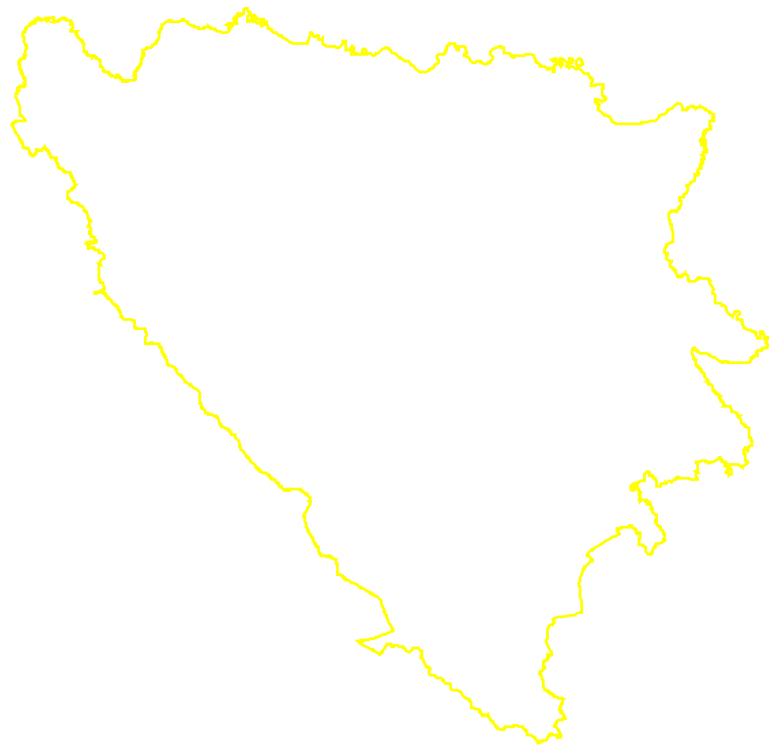

IZVJEŠĆE IZ OBLASTI POLJOPRIVREDE ZA BOSNU I HERCEGOVINU ZA 2008. GODINU

*Godišnje izvješće o stanju u sektoru poljoprivrede,
prehrane i ruralnog razvitka BiH*

MINISTARSTVO VANJSKE TRGOVINE I EKONOMSKIH ODNOSA
BOSNE I HERCEGOVINE

PREDGOVOR

Poljoprivredni sektor u Bosni i Hercegovini i dalje ostaje ekonomski važan i predstavlja integralni dio gospodarstva, čineći važan izvor upošljavanja za ruralno pučanstvo.

BiH ima potrebu za dodatne aktivnosti vezane za zaštitu domaće poljoprivrede, ali to se postiže samo podrškom jačanja njene konkurentnosti na domaćem tržištu i tržištu u okruženju. Potrebno je povećati izdvajanja sredstava iz vladinih proračuna za subvencije u poljoprivredi, kao i učinkovitije korištenje istih. Ukupna izdvajanja svih razina u BiH za potporu poljoprivrednoj proizvodnji su, u poređenu sa okruženjem, višestruko manja, ali nam to ne daje za pravo da u nedostatku poticajnih sredstava štitimo domaće tržište i proizvodnju koja se zasniva na uvođenju viših carina.

Iako je prema *Izvješću o napretku BiH* u 2008. godini u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvitka postignut napredak, nema sumnje da se stanje u sektoru poljoprivrede dodatno može unaprijediti kako bi se što bolje nosili s izazovima i poteškoćama koje nose međunarodne integracije. Postoji potreba da postanemo maštovitiji, proaktivniji i vještiji u formuliranju i implementiranju politika. Konkurencija u sektoru raste iz dana u dana, uvoz je sve veći, zbog čega trpi domaća proizvodnja i odgovor kreatora agrarnih politika treba biti učinkovitije usuglašavanje politika, koordiniranja, usmjeravanja i na koncu, veće učinkovitosti i transparentnosti u korištenju javnih sredstava u potpori sektoru.

Tijekom prošle godine u Bosni i Hercegovini je donešen *Zakon o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvitku* na državnoj razini koji na sustavan način uređuje sveukupno područje poljoprivrede. Ovaj Zakon uz novi Instrument za predpristupnu pomoć (IPA) Europske unije pruža realnu osnovu da se u BiH podrži stvaranje istinski održivog sektora poljoprivrede i prehrane uz istovremeno osiguranje zaštite prirodne sredine i postizanje raznovrsnosti ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima. Usvajanjem *Strateškog plana i Operativnog programa harmonizacije poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka* u zemlji, osiguravaju se okviri za postupno harmoniziranje politika, programa, institucija, zakona i službi sa uvjetima koji su po ovim elementima na snazi u EU. Ovim strateškim dokumentima se preciziraju aktivnosti koje se sprovode zajedno i to na svim razinama u BiH, čime bi se omogućila uspostava potrebitih uvjeta za prihvatanje predpristupnih fondova EU namjenjenih poljoprivredi u ruralnom razvitku.

Prioriteti u narednom razdoblju su čvrsto vezani uz proces pristupanja BiH Europskoj uniji, a prije svega uz ispunjavanje svih obveza koje proističu potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Nadam se da ćemo u ovom prelomnom razdoblju u kojem će se morati brže sprovoditi ključne i korjenite reforme naći kompromis kako bi uspjeli pratiti europsko zakonodavstvo i praksu uključujući i uspostavu provedbenih mehanizama da bi što bolje iskoristili sve pogodnosti koje nam se nude.

Želim naglasiti da je nužna zajednička vizija o pravcu kretanja zemlje kako bi institucije funkcionirale dobro i kako bi se stvorile funkcionalnije i učinkovitije strukture u državi.

Nadam se da će ovo izvješće biti doprinos boljem dijalogu svih koji svojim aktivnostima utječu na razvitak poljoprivrede i ruralnih područja kako bi se dodatno ojačao toliko potrebni institucijski okvir.

Ministar

Mladen Zirojević

KAZALO

BOSNA I HERCEGOVINA – profil	6
POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA	
1.1. Karakteristike poljoprivrede	8
1.2. Proizvodnja žitarica	10
1.3. Proizvodnja voća i grožđa	10
1.4. Proizvodnja povrća	12
1.5. Proizvodnja industrijskih kultura	13
1.6. Proizvodnja krmnih kultura	14
1.7. Organska proizvodnja	15
1.8. Stočarska proizvodnja	16
PREHRAMBENA INDUSTRIJA	
2.1. Prehrambena industrija-pregled	19
2.2. Prehrambena industrija u Federaciji BiH	19
2.3. Prehrambena industrija u Republici Srpskoj	22
2.4. Industrija mlijeka i mliječnih proizvoda	24
RIBARSTVO	
3.1. Ribarstvo	28
ŠUMARSTVO	
4.1. Šumarstvo	32
4.2. Strateške aktivnosti u sektoru šumarstva BiH	34
RURALNI RAZVITAK	
5.1. Ruralni razvitak	37
TRGOVINA POLJOPRIVREDNIM I PREHRAMBENIM PROIZVODIMA I TRGOVINSKA POLITIKA	
6.1. Trgovina poljoprivrednim i prehrambenim proizvodima	46
6.2. Struktura robne razmjene BiH poljoprivredno – prehrambenim proizvodima	46
6.3. Trgovinska politika	56
POLITIKE U OBLASTI POLJOPRIVREDE, PREHRANE I RURALNOG RAZVITKA	
7.1. Politika u oblasti poljoprivrede	60
7.2. Politika u oblasti sigurnosti hrane	73
7.3. Veterinarska politika	74
7.4. Fitosanitarna politika	77
7.5. Inspeksijske i savjetodavne službe	78
7.6. Politike upravljanja poljoprivrednim zemljištem	79
7.7. Poticaji	85
7.8. Kreditiranje u sektoru poljoprivrede	87
LEGISLATIVA	
8.1. Zakoni doneseni u 2007 i 2008. godini	89
8.2. Pravilnici	90
8.3. Odluke	91
8.4. Uredbe	91
8.5. Rješenja	91
8.6. Naredbe	92
8.7. Rezolucija	92
8.8. Uputstvo	92
8.9. Spisak	93

PROJEKT POLJOPRIVREDE I RURALNOG RAZVITKA ZA BOSNU I HERCEGOVINU	
9.1. Projekt poljoprivrede i ruralnog razvitka za Bosnu i Hercegovinu	95
BOSNA I HERCEGOVINA I EUROPSKA UNIJA	
10.1. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju	99
10.2. Instrument predpristupne pomoći	100
EDUKACIJA	
11.1. Edukacija	105
DODATAK I. KALENDAR SAJMOVA/PROMOCIJA/IZLOŽBI U 2008. GODINI	107
DODATAK II. ADRESAR	109

KRATICE

ARDP Projekt poljoprivrede i ruralnog razvitka

BAT Najbolje dostupne tehnike

BD BiH Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine

BDP Bruto domaći proizvod

BiH Bosna i Hercegovina

CARDS Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization

CEFTA Centralnoeuropski sporazum o slobodnoj trgovini

CORINE COOrdination of INformation on the Environment

DEI Direkcija za europske integracije

EC Europska komisija

ECDL European Computer Driving Licence

EEA European Environment Agency

ELMO Enabling Labour Mobility

EPIC Informativni centar za europsku politiku

ESP Extension Service Project

EU Europska unija

EUROSTAT Statistički ured Europske unije

EZ Europska zajednica

FAO Organizacija Ujedinjenih nacija za hranu i poljoprivredu

FBiH Federacija Bosne i Hercegovine

HACCP Hazard Analysis and Critical Control Points

IDA Asocijacija za međunarodni razvitak

IPA Instrument for Pre-Accession Assistance

IPA-RD Instrument for Pre-accession Assistance for Rural Development

ISO International Standard Organisation

KM Konvertibilna marka

LPIS Sustav identifikovanja zemljišnih parcela

MPŠV RS Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske

MPVŠ FBiH Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Federacije Bosne i Hercegovine

MVTEO BiH Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine

PFAP Private Farmers Assistance Project

PHARE Programme of Community aid to the countries of Central and Eastern Europe

PTIS Poljoprivredni tržišni informacijski servis

RK Registar klijenata

RPG Registar poljoprivrednih gospodarstava

RS Republika Srpska

SESMARD Podrška uspostavi ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvitka na državnoj razini

SIDA Swedish International Development Cooperation Agency

SPIRA Streamlining Permits and Inspections Regimes Activity

SSP Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

TAIEX Technical Assistance and Information Exchange

UHT Ultra visoke temperature

UPOV Međunarodna unija za zaštitu novih sorti biljaka

USAID Agencija Sjedinjenih država za međunarodni razvitak

WTO Svjetska trgovinska organizacija

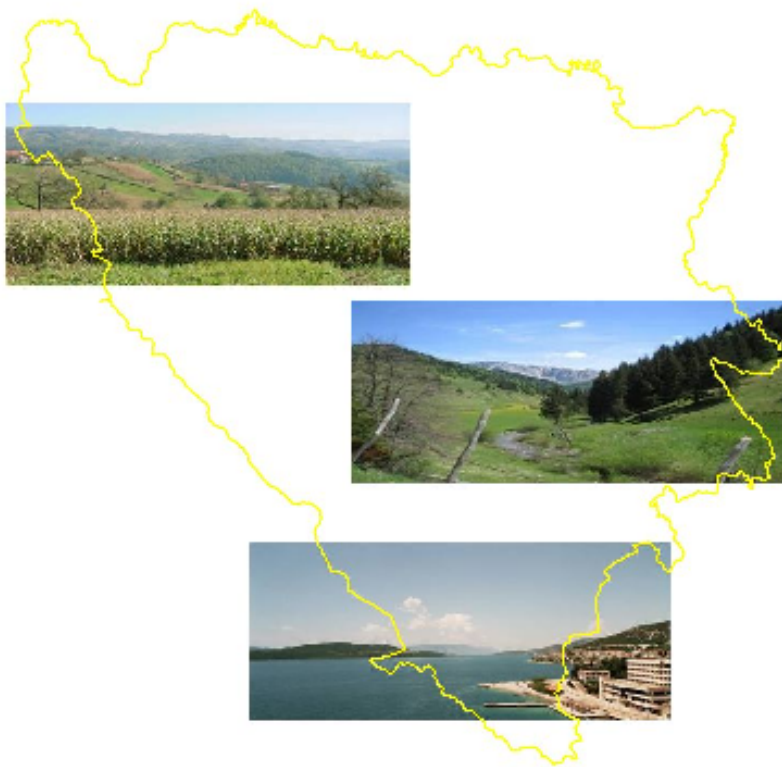
Izvešće iz oblasti poljoprivrede za BiH za 2008. godinu pripremio je Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvitak Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine u suradnji sa entitetskim ministarstvima poljoprivrede i Odjelom za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo Brčko Distrikta BiH, sukladno članu 23. Zakona o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvitku Bosne i Hercegovine.

Pored izvješća i podataka koji su dobiveni od entitetskih ministarstava poljoprivrede i Odjela BD BiH doprinos u pripremi izvješća pružile su i institucije kako sa državne, tako i sa entitetske razine.

U pripremi izvješća korišteni su, također, sljedeći izvori podataka:

- *Praćenje procesa reformi – sektorski sastanak o sigurnosti hrane, veterinarskoj i fitosanitarnoj politici i ruralnom razvitku Brisel, veljača 2009*
- *Izvešće o napretku BiH u 2008. godini, studeni 2008, Brisel*
- *Finalno izvješće SESMARD projekta, listopad 2008, Sarajevo i Atena*
- *Informacija o stanju i uvjetima privređivanja u oblasti prehrambene industrije sa prijedlogom mjera, lipanj 2008, Banja Luka*
- *Mlijeko u BiH u 2008 - karakteristike i trendovi razvitka, Milkprocessing, travanj 2009, Sarajevo*
- *Projekt registracije zemljišta pregled za četvrti kvartal 2008. godine, veljača 2009, Banja Luka*
- *Projekt razvitka i zaštite šuma (FDCP) - izvješće o završetku implementacije, veljača 2008, Banja Luka*

BOSNA I HERCEGOVINA – profil

Bosna i Hercegovina je država u jugoistočnom dijelu Europe, smještena na zapadu Balkanskoga poluotoka. Sa sjevera, zapada i juga graniči sa Hrvatskom, a sa istoka sa Srbijom i Crnom Gorom.

Glavni grad BiH je Sarajevo.

Prema svom zemljopisnom položaju BiH se nalazi na granici dva velika klimatska pojasa na zapadnome dijelu Balkanskoga poluotoka.

Klima je pretežito kontinentalna, na jugu mediteranska.

Površina	51.209,2 km ² more 12.2 km ² kopno 51.197 km ² ravnice 5% brežuljci 25% planine 42% krš 29%	Zemljopisne cjeline <i>Srednja Bosna</i> (12.920 km ²) <i>Peripanonski dio</i> (21.622 km ²) <i>Bosansko-hercegovački visoki krš</i> (11.842 km ²) <i>Meditranska regija</i> (5.399 km ²)
Administrativna organizacija	Federacija BiH, Republika Srpska, Brčko Distrikt BiH	
Broj stanovnika	3.950.000	
BDP 2007 (milijuna KM)	21.641	
BDP po stanovniku (KM)	5.633	
Službeni jezici	Bosanski, Srpski, Hrvatski i dva pisma (latinica i ćirilica)	
Zvanična valuta	Konvertibilna marka (KM) KM = 0,51129 EUR	

1. POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA

- Karakteristike poljoprivrede
- Proizvodnja žitarica
- Proizvodnja voća i grožđa
- Proizvodnja povrća
- Proizvodnja industrijskih kultura
- Proizvodnja krmnih kultura
- Organska proizvodnja
- Stočarska proizvodnja

1.1. KARAKTERISTIKE POLJOPRIVREDE

Bruto domaći proizvod (BDP¹) za 2007. godinu nominalno je iznosio 21.641 milijun KM. Nominalni porast u odnosu na 2006. godinu iznosio je 13,18%, dok je realni porast BDP-a u odnosu na istu godinu 6,84%. BDP po glavi stanovnika iznosio je 5.633 KM.

Bruto domaći proizvod (2007)	
Bruto domaći proizvod (milijuni KM)	2007
Ukupno	21.641
<i>BDP za Federaciju BiH</i>	13.735
<i>BDP za Republiku Srpsku</i>	7.357
<i>BDP za Brčko Distrikt BiH</i>	548
Bruto domaći proizvod po stanovniku u KM	5.633

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Udjel poljoprivrede, lova i šumarstva u ukupnom BDP-u u 2007. godini iznosio je 7,90%, što je za 0,54% manje u odnosu na prethodnu godinu.

Udjel poljoprivrede, lova i šumarstva u ukupnom BDP-u (2007)

Udio poljoprivrede, lova i šumarstva (%)	2007
	7,90

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Sektor poljoprivrede ima veoma važnu ulogu kako u ukupnom razvitku BiH, tako i u upošljavanju.

Anketa o radnoj snazi koju je sprovedla Agencija za statistiku BiH u suradnji sa Republičkim zavodom za statistiku RS i Federalnim zavodom za statistiku pokazuje da u ukupnom upošljavanju poljoprivreda učestvuje sa 20,6%.

Upošleni prema skupinama područja djelatnosti i spolu (2007-2008)

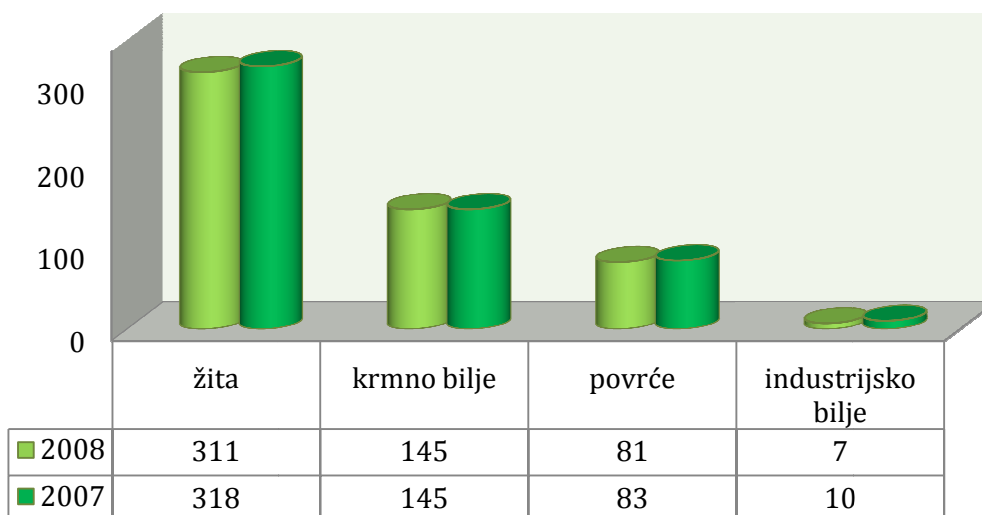
	Ukupno		Muški		Ženski	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Ukupno (000)	850	890	557	573	292	317
<i>Poljoprivredna</i>	168	183	106	113	62	71
<i>Nepoljoprivredne</i>	277	289	224	230	53	59
<i>Uslužna djelatnost</i>	404	418	227	230	177	188
Struktura (%)						
Ukupno	100	100	100	100	100	100
<i>Poljoprivredna</i>	19,8	20,6	19,0	19,6	21,3	22,3
<i>Nepoljoprivredne</i>	32,6	32,5	40,2	40,2	18,1	18,5
<i>Uslužna djelatnost</i>	47,6	47,0	40,8	40,2	60,6	59,2

Izvor: Agencija za statistiku BiH

¹ Rezultati BDP-a za 2008. godinu nisu bili dostupni

Prema podacima Agencije za statistiku BiH, ukupne zasijane površine u 2008. godini iznosile su 544.000 ha. Od toga žitarice zauzimaju 311.000 ha, krmno bilje 145.000 ha, povrće 81.000 ha i industrijsko bilje 7.000 ha.

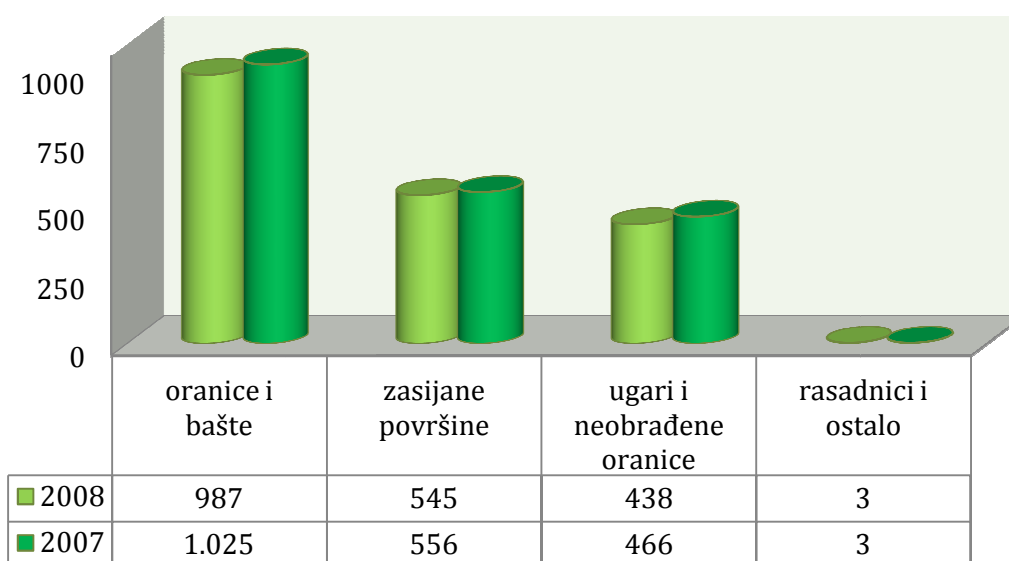
Zasijane površine u BiH (000 ha)

Kada je riječ o strukturi proizvodnje evidentno je neznatno smanjenje površina pod žitaricama, dok su površine pod krmnim biljem ostale iste. Površine pod povrćem i industrijskim biljem su, također, neznatno smanjene. I pored određenih stimulacija i poticaja za proizvodnju, nedostatak značajnijih kapaciteta za preradu uz izravnu povezanost sa poljoprivrednim proizvođačima predstavlja jedno od ograničenja za promjenu strukture proizvodnje.

Oranične površine prema načinu korištenja zauzimale su 1.972.000 ha. Od toga oranice i bašte zauzimaju 987.000 ha, zasijane površine 544.000 ha, ugari i neobrađene oranice 438.000 ha i rasadnici i ostalo na oranicama 3.000 ha.

Oranične površine prema načinu korištenja u BiH (000 ha)

1.2. PROIZVODNJA ŽITARICA

Površina pod žitaricama, prema statističkim podacima u 2008. godini, iznosila je 311.000 ha, što je 57% u odnosu na ukupne zasijane površine. Ukupna proizvodnja žitarica iznosila je 1.329.300 t. U strukturi sjetve dominira kukuruz koji je zastupljen sa 64% i pšenica sa 20%, dok je uzgoj ostalih kultura ispod 10%.

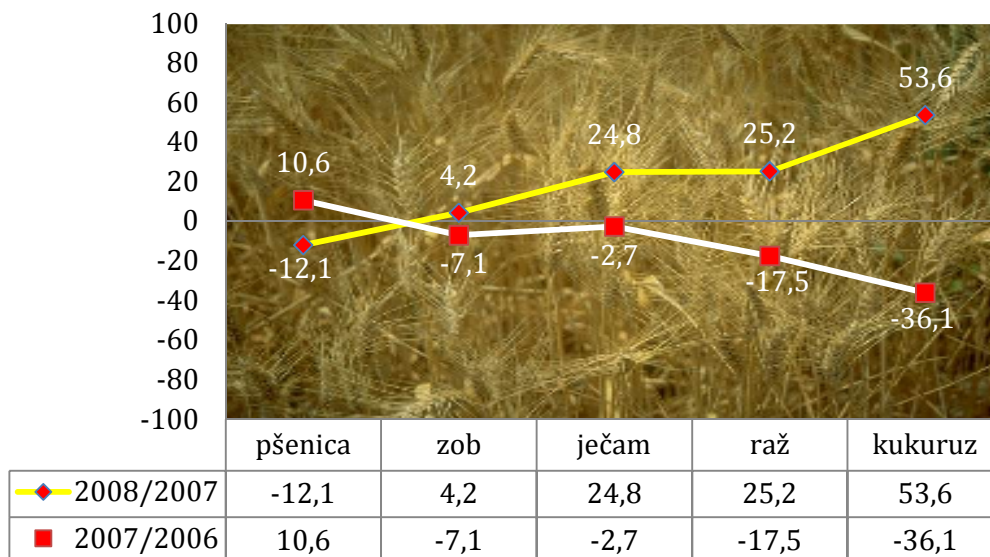
Proizvodnja žitarica (2007-2008)

	Površina (000 ha)		Proizvodnja (000 t)	
	2007	2008	2007	2008
Kukuruz	198,6	198,9	635,3	976,2
Pšenica	74,5	61,1	257,1	226,1
Zob	15,4	15,3	38,5	40,1
Raž	3,3	3,8	8,9	11,0
Ječam	2,1	22,8	60,7	75,8
Ukupno	293,9	311	1.000,5	1.329,3

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Index promjene proizvodnje žitarica u odnosu na prethodnu godinu ima pozitivan trend rasta. Proizvodnja kukuruza je veća za 53,6%, ječma 24,8%, raži 25,2% i zobi 4,2%. Negativan trend rasta evidentan je samo kod pšenice čija je proizvodnja u 2008. godini, u odnosu na prethodnu, manja za 12,1%.

Index promjene proizvodnje žitarica (%)

1.3. PROIZVODNJA VOĆA I GROŽĐA

Prema statističkim podacima, ukupan broj stabala različitog voća u 2008. godini iznosio je 25 milijuna, od čega su najzastupljenije voćne vrste šljiva (11 milijuna), jabuka (4 milijuna) i kruška (1,8 milijuna). Ukupna proizvodnja voća iznosile je 235.000 t.

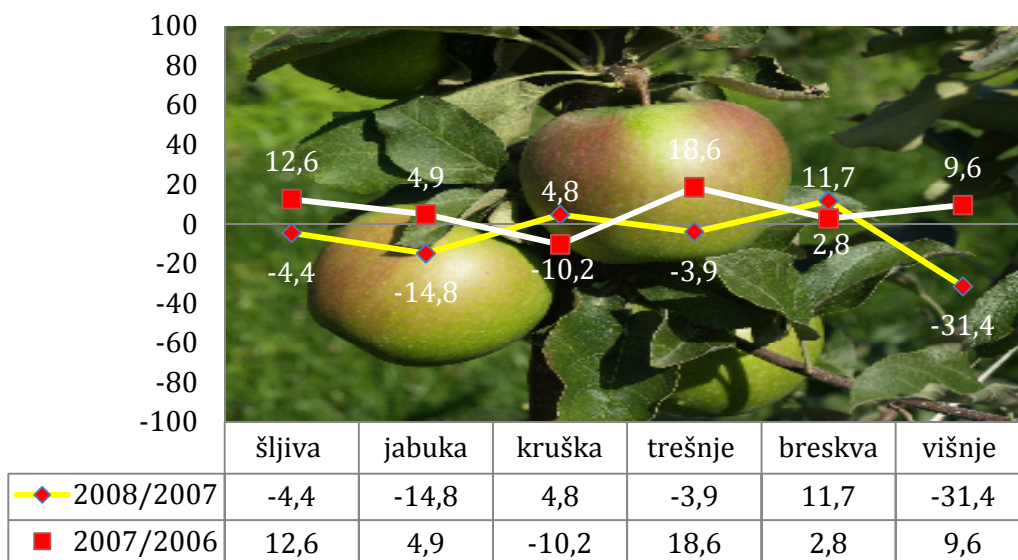
Proizvodnja voća (2007-2008)

	Broj stabala (000)		Proizvodnja (000 t)	
	2007	2008	2007	2008
Šljiva	11.003,1	11.355,8	138,7	132,6
Jabuka	3.982,8	4.189,8	60,9	51,9
Kruška	1.735,9	1.792,0	20,6	21,6
Trešnje	720,8	743,8	10,5	10,0
Breskva	469,2	544,3	7,4	8,3
Orasi	508,9	516,4	5,0	4,8
Višnje	360,8	377,4	3,3	3,5
Dunja	108,4	108,7	1,0	0,9
Kajsija	86,8	92,3	0,8	0,6
Smokve	51,4	57,5	0,6	0,6
Masline	8,4	11,2	0,07	0,1
Mandarine	1,9	1,8	0,05	0,06
Bademi	11,2	11,1	0,05	0,05
Limun	3,2	3,1	0,01	0,01
Ukupno	19.052,8	19.805,2	248,9	235,0

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Index promjene proizvodnje voća u odnosu na prethodnu godinu varira u ovisnosti od vrste. Između ostalog, proizvodnja breskve je veća za 11,7%, a kruške za 4,8%. Negativan trend rasta je, između ostalog, evidentan kod jabuke i šljive čija je proizvodnja u 2008. godini, u odnosu na prethodnu, manja za 14,8%, odnosno 4,4%.

Index promjene proizvodnje voća (%)

Proizvodnja jagodičastog voća (maline i jagode) ima evidentan pozitivan trend rasta. Prema statističkim podacima, površine pod jagodičastim voćem u 2008. godini iznosile su 6.096 ha, što je za 3.760 ha više u odnosu na prethodnu godinu. Ukupna proizvodnja jagodičastog voća iznosila je 28.540 t.

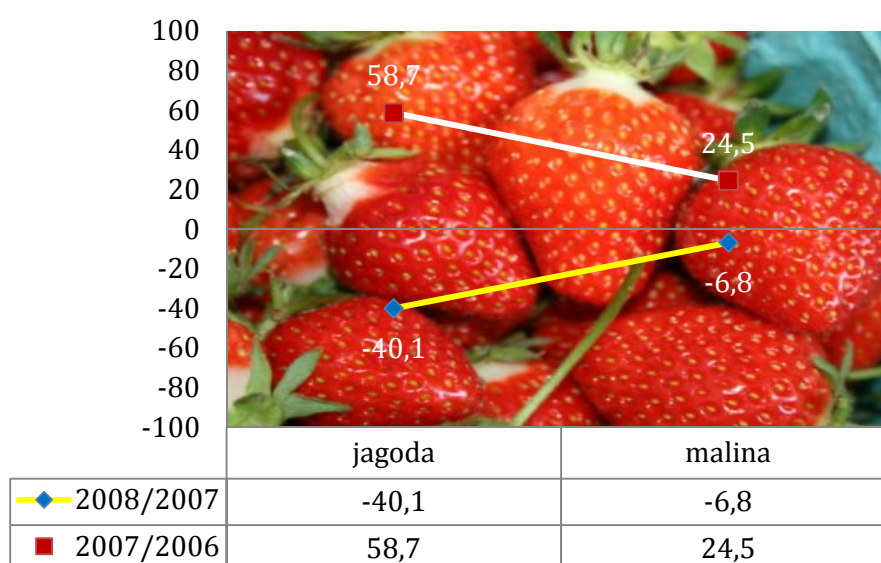
Proizvodnja jagodičastog voća (2007-2008)

	Površina (ha)		Proizvodnja (t)	
	2007	2008	2007	2008
Jagoda	1.363	4.193	13.344	19.107
Malina	973	1.903	8.032	9.433
Ukupno	2.336	6.096	21.376	28.540

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Iako su značajno povećane površine pod jagodičastim voćem, proizvodnja ovog voća u odnosu na prethodnu godinu ima negativan trend rasta. Proizvodnja jagode u 2008. godini je manja za 40,1%, dok je proizvodnja maline manja za 6,8% u odnosu na prethodnu godinu.

Index promjene proizvodnje jagodičastog voća (%)

Ukupna proizvodnja grožđa u 2008. godini iznosila je 23.912 t. Prosječna proizvodnja po čokotu iznosila je 2 kg. Prema indexu promjene proizvodnje, proizvodnja grožđa u 2008. godini ima pozitivan trend rasta i veća je za 12,6% u odnosu na prethodnu godinu.

Proizvodnja grožđa (2007-2008)

	Broj rodni čokota (000)		Proizvodnja (t)	
	2007	2008	2007	2008
Grožđe	11.431	12.014	21.235	23.912

Izvor: Agencija za statistiku BiH

1.4. PROIZVODNJA POVRĆA

Površina pod različitim povrćem, prema statističkim podacima u 2008. godini, iznosila je 81.000 ha što je 15% od ukupno zasijanih površina. Ukupna proizvodnja povrća iznosila je 706.030 t.

U strukturi proizvodnje krumpir zauzima dominantno mjesto i uzgaja se na površini od 40.243 ha sa prosječnom proizvodnjom od 424.900 t. Površina pod ostalim povrtnim kulturama iznosila je 40.800 ha sa prosječnom proizvodnjom od 281.400 t povrća.

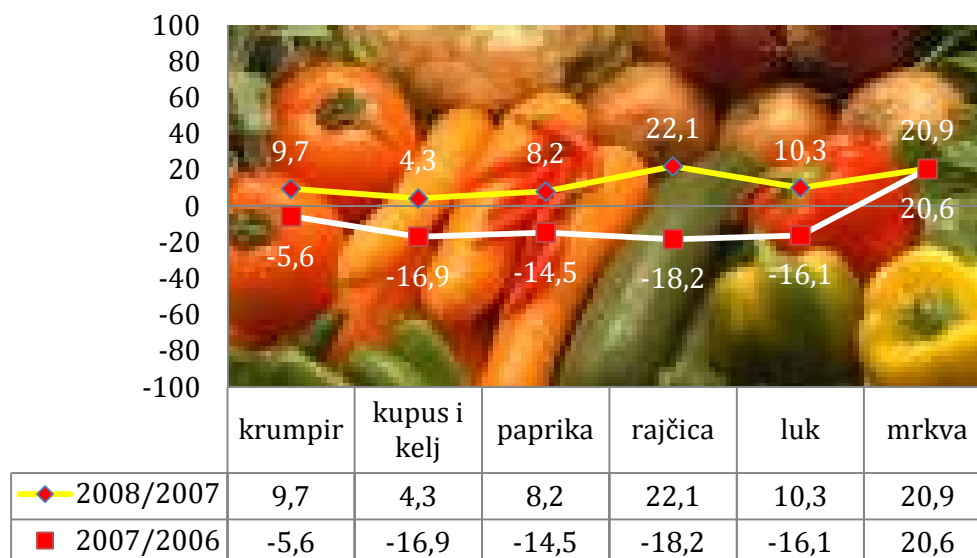
Proizvodnja povrća (2007-2008)

	Površina (000 ha)		Proizvodnja (000 t)	
	2007	2008	2007	2008
Krumpir	40,7	40,2	387,2	424,9
Kupus i kelj	6,5	6,2	82,4	86,0
Rajčica	3,9	3,9	33,2	40,7
Luk crni	5,2	5,0	34,9	38,4
Paprika zelena	3,9	3,9	36,7	39,9
Mrkva	1,8	1,9	22,8	27,5
Krastavac	3,0	3,0	21,7	25,0
Grah	9,3	9,2	10,4	13,0
Luk bijeli	1,9	1,9	6,9	6,9
Grašak	1,7	1,5	4,9	4,0
Ukupno	77,9	76,7	641,1	706,3

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Prema indexu promjene proizvodnje povrća, u 2008. godini evidentan je pozitivan trend proizvodnje gotovo svih povrtnih kultura u odnosu na prethodnu godinu i to, između ostalog, krumpira 9,7%, kupusa i kelja 4,3%, rajčice 22,1%, luka 10,3% i mrkve za 20,9%.

Index promjene proizvodnje povrća (%)

1.5. PROIZVODNJA INDUSTRIJSKIH KULTURA

Površina pod industrijskim kulturama, prema statističkim podacima u 2008. godini, iznosila je 7.000 ha što je 1% u odnosu na ukupne zasijane površine. Ukupna proizvodnja industrijskih kultura iznosila je 12.800 t. U strukturi proizvodnje dominiraju soja koja se uzgaja na površini od 3.938 ha i duhan koji se uzgaja na površini od 1.910 ha. Uljana repica i suncokret su manje zastupljeni i uzgajaju se na površini od 703 ha, odnosno 202 ha. Proizvodnja šećerne repe je neznatna i odvija se na površini od samo 6 ha.

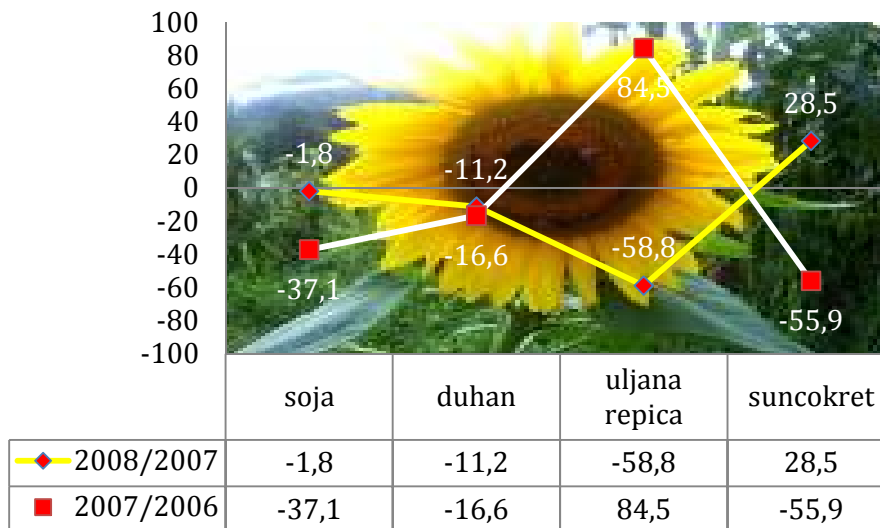
Proizvodnja industrijskih kultura (2007-2008)

	Površina (000 ha)		Proizvodnja (000 t)	
	2007	2008	2007	2008
Soja	5,5	4,0	8,0	8,0
Duhan	2,3	2,0	3,2	3,0
Uljana repica	1,8	0,7	4,0	1,6
Suncokret	0,2	0,2	0,1	0,2
Šećerna repa	0	0,06	0	0,03
Ukupno	9,8	7,0	15,3	12,8

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Prema indexu promjene proizvodnje, proizvodnja industrijskih kultura u 2008. godini ima negativan trend rasta, osim suncokreta čija je proizvodnja veća za 28,5%.

Index promjene proizvodnje industrijskih kultura (%)

1.6. PROIZVODNJA KRMNIH KULTURA

Površina pod krmnim kulturama, prema statističkim podacima u 2008. godini, iznosila je 145.000 ha, što je 27% u odnosu na ukupne zasijane površine.

Proizvodnja krmnih kultura (2007-2008)

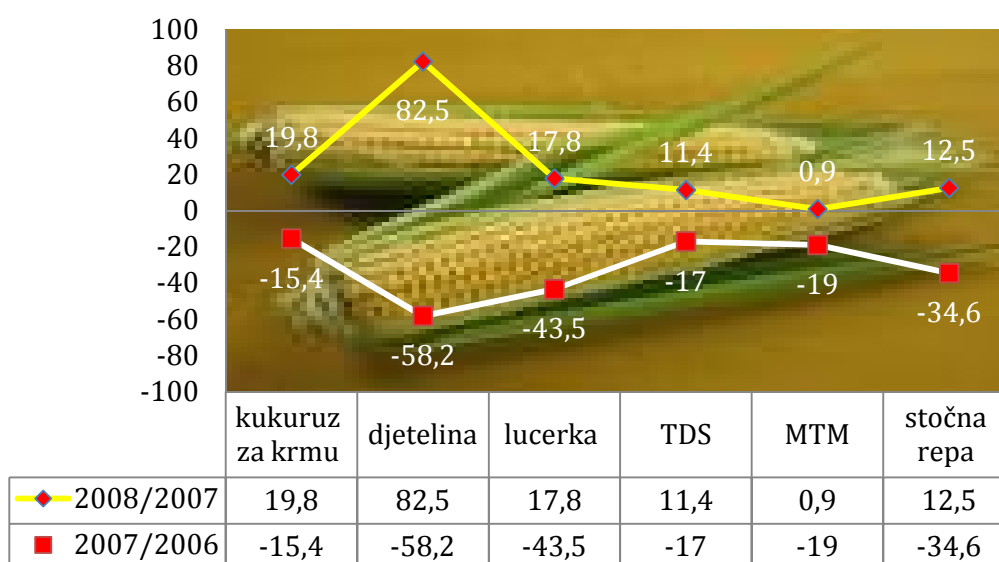
	Površina (000 ha)		Proizvodnja (000 t)	
	2007	2008	2007	2008
Kukuruz za krmu	18,1	20,4	313,0	375,0
Djetelina	52,3	50,2	93,1	170,1
Lucerka	38,2	37,4	122,6	144,4
Travno-djetelinske smješe	17,7	16,3	53,3	59,3
Mješavina trava i mahunjača	13,1	13,3	35,2	39,5
Stočna repa	1,8	1,5	14,4	16,3
Mješavina mahunjača i žita	2,1	2,0	5,1	5,0
Grahorica	0,2	0,4	0,73	0,9
Ukupno	144,0	141,5	637,7	810,5

Izvor: Agencija za statistiku BiH

U strukturi proizvodnje dominiraju djetelina koja se uzgaja na 50.246 ha, lucerka koja se uzgaja na 37.445 ha i kukuruz za krmu koji se uzgaja na 20.397 ha.

Prema indexu promjene proizvodnje, proizvodnja krmnih kultura u 2008. godini ima pozitivan trend rasta i to, između ostalog, djeteline 82,5%, lucerke 17,8%, stočne repe 12,5%, kukuruza za krmu 19,8%, travno-djetelinske smješe 11,4%, te mješavine trava i mahunjača za 0,9%.

Index promjene proizvodnje krmnih kultura (%)

1.7. ORGANSKA PROIZVODNJA

Površine pod organskom proizvodnjom u 2008. godini iznosile su 691 ha od čega je 423 ha organski certificirano, dok je 268 ha u konverziji. Površina od oko 220.000 ha poljoprivrednog i šumskog zemljišta koristi se za sakupljanje samoniklog aromatičnog i ljekovitog bilja. U odnosu na prethodnu godinu, površine pod organskom proizvodnjom su se povećale za 194 ha². Vrijednost izvezenih roba na tržište EU (*samo za „OK“ certificirane robe*) iznosila je 1.387.304,39 eura. U 2007. godini, udjel organske proizvodnje na tržištu EU bio je 5%, što je oko 1,5 milijuna eura.

² Izvor: Organska kontrola, podaci su iz evidencije proizvođača korisnika certifikacijskoj servisa „OK“

1.8. STOČARSKA PROIZVODNJA

Proizvodnja mlijeka, mesa i jaja, čiju vrijednost prema statističkim podacima predstavljamo u tabelama, kao i stočni fond najbolje oslikavaju stanje u stočarstvu.

Brojno stanje stoke (2007-2008)

	Ukupno	
	2007	2008
Goveda	467.986	459.218
Krave i steone junice	343.100	339.068
Ovce	1.033.264	1.03.514
Ovce za priplod	781.173	743.872
Svinje	534.764	502.197
Krmače i suprasne nazimice	127.138	95.662
Konji	25.408	22.909
Perad	14.989.229	16.184.730
Koke nosilje	3.890.665	3.806.508
Koze	70.255	70.392
Kunići	18.894	18.726
Košnice pčela	310.749	333.850

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Stočna proizvodnja (2007-2008)

	Ukupno	
	2007	2008
Vuna (t)	1.474	1.416
Broj striženih ovaca	875.259	875.286
Po ovci (kg)	2	1.6
Jaja (000)	678.015	873.338
Broj nosilica (000)	3.754	3.705
Po nosilici (komada)	181	236
Med (t)	2.773	2.571
Po košnici (kg)	9	7,7

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Prema statističkim podacima, proizvodnja mlijeka i jaja ima pozitivan trend rasta, odnosno proizvodnja mlijeka je veća za 1,8%, a jaja za 28,8%.

Zaklana stoka i perad (2007-2008)

	Ukupno	
	2007	2008
Goveda (ukupno)	142.841	154.078
Telad	64.732	69.291
Junad	58.471	61.364
Ostala goveda	19.641	23.423
Ovce (ukupno)	103.242	94.679
Jagnjad	71.277	66.796
Ostale ovce	31.965	27.883
Svinje (ukupno)	138.208	133.291
Prasad	29.257	30.807
Ostale svinje	108.951	102.484
Perad ukupno (000)	14.945	21.302
Tovljeni pilići	14.566	20.796
Ostala perad	380	533

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Proizvodnja vune i meda ima negativan trend rasta, odnosno proizvodnja vune je manja za 3,9%, a meda za 7,3%.

Prema statističkim podacima, broj muznih krava u 2008. godini iznosio je 296.716, dok je proizvodnja mlijeka iznosila 737.199.000 litara. Prinos mlijeka po grlu iznosio je 2.485 litra³.

³ Izvor podataka: Milkprocessing d.o.o., Mlijeko u BiH u 2008 - karakteristike i trendovi razvitka

Broj muznih krava i proizvodnja mlijeka (2007-2008)

	Proizvodnja (000 l)		Index 07/06	Index 08/07
	2007	2008		
Mlijeko	724.251	737.199	109,3	101,8
Broj muznih krava	306.844	296.716	98,1	96,7
Litara po muznoj kravi	2.360	2.485	111,4	105,3

Izvor podataka: Milkprocessing d.o.o.

U 2008. godini mljekarne su otkupile 233,9 milijuna litara mlijeka što je 21% više od prethodne godine. Ukupna i proizvodnja mlijeka po kravi razvija se po stopi od oko 8% godišnje. Organizirana tržišnost proizvodnje (otkup mlijeka) iznosi oko 32% i značajnije je porasla u 2008. godini. Proizvodnja mlijeka se razvija brže u RS, dok je tržišnost veća u FBiH.

Pregled otkupa mlijeka (2007-2008)

	Otkup (000 l)	
	2007	2008
FBiH		
- mljekarne iz FBiH	92.978	109.073
- mljekarne iz RS	4.350	4.624
Ukupno	97.328	113.697
RS		
- mljekarne iz RS	74.816	85.957
- mljekarne iz FBiH	17.550	32.016
Ukupno	92.366	117.973
DB BiH		
- mljekarne iz FBiH	2.740	2.218
Ukupno	192.434	233.888

Izvor podataka: Milkprocessing d.o.o. i MPŠV RS

Oko 50,7% otkupa realizirano je u RS, 48,4% u FBiH i 0,9% u BD BiH. U posljednje tri godine otkup mlijeka raste po prosječnoj stopi od oko 15% godišnje (FBiH 10,5% i RS 18%). Mljekarne iz FBiH su, izravno ili putem posrednika, preuzele od proizvođača oko 143,3 milijuna litara mlijeka od čega u FBiH 76% i RS i BD BiH 24%. Mljekarne iz RS preuzele su od proizvođača oko 90,6 milijuna litara mlijeka, od čega 95% u RS i 5% u FBiH.

2. PREHRAMBENA INDUSTRIJA

- Prehrambena industrija-pregled
- Prehrambena industrija u Federaciji BiH
- Prehrambena industrija u Republici Srpskoj
- Industrija mlijeka i mliječnih proizvoda

2.1. PREHRAMBENA INDUSTRIJA-pregled

Prehrambena industrija u BiH je nedovoljno razvijena i postoje brojni čimbenici koji predstavljaju kočnicu razvitka ovog sektora. Između ostalog to su: tehnološka zastarjelost, skupa proizvodnja, tržišna nestabilnost uz neoljalnu konkurenciju, spora i nekontrolirana tranzicija i slično. Domaća proizvodnja, također, ovisi i o uvoznim sirovinama, jer je proizvodnja pojedinih poljoprivrednih kultura u BiH nedovoljna i ne zadovoljava potrebe postojećih prerađivačkih kapaciteta.

Karakteristika prerađivačkih kapaciteta je mali kapacitet prerade i nedovoljno iskorišteni kapaciteti, tako da uglavnom oni nisu konkurentni velikim prerađivačima. S druge strane, u BiH još uvijek ne postoje akreditirani laboratoriji za kontrolu kvalitete poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. S obzirom da današnji prerađivački kapaciteti u prehrambenoj industriji nisu u mogućnosti da ispune europske standarde nužno je stvaranje povoljnijeg ambijenta kako bi se ti standardi dostigli.

Evidentno je da veliki kapaciteti nekadašnjih državnih poduzeća nisu dovoljno iskorišteni, nisu u stanju da ispoštuju predviđene standarde, dok mala i srednja poduzeća su lokalnog tipa, upošljavaju mali broj radnika i nesposobna su za brže investiranje u proizvodne procese.

Obzirom na postojeće probleme, nužno je raditi na strateškom razvitku prehrambenog sektora uz finansijsku potporu i povezivanje sa proizvođačima, kao i na bržem i učinkovitijem usklađivanju propisa sa EU.

Pregled kapaciteta u prehrambenoj industriji (2008)

	Broj pogona	
	FBiH	RS
Mlinska industrija	25	36
Prerada mlijeka	29	25
Prerada mesa	11	58
Prerada voća i povrća	4	4
Proizvodnja keksa i vafla	3	5
Proizvodnja piva i alkoholnih pića	5	15
Proizvodnja bezalkoholnih pića i mineralne vode	49	50
Proizvodnja vina	43	13
Proizvodnja cigareta	3	1
Proizvodnja šećera	-	2

Izvor: MPVŠ FBiH, MPŠV RS

2.2. PREHRAMBENA INDUSTRIJA U FEDERACIJI BiH

U FBiH zastupljene su gotovo sve grane prehrambene industrije, osim šećera, biljnog jestivog ulja, etil alkohola, kvasca, slada, hrane za djecu i dijetetskih proizvoda.

U oblasti prehrambene industrije u FBiH treba napomenuti da neki veliki kapaciteti nisu bili u funkciji, ili potpuno ili djelimično, kao što su: Fabrika duhana Mostar, „Agrokomerc“ d.d. Velika Kladaša, „Frigos“ Čelić – pogon za preradu voća i povrća i „Hepok“ Mostar proizvodnja vina.

Stupanj iskorištenosti prehrambenih kapaciteta u FBiH prikazan je u sljedećoj tabeli.

Stupanj iskorištenosti kapaciteta u prehrambenoj industriji FBiH (2008)

	%
Mlinska industrija	29,3
Prerada mlijeka	54,6
Prerada mesa	36,1
Prerada voća i povrća	16,9
Proizvodnja keksa i vafla	16,3
Proizvodnja piva	49,8
Proizvodnja bezalkoholnih pića	43,2
Proizvodnja mineralne vode	16,0
Proizvodnja vina	15,9
Proizvodnja cigareta	61,1

Izvor: MPVŠ FBiH

Obujam proizvodnje prehrambenih proizvoda (2007-2008)⁴

	Jedinica mjere	2007	2008
Pšenično brašno	t	122.628	115.023
Tjestenine	t	1.177	1.227
Voćni sokovi	000 l	8.259	6.902
Marmelade i džemovi	t	3.078	1.993
Konzervirano povrće	t	5.386	3.656
Dodaci jelima	t	767	754
Svježe meso svih vrsta	t	4.481	6.300
Suhomesnati proizvodi	t	460	1.317
Kobasičarski proizvodi	t	9.589	14.626
Koncentrovane supe	t	128	126
Mlijeko	t	64.721	78.513
Mlijeko u prahu	t	411	291
Maslac	t	307	406
Sirevi	t	1.952	2.568
Bomboni i kakao proizvodi	t	2.733	0
Keksi i srodni proizvodi	t	4.140	5.022
Pržena kafa	t	2.969	2.487
Pivo	000 l	75.143	74.760
Vino	000 l	4.237	4.217
Osvježavajuća bezalkoholna pića	000 l	198.820	134.179
Stočna hrana	t	30.783	39.806
Cigarete	t	4.370	4.283

Proračunom FBiH za 2008. godinu, razdjel 24-proračun MPVŠ FBiH na poziciji „Transfer prehrambenoj industriji“ (Sl. novine FBiH broj 97/07) planirana su sredstva u iznosu od 1.251.300,00 KM. Novčane potpore za prehrambenu industriju uvedene su sukladno „Srednjoročnoj strategiji razvitaka poljoprivrednog sektora u FBiH za razdoblje 2006-2010. godine“ u cilju:

⁴ Napominjemo da statistički podaci ne predstavljaju stvarno ostvarenu proizvodnju u FBiH. Procjena je da je stvarna proizvodnja veća od objavljene.

- *povećanja proizvodnje i proširenja asortimana,*
- *moderniziranja proizvodnje i povećanja kvalitete proizvoda,*
- *povećanja konkurentnosti domaćih prerađivača na domaćem i inozemnom tržištu,*
- *povećanja otkupa poljoprivrednih proizvoda,*
- *povećanja uposlenosti,*
- *zaštite zemljopisnog podrijetla proizvoda.*

MPVŠ FBiH je donijelo Program utroška sredstava sa kriterijima raspodjele sredstava „Transfer prehrambenoj industriji“ u 2008. godini kojim je predviđeno da se tim sredstvima podrže:

- *ulaganja u prehrambenu industriju,*
 - *potpore za toplu preradu voća i povrća,*
 - *potpore za preradu mlijeka u sir,*
- *sufinanciranje uvođenja i certificiranja sustava upravljanja kvalitetom i sigurnosti hrane na bazi međunarodnih standarda u 2008. godini,*
- *stručni projekt-izrada modela ULO hladnjača (hladnjače sa niskom razinom oksidacije),*
- *organiziranje seminara po kantonima u cilju edukacije proizvođača i prerađivača hrane o značaju i važnosti uvođenja sustava upravljanja kvalitetom i sigurnosti hrane na bazi međunarodnih standarda,*
- *dobijanje oznake izvornosti ili zemljopisnog podrijetla proizvoda.*

U FBiH u 2008. godini privatizirana su privredna društva Fabrika duhana Mostar i „Hepok“ d.d. Mostar.

Sve planirane privatizacijske aktivnosti u 2008. godini rezultirale su potpisivanjem kupoprodajnog ugovora za prodaju 67% državnoga kapitala u gospodarskome društvu Fabrika duhana Mostar. Do konca 2008. godine kupac nije izvršio ugovorene obveze koje se odnose na neisplaćene plaće radnicima iz prethodnog razdoblja.

U 2008. godini završene su sve planirane aktivnosti za prodaju 67% državnoga kapitala gospodarskoga društva „Hepok“ d.d. Mostar. Kupoprodajni ugovor sa firmom „Amko Komerc“ d.o.o. Sarajevo i AD „Vino Župa“ Aleksandrovac potpisan je 10.10.2008. godine. Prodaja Fabrike duhana Sarajevo odgođena je zbog projekta Vlade Federacije BiH za pripajanje ili dokapitalizaciju Fabrike duhana Mostar.

Za privatiziranje iz oblasti prehrambene industrije u FBiH ostalo je privredno društvo „Agrokomerc“ d.d. Velika Kladaša, koje je Uredbom o vršenju ovlaštenja po osnovu državnoga kapitala u „Agrokomercu“ d.d. Velika Kladaša vraćeno u nadležnost Vlade FBiH. Agencija za privatizaciju u FBiH ponudila je moguće modele privatiziranja ovog gospodarskoga društva.

Koncem 2008. godine objavljen je *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o gospodarskim društvima* (Sl. novine FBiH broj 84/08).

2.3. PREHRAMBENA INDUSTRIJA U REPUBLICI SRPSKOJ

U oblasti prehrambene industrije u RS registrirana su 553 poduzeća⁵. Ukupan broj poduzeća u prehrambenoj industriji koja su ušla u tranziciju je pedeset, a obuhvataju preradu voća i povrća, mesnu industriju, preradu mlijeka, pivsku, duhansku industriju i proizvodnju pića i napitaka.

Devet poduzeća je proglašeno strateškim za RS gdje je posebnim programom vršeno transformiranje državnoga kapitala.

Strateška poduzeća RS

	Djelatnost
ODP Pivara Banja Luka	proizvodnja piva
ODP Fabrika duhana Banja Luka	proizvodnja duhana
HPK „Draksenić“ Kozarska Dubica	kemijska prerada kukuruza
ODP Fabrika šećera Bijeljina	proizvodnja šećera
ODP „Vitaminka“ Banja Luka	prerada voća i povrća
ODP Mljekara Banja Luka	prerada mlijeka
ODP „Fruktona“ Banja Luka	proizvodnja osvježavajućih pića
ODP „Sava“ Bijeljina	prerada voća i povrća
Fabrika stočne hrane Nova Topola	proizvodnja stočne hrane

Ako se izuzmu proglašena strateška poduzeća, ostatak čini 41 poduzeće koje je organizirano kao akcionarsko društvo. Mnoga poduzeća koja su postala akcionarska i danas putem burze doživljavaju svoju transformaciju.

HPK „Draksenić“ jedino neprivatizirano strateško poduzeće radi sa 25% kapaciteta. Instalirani kapaciteti su 50.000 t prerađenog kukuruza godišnje. Zbog nedostatka sirovine i gubitka tržišta razvitak ovog poduzeća je usporen.

Kada su u pitanju poduzeća koja su u strukturi vlasništva imala manji dio državnoga kapitala (A.D. društva) bez obzira da li su u međuvremenu privatizirana, primjetan je pad uposlenosti, nedovoljno iskorišteni kapaciteti (oko 30%) i velika financijska zaduženja. Sa aspekta uposlenosti radne snage i iskorištenosti kapaciteta samo je kod nekoliko poduzeća broj uposlenih ostao na prethodnoj razini sa postupnim trendom rasta, a to su poduzeća: A.D. „Vitaminka“ Banja Luka, A.D. „Mira“ Prijedor i A.D. „Vitinka“ Kozluk, Zvornik.

Instalirani kapaciteti za preradu voća i povrća u kojima se trenutno sprovodi stečajni postupak su: „Bosanka“ Doboj (25.000 t gotovih proizvoda), „Sava“ Bijeljina (15.000 t gotovih proizvoda) i „Hranaprodukt“ Šamac (10.000 t gotovih proizvoda).

Jedan od značajnih prerađivača voća i povrća je A.D. „Prijedorčanka“ koja svoje proizvode plasira na inozemno tržište.

Za proizvodnju piva, pića i napitaka srodnih ovoj proizvodnji važno je napomenuti da Banjalučka pivara, „Vitinka“ Kozluk posluju uspješno dok „Fruktona“ Banja Luka nije u stanju da prevaziđe određene probleme.

Što se tiče mesne industrije, osnovna karakteristika za prerađivače u ovoj oblasti je da su svi bazirani na klaoničku djelatnost i sitne usluge, a uglavnom registrirani kao SZR.

⁵ Izvor: Vlada RS, „Informacija o stanju i uvjetima privređivanja u oblasti prehrambene industrije sa prijedlogom mjera“, lipanj 2008. godina

Na osnovu podataka za 2006. i 2007. godinu prerađivačka industrija se brže razvija u odnosu na proizvodnju mesa (broj registriranih poduzeća). Sadašnja mesna industrija nije u stanju da zadovolji potražnju na domaćem tržištu. Postoji višak proizvodnih kapaciteta koji mogu nadoknaditi nedostatak proizvoda sa uvjerenjem potrošača da je domaći proizvod najsigurniji, što može biti pravac razvitka u mesnoj industriji.

Za proizvodne aktivnosti mlinarsko-pekarske industrije važno je napomenuti da je iskorištenost kapaciteta dirigirana uvozom pšenice. Kapaciteti za skladištenje i mljevenje žitarica variraju od nekoliko tisuća pa do 50.000 t. Kvaliteta i tehnološka sposobnost mlinova i skladišta znatno variraju. Nekada veliki državni mlinovi sada A. D. poduzeća posjeduju suvremena postrojenja (A.D. „Žitoprodukt“ Banja Luka) za razliku od privatnih malih mlinova jednostavnije tehnologije i vrlo diskutabilne proizvodnje.

U kombinatu „PIK“ Šamac sprovodi se stečajni postupak, a na osnovu plana koji je usvojila Skupština povjerenilaca izvjesno je reorganiziranje poduzeća i pokretanje proizvodnje. A.D. „Mlinsko pekarska industrija“ Modriča radi sa 30% kapaciteta. Nakon sprovedene privatizacije državnoga kapitala većinski vlasnik nije poboljšao stanje u poduzeću čija je sudbina potpuno neizvjesna.

Jedno od najvećih poduzeća u regiji Hercegovine je A.D. „Žitoprodukt“ Bileća čija je osnovna djelatnost proizvodnja mlinskih proizvoda, te proizvodnja pekarskih proizvoda i stočne hrane. Ovo poduzeće ne radi više godina zbog neuspješne privatizacije. Nesigurna otkupna cijena žitarica (pšenica) nije imala značaja na povećanje obujma proizvodnje, naprotiv došlo je do stagnacije mlinske industrije. U narednom razdoblju očekuje se ista tendencija razvitka mlinsko-pekarske industrije zbog nepovoljnih uvjeta za proizvodnju pšenice (usitnjenost posjeda) i vrlo niske akumulacije u ovoj proizvodnoj djelatnosti.

Proizvodnjom stočne hrane, bave se sljedeći značajni privredni subjekti: „Alfa-Miks“ Donji Žabar, „Gold-MG“ Donji Žabar i „Agro-Trebinje“ d.o.o. Proizvodnja u pomenutim poduzećima je stabilna i iznosi 25.000 t godišnje, a uposlono je oko 70 stalno uposlenih radnika.

U konditorskoj proizvodnji najznačajniji proizvođači su: „Mira“ d.o.o. Prijedor, „Aleksandrija“ d.o.o. Zvornik, SM „Eksport“ Gradiška, „Centrum“ d.o.o. Istočno Sarajevo i DRD „SWISSVON“ d.o.o. Trebinje.

Za poduzeće „Mira“ Prijedor i „Aleksandrija“ Zvornik, može se reći da su u proizvodnji dostigli visoku razinu. Posjeduju licence izvoznika, a „Aleksandrija“ je uvela ISO i HACCP standarde što je dokaz visoke produktivnosti, kao i proizvodnje zdrave i sigurne hrane.

Ako se uzme u obzir da sedam poduzeća u RS ima uveden HACCP sustav za razliku od okruženja koje u tome pogledu prednjači (gdje 70% preduzeća ima izvozne licence), očigledne su operativne mjere sa ciljem unapređenja industrije. Nužno je predvidjeti veća i operativnija finansijska sredstva kako bi prehrambena industrija RS uhvatila korak sa konkurentima.

U 2008. godini, resor prehrambene industrije sudjelovao je u izradi projekta za proizvodnju i prerađivanje mlijeka i mliječnih proizvoda na razini BiH.

Projektom „Izrada referentnih dokumenata po BAT – tehnikama za prehrambenu industriju“ uspostavljena je osnovna baza podataka za sve prerađivačke djelatnosti.

2.4. INDUSTRIJA MLIJEKA I MLIJEČNIH PROIZVODA⁶

Na području BiH u 2008. godini u funkciji je bilo 35 mljekarni i to 22 u FBiH i 13 u RS. Pored registriranih, u BiH radi i nekoliko malih obiteljskih mljekarni.

Prema procjeni „Milkprocessinga“ d.o.o., kapacitet prerade mlijeka u mljekarnama koje su bile u funkciji iznosi oko 420 milijuna litara (FBiH 260 milijuna litara i RS 160 milijuna litara) i koristi se oko 59% kapaciteta. U 2007. godini, kapacitet prerade mlijeka u 38 mljekarni iznosio je oko 410 milijuna litara (FBiH 257 milijuna litara i RS 153 milijuna litara) i iskorišteno je oko 50 % kapaciteta.

Struktura mljekarni prema kapacitetima prerade mlijeka (2007-2008)

Kapacitet (l/dan)	2007			2008		
	Broj mljekarni	Prerada (l)	%	Broj mljekarni	Prerada (l)	%
>100.000	5	128.124.000	64,3	5	152.655.000	64,7
50.000-100.000	5	34.704.000	17,4	4	39.554.000	16,8
20.000-50.000	5	14.193.000	7,1	5	15.514.000	6,6
10.000-20.000	9	13.511.000	6,8	9	20.842.000	8,8
<10.000	14	8.666.000	4,4	12	6.780.000	3,6
Ukupno	38	199.198.000	100	35	235.345.000	100

Izvor podataka: Milkprocessing d.o.o.

Sve mljekarne u BiH su u privatnome vlasništvu, dok je 5 mljekarni u većinskome vlasništvu stranih poduzeća. Ove mljekarne u ukupnoj preradi mlijeka sudjeluju sa 57%. Trend izgradnje novih mljekarni je zaustavljen i ukupan broj mljekarni se blago smanjuje. U posljednje dvije godine sa radom je prestalo 9 mljekarni (FBiH 5 i RS 4).

Proizvodni program mljekarni znatno je unaprijeđen i proširen u odnosu na predratno stanje. Uvedeno je 10-12 novih proizvoda sa proširenim asortimanom pakovanja. Kod 27 mljekarni osnovni proizvodni program sadrži bazne kratkotrajne mliječne proizvode (jogurt, pavlake, svježi sir). Proizvodni program sira uglavnom je orijentiran na tri skupine sireva: svježi, salamurni bijeli i polutvrđi/tvrđi sirevi. Topljeni, plavi, oplemenjeni polutvrđi sirevi i slično, nisu zastupljeni u proizvodnom programu domaćih mljekarni, premda znatno sudjeluju u uvozu sira u BiH, što upućuje da postoji odgovarajuće tržište za ove proizvode. Učešće suvremenih mliječno/kiselih napitaka (nisko masni jogurt, bio jogurti, voćni jogurt) je u značajnome porastu kod više mljekarni. Proizvodnja pavlake uglavnom je orijentirana na kisele fermentirane proizvode. Slatka pavlaka za različite namjene nalazi se u proizvodnome programu dvije mljekarne. Značajno je istaći napore nekoliko malih mljekarni da u proizvodni program uključe neke mliječne proizvode koji imaju autohtoni brend – sir iz mijeha, paprika punjena sa sirom i pavlakom, bijeli salamurni sir i slično. Iako je proizvodnja ovih proizvoda još uvijek simbolična, veoma je važna činjenica da su ovi proizvodi ušli u proizvodni program mljekarni i da bi mogli biti jedna od razvojnih mogućnosti malih mljekarni.

⁶ Izvor podataka: Milkprocessing d.o.o., Mlijeko u BiH u 2008 - karakteristike i trendovi razvitka

Mljekarne su u 2008. godini preradile oko 233,4 milijuna litara mlijeka što je 17% više u odnosu na prošlu godinu. U mljekarnama FBiH prerađeno je 62% mlijeka, dok je u mljekarnama RS prerađeno 38%. U posljednje tri godine prerada mlijeka u mljekarnama razvija se po prosječnoj stopi od 14% (FBiH 16% i RS 13%).

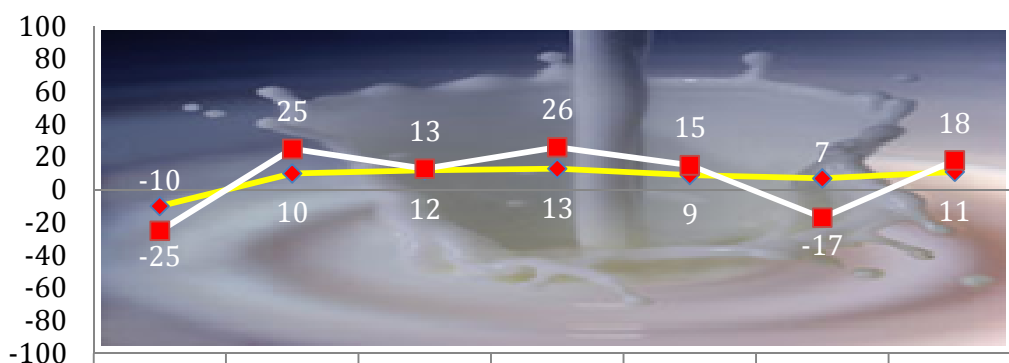
U općoj strukturi prerade mlijeka, konzumni tečni mliječni proizvodi sudjeluju sa 76,6%, sir 19,2% i ostali proizvodi 4,2%. Struktura prerade mlijeka se ne mijenja značajnije od 2002. godine, preovladavaju tečni konzumni proizvodi i dominira UHT sterilizirano mlijeko.

S obzirom na instalirane proizvodne kapacitete, u bliskoj budućnosti ne mogu se očekivati značajnije promjene u strukturi prerade mlijeka. Struktura prerade mlijeka u susjednim državama i EU je povoljnija u korist trajnih globalnih proizvoda (trajni sirevi, mlijeko u prahu i maslac).

Proizvodnja mliječnih proizvoda (2007-2008)

	Jedinica mjere	2007	2008	Index 07/06	Index 08/07
Slatko pasterizirano mlijeko	ooo l	5.900	4.454	90	75
UHT sterilizirano mlijeko	ooo l	100.027	124.679	110	125
Jogurt i ostali fermentirani napici	ooo l	32.546	36.893	112	113
Pavlaka, mileram	ooo l	12.151	15.386	113	126
Sir:					
- <i>tvrdi i polutvrđi</i>	t	1.965	2.540	99	129
- <i>svježi, sitni</i>	t	2.902	2.435	130	85
- <i>kriška, feta i sl.</i>	t	212	752	45	192
- <i>ostali</i>	t	186	332	80	178
Ukupno sir:	t	5.265	6.059	109	115
Mlijeko u prahu	t	434	361	107	83
Mliječni namazi i kajmak	t	654	977	-	149
Maslac	t	440	654	-	148
Prerađeno mlijeko	ooo l	199.198	235.339	111	118

Index promjene proizvodnje mliječnih proizvoda (%)

	slatko past. mlijeko	UHT ster. mlijeko	jogurt i ostali napici	pavlaka, mileram	sir	mlijeko u prahu	prerađeno mlijeko
◆ 2006/2007	-10	10	12	13	9	7	11
■ 2008/2007	-25	25	13	26	15	-17	18

U odnosu na prethodnu godinu proizvodnja je rasla kod svih vrsta proizvoda osim kod slatkog pasteriziranog mlijeka i mlijeka u prahu. Najveći rast ostvaren je kod UHT steriliziranog mlijeka od oko 24,6 milijuna litara, što je rezultat uvođenja novih proizvodnih kapaciteta i značajnijeg rasta izvoza. Proizvodnja fermentiranih konzumnih proizvoda (jogurti i pavlake) na razini BiH veća je oko 13% od prethodne godine. Ukupna proizvodnja sira veća je 15% od prethodne godine i još uvijek ima nisko učešće u ukupnoj preradi mlijeka (19,2%). Ohrabruje činjenica da je u strukturi proizvodnje sira došlo do značajnijih pozitivnih pomaka u korist dugotrajnih sireva prvenstveno tvrdih, polutvrdih, kao i salamurnih kriška sireva. Proizvodnja mliječnih namaza i kajmaka veća je 49% od prošle godine i ima tendenciju dinamičnog razvitka. Mlijeko u prahu i maslac nemaju značajnije učešće u ukupnoj proizvodnji mliječnih proizvoda i organiziraju se, uglavnom, kao nus proizvodnja ili kod rješavanja viškova mlijeka.

3. RIBARSTVO

3.1. RIBARSTVO

BiH ima izuzetno povoljne uvjete za proizvodnju slatkovodne ribe i zbog toga je sve veći proizvođač i izvoznik ove vrste proizvoda. Prirodni potencijali, a posebice bogatstvo vodnim resursima su osnovica su ekspanzije domaćeg ribarstva.

Akvakulturna proizvodnja (2007-2008)

	Proizvodnja (000 t)	
	2007	2008
Kalifornijska pastrmka	3.840	3.960
Šaran	2.380	2.385
Kineski šarani (bijeli amur, sivi i šareni tolstolobik)	780	785
Morske ribe (lubin, zubatak, komarča)	215	220
Potočna pastrmka	88	92
Školjke (ostriga, dagnja)	84	87
Som	25	28
Potočna zlatovčica	25	25
Smuđ	5	7
Ukupno	7.442	7.564

Izvor: Ured za veterinarstvo BiH

Najveći udjel ove proizvodnje čini uzgoj konzumne kalifornijske pastrmke, uz koju slijedi šaran. Značajna je i proizvodnja mlađi potočne pastrmke, koja služi za približavanje otvorenih voda.

Ured za veterinarstvo BiH identificirao je razvitak sektora ribarstva kao prioritet s obzirom na mogućnost izvoza ribe i proizvoda od ribe iz BiH. S tim u svezi u dogovoru sa glavnim entitetskim veterinarskim inspektorima imenovani su veterinarski inspektori nadležni za registrirane ribnjake u BiH, te pokrenuti programi aktivnoga nadzora zdravstvenoga stanja, veterinarsko-sanitarnih i higijenskih uvjeta na ribnjacima. Uporedo s tim, donesen je niz odluka koje su nedostajale u postojećoj legislativi, a kojima se uređuje oblast akvakulture.

U prosincu 2008. godine, BiH je zvanično stavljena na listu zemalja iz kojih je odobren izvoz proizvoda iz akvakulture na tržište EU, čemu je pored pomenutih aktivnosti doprinijela i kvalitetno implementiranje *Plana praćenja rezidua za sektor akvakulture*, koji je odobren i od strane EK, čime je BiH stavljena na listu CD 2004/432/EC zemalja sa odobrenim planom za sektor akvakulture.

Po stavljanju na listu odobrenih zemalja, predstavnici Ureda, u suradnji sa nadležnim tijelima entiteta, izvršili su provjeru objekata zainteresiranih za izvoz, te na osnovu njihovog statusa izvršili kandidaturu četiri objekta za izvoz proizvoda iz akvakulture i to: *Tropic ribarstvo, Žuvela HB, Laks i Norfish-Blagaj*.

U cilju olakšavanja izvoza ribe i ribljih proizvoda na tržište EU, u suradnji sa entitetskim nadležnim tijelima i vlasnicima ribogojilišta, Ured je uz podršku FAO pripremio projekt *Poboljšanje zdravstvenog statusa životinja iz akvakulture i kvalitete i sigurnosti proizvoda akvakulture* koji se implementirao od srpnja 2006. godine do svibnja 2008. godine.

U tijeku 2008. godine u sklopu FAO projekta održane su tri radionice, čime je projekt zvanično završen. Jedna radionica je imala međunarodni karakter, s obzirom da su u njoj sudjelovali i predstavnici susjednih zemalja u cilju razmjene iskustava u sektoru ribarstva, te davanju podrške započinjanju zajedničkog regionalnog projekta pod pokroviteljstvom FAO-a za jačanje sektora akvakulture.

Kroz projekt je izvršeno i opremanje referentnog laboratorija za virusne bolesti riba, kao i obuka uposlenih u referentnom laboratoriju EU u Arhusu u Danskoj.

Aktivnosti na izradi *Nacionalne strategije za zdravlje akvatičnih životinja* nastavljene su i nakon završetka projekta. Strategija je finalizirana i očekuje se njeno objavljivanje.

Strategija obuhvata sljedeće programe:

- *Legislativa i institucionalni okvir;*
- *Analiza rizika i karantin;*
- *Dijagnostika i zdravstveni certifikati;*
- *Nadzor, monitoring i izvještavanje;*
- *Pripravnost za krizne situacije;*
- *Jačanje kapaciteta;*
- *Istraživački rad i razvitak;*
- *Komunikacija i međunarodna suradnja;*
- *Resursi i financiranje.*

Realizacija programa predviđena je kroz niz aktivnosti (projekata) uzimajući u obzir ciljeve svakog pojedinačnog programa.

U narednom razdoblju planiran je nastavak aktivnosti na održavanju odobrenog statusa za izvoz proizvoda iz akvakulture, kao i aktivnosti na odobravanju izvoza žive ribe kroz provedbu monitoringa virusnih bolesti riba, koji se kontinuirano sprovodi već četiri godine na registriranim ribnjacima u BiH. Monitoring se sprovodi u skladu sa odredbama Naredbe o mjerama kontrole zaraznih i parazitarnih bolesti životinja, njihovom sprovođenju i financiranju.

U kontekstu razvitka ribarstva u BiH, dana 19.12.2008. godine službeno je otvoreno suvremeno ribogojilište na rijeci Krušnici u Bosanskoj Krupi.

Sa otvorenja ribogojilišta

Ribogojilište u Bosanskoj Krupi

Provjera tehnološkog postupka

Prvi proizvodi

Preostali radovi na ribogojilištu potrebni da se proizvodnja riblje mlađi zaokruži biće završeni sredinom iduće godine, dok su projektne aktivnosti predviđene do konca 2009. godine.

Ribogojilište je rezultat projekta GCP/BIH/003/NOR *Support to Income Generation through Establishment of a Fish Hatchery in Bosnia Herzegovina* koji je započeo u srpnju 2003. godine. Osnovni cilj projekta je da se omogući upošljavanje ratnih invalida u općini Bosanska Krupa kroz izgradnju ribogojilišta. Projekt financira Vlada Norveške, a implementira Organizacija Ujedinjenih nacija za hranu i poljoprivredu (FAO). Ribogojilište će se baviti uzgojem mlađi lipljena i pastrmke, a u drugoj fazi i mlađi mladice za kojima postoji velika potražnja na tržištu BiH. Prvi ciklus uzgoja mlađi je već započeo i trajat će tri mjeseca.

4. ŠUMARSTVO

- Šumarstvo
- Strateške aktivnosti u sektoru šumarstva BiH

4.1. ŠUMARSTVO

BiH raspolaže značajnim šumskim resursima kako po obujmu, tako i po raznolikosti. Šume i šumska zemljišta prostiru se na površini od oko 2,7 milijuna ha. Oko 80% šuma je u državnome, dok je oko 20% šuma u privatnome vlasništvu.

Sektor šumarstva u BiH je reguliran na razini entiteta, dok poslove koordiniranja prema vanjskim institucijama obavlja MVTEO BiH. Prema važećim zakonima, vlasnici šuma su FBiH, RS i BD BiH.

Članom 17. Zakona o šumama (Sl. novine FBiH broj 20/02, 29/03 i 37/04) propisano je donošenje *Šumarskog programa FBiH*, koji će poštujući međunarodne dogovore i obveze, definirati opću politiku šumarstva i politiku gospodarenja sa divljači na području FBiH orijentiranu u pravcu očuvanja i trajnosti gospodarenja šumama, uključujući održavanje i unapređivanje biodiverziteta u šumama i na šumskom zemljištu. Šumarski program se sastoji iz dva dijela: opći dio i izvedbeni dio. Opći dio donosi Parlament FBiH, a izvedbeni Vlada FBiH.

U 2008. godini formiran je Savjet za izradu *Šumarskog programa FBiH* koji je izradio plan i programa rada i proračun. Završetak radova na izradi programa planiran je u 2010. godini.

Također, započele su aktivnosti na izradi novog *Zakona o šumama*. Formirana je radna skupina za izradu zakona koja uključuje sve interesne strane. Pripremljen je radni materijal i dostavljen na primjedbe svim interesnim stranama. Aktivnosti na izradi zakona treba da se završe u prvom kvartalu 2009. godine.

Nužno je što prije pristupiti usuglašavanju *Zakona o lovstvu* i *Zakona o sjemenu i sadnom materijalu šumskih i hortikulturnih vrsta drveća i grmlja* sa *Zakonom o prekršajima*.

U razdoblju 2009-2010 godina planirano je:

- Sprovođenje aktivnosti na izradi novog Zakona o šumama, izmjena i usuglašavanje Zakona o lovstvu i Zakona o sjemenu i sadnom materijalu šumskih i hortikulturnih vrsta drveća i grmlja;
- Poduzimanje aktivnosti za potpunu implementaciju Zakona o šumama vezano za formiranje kantonalnih institucija nadležnih za šumarstvo;
- Izmjene člana 60. stav 6. Zakona o šumama - kontrola obračuna i rokova uplate naknade za korištenje opće korisnih funkcija šume (donijeti novi pravilnik kao i zadužiti poresku upravu za vršenje kontrole izvršavanja navedene zakonske obveze);
- Izmjene Pravilnika o procedurama i vremenskim ograničenjima za prodaju šume (Sl. novine FBiH broj 19/04) - izmjene se odnose na formiranje kantonalnog povjerenstva koja bi vršila uviđaj na terenu;
- Poduzimanje daljnjih aktivnosti za formiranje posebnih lovišta u FBiH sukladno odredbama Zakona o lovstvu (Sl. novine FBiH broj 4/06);
- Praćenje implementiranja odredaba Zakona o lovstvu i podzakonskih akata (sa akcentom na ustanovljavanje lovišta i njihove dodjele na gospodarenje);

- Praćenje implementiranja odredaba Zakona o sjemenu i sadnom materijalu šumskih i hortikulturnih vrsta drveća i grmlja i podzakonskih akata (Sl. novine FBiH broj 71/05);
- Učešće u zajedničkim aktivnostima vezano za usuglašavanje materijalnih propisa sa propisima EU;
- Davanje mišljenja, prijedloga i sugestija na dostavljene prijedloge zakona iz drugih oblasti.

Osim navedenog, druge planirane aktivnosti uključuju:

- Aktivnosti u praćenju i implementiranju komponenti projekta „Razvitak i zaštita šuma i šumskih i planinskih zaštićenih područja u BiH“;
- Kontinuirano praćenje i prikupljanje informacija o sprovođenju II nacionalne inventure šuma na velikim površinama u BiH;
- Poduzimanje aktivnosti za implementaciju „Akcionog plana na suzbijanju nezakonitih aktivnosti u sektoru šumarstva i drvne industrije“, odnosno prikupljanje svih relevantnih podataka i njihovo godišnje prezentiranje na zajedničkom sastanku sa predstavnicima Svjetske banke, OHR-a, USAID-a, svih institucija šumarstva, nevladinih organizacija i drvne industrije;
- Praćenje sprovođenja i pridržavanja odredbi Odluke o općim uvjetima prodaje šumskih drvnih sortimenata iz državnih šuma na teritoriji FBiH (Sl. novine FBiH broj 13/08) od strane kantonalnih šumsko-gospodarskih društava;
- U suradnji sa Federalnim pravobranilaštvom nastaviti aktivnosti pokrenute u 2008. godini vezano za upis prava vlasništva svih državnih šuma i šumskog zemljišta u korist BiH-FBiH;
- Aktivno učešće, u okviru svojih nadležnosti, u procesu izdvajanja i zaštite šumskih ekosustava posebice onih koji imaju izražene biodiverzitetne vrijednosti;
- Tekući poslovi (izdavanje saglasnosti, rješenja i vođenje upravnih postupaka po osnovu odredaba Zakona o šumama, Zakona o lovstvu i Zakona o sjemenu i sadnom materijalu šumskih i hortikulturnih vrsta drveća i grmlja).

Novi *Zakon o šumama* u RS donesen je 2008. godini, kao i *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o lovstvu*. Dodatno, pripremljen je *Nacrt zakona o lovstvu*, kao i podzakonski akti koji proizilaze iz Zakona o šumama ali nisu objavljeni u 2008. godini.

U okviru ostalih tekućih aktivnosti pripremljen je projektni zadatak za izradu *Strategije razvitka šumarstva RS*.

U okviru projekta Razvitak i zaštita šuma/dodatno financiranje planirana je tehnička pomoć za izradu strategije razvitka šumarstva RS koja treba da odgovori na ključna pitanja:

- *Kako će se, na održiv način, razvijati šumarstvo RS u razdoblju 2009 - 2019 godina?*
- *Kako RS može da podigne kapacitete šumarskog sektora, poboljša stanje šuma i stvori uvjete usklađene sa suvremenim šumarstvom u Evropi?*
- *Kako RS može da identificira oblasti šumarstva koje mogu donijeti veće održive prihode sektoru šumarstva i drvne industrije u ukupnom razvitku RS?*
- *Kako sprovesti aktivnosti koje će voditi modernizaciji i povećanoj učinkovitosti u drvnim industrijama?*

U izradi strategije treba da sudjeluju sve zainteresirane strane i institucije koje imaju dodirnih točaka sa šumarstvom i šumom. U cilju izrade Strategije razvitka šumarstva RS formirat će se Savjetodavno tijelo. Nositelj svih aktivnosti je radna skupina u okviru koje će se formirati fokus skupine za pojedine tematske oblasti. Radna skupina će na osnovu plana rada permanentno realizirati proces izrade strategije, o tome izvještavati Savjetodavno tijelo i tražiti preporuke za dalji rad. Po svim pitanjima kroz više radionica i završnu javnu raspravu bit će osigurano sudjelovanje svih zainteresiranih subjekata.

Također, sprovedeno je implementiranje II faze inventure šuma na velikim površinama u BiH za RS i u 2008. godini urađeno je snimanje na površini od oko 500.000 ha. Akcioni plan za suzbijanje nezakonitih aktivnosti u sektoru šumarstva i drvne industrije u BiH za RS kontinuirano se sprovodio tijekom 2008. godine.

U 2009. godini planirano je:

- Donijeti Zakon o reproduktivnom materijalu šumskog drveća;
- Donijeti novi Zakon o lovstvu;
- Donijeti Strategiju razvitka šumarstva RS;
- Donijeti sve podzakonske akte propisane Zakonom o šumama;
- Donijeti sve podzakonske akte propisane Zakonom o lovstvu;
- Nastaviti sa implementiranjem Projekta razvitka i zaštite šuma;
- Osnovati Agenciju za šume i osigurati njen rad.

4.2. STRATEŠKE AKTIVNOSTI U SEKTORU ŠUMARSTVA BIH

Druga inventura šuma na velikim površinama u BiH

Inventura će pružiti najnovije i integrirane podatke o stanju i zdravlju šuma, kvalitetu gospodarenja, potencijalnoj biološkoj raznolikosti i katastru. Projekt će osigurati da se, osim uobičajene inventure šuma, izvrši prikupljanje informacija o kritičnim šumskim ekosustavima da bi poslužili kao polazište u procesu zaštite šuma i biološke raznolikosti. Pored toga, inventurom će se pomoći izrada Standarda gospodarenja šumama u oba entiteta.

Razvitak informacijskog sustava za gospodarenje šumama zasnovanog na GIS-u

Cilj ovog projekta je standardizacija podataka po vrsti i obimu, povećanje njihovog stupnja obrade radi smanjenja raskoraka između karakteristika raspoložive opreme i aktivnih obrada, ubrzati razmjenu svih informacija unutar i između šumarskih institucija nadležnih za gospodarenje šumama. Izvršena je nabavka opreme i izrađen model organizacije sustava, a slijedi unos u bazu podataka, izrada aplikacija i obuka kadrova. Ovaj sustav, zasnovan na GIS-u, koristit će menadžeri na terenu i u centralnim upravama kao sredstvo za planiranje, gospodarenje, praćenje i nadzor nad šumskim operacijama. Sustav će obuhvatiti sve javne šume, kao i privatne šume gdje je vlasništvo formalno registrirano.

Državni standardi za certifikaciju šuma

Proces izrade standarda je izvršen sukladno instrukcijama Forest Stewardship Council (FSC). FSC je međunarodna organizacija koja obezbjeđuje sustav za interesne skupine za pitanja šumarstva kako bi radile sukladno odgovornim gospodarenjem šumama. Državni standardi se strogo pridržavaju strukture principa i kriterijuma FSC-a.

Predstoje aktivnosti na priznavanju prijedloga standarda od strane FSC vijeća, te institucionalizacija državne radne skupine.

Monitoring zdravstvenoga stanja šuma

Monitoring zdravstvenoga stanja šuma je u pripremljenoj fazi i trajat će tri godine. Izrađena je i prezentirana metodika. Slijedi postavljanje bioindikacijskih točaka, obuka kadrova i uvezivanje u informacijski sustav.

Akcioni plan za suzbijanje nezakonitih aktivnosti u sektoru šumarstva i drvne industrije

Plan je već tri godine operativan i dao je značajne rezultate na suzbijanju bespravnih radnji u šumarstvu.

Projekt razvitka i zaštite šuma

Projekt razvitka i zaštite šuma za 2008. godinu uspješno je završen. Dodatno financiranje navedenog projekta postalo je efektivno 26.02.2008. godine i trajat će do 2011. godine. Projekt dodatnog financiranja bi u okviru definiranih komponenti omogućio:

- završetak inventure šuma, nadovezujući se na stečeno iskustvo i izgrađeni kapacitet tijekom prve faze inventure, koja je sprovedena u okviru prvobitnog projekta;
- detaljnije razvio informacijski sustav za gospodarenje šumama, približavajući ga ciljevima predviđenim u okviru prvobitnog projekta;
- pružio podršku za implementaciju akcionih planova i programa reformi urađenih u okviru prvobitnog projekta, od kojih bi mnogi unaprijedili gospodarenje.

5. RURALNI RAZVITAK

5.1. RURALNI RAZVITAK

Prema Zakonu o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvitku BiH ruralni razvitak podrazumijeva skup politika, mjera i aktivnosti koje za cilj imaju sveobuhvatan ekonomski, socijalni i kulturni napredak pućanstva ruralnih podrućja i koje se planiraju i sprovode uz uvaćavanje principa održivog razvitka i oćuvanja i unaprijećenja kvalitete okoliša.

EU ima aktivnu politiku ruralnog razvitka. Osnovna pravila koja urećuju politiku ruralnog razvitka, kao i mjere politika koje su na raspolaganju zemljama ćlanicama i regijama odrećene su Uredbom EZ broj 1698/2005.

Zahtjevi politika EU su:

1. Koherentna državna strategija ruralnog razvitka;
2. Državni stratećki planovi koji su sukladni stratećkim odrećnicama EU;
3. Prepoznavanje onih podrućja ekonomije gdje bi korićenje podrćke EU za ruralni razvitak moglo dati dodatnu vrijednost;
4. Uspostaviti i odrećiti veze sa drugim programima i prioritetima;
5. Osigurati da postoji konzistentnost sa drugim politikama EU (ekonomska i socijalna kohezija-ukljućujući regionalni razvitak i okolić).

Cilj komponente IPA za ruralni razvitak (IPA-RD) je pomoći zemljama kandidatima da pripreme programe ruralnog razvitka koje će financirati EU poslije pristupa, implementiranjem predpristupne pomoći putem sustava koji su što je moguće više slićni onim sustavima koji su potrebni za razdoblje poslije pristupa, u kontekstu predpristupa. Prema tome, uvjeti široko oslikavaju one uvjete koji vaće za ruralni razvitak država ćlanica.

Polja intervencije propisana IPA komponentom V – Ruralni razvitak (*Provedba Uredbe broj 718/2007 (ćlan 171), EC Uredbe Vijeća broj 1085/2005 IPA-a kojom se zahtijeva uspostava tijela i institucija koje će upravljati komponentom V u okviru decentraliziranog sustava upravljanja*) su:

- Povećanje konkurentnosti poljoprivredno-prehrambenog sektora (pobolćsanje ućinkovitosti trćišta i provedba standarda EU);
 - ulaganje u poljoprivredne posjede radi reorganiziranja i pobolćsanja standarda,
 - potpora razvitku skupina proizvoćaća (udrućenja proizvoćaća),
 - ulaganja u obradu i marketing poljoprivrednih proizvoda,
- Pripremne aktivnosti za provedbu programa zaćtite ruralnog okolića;
- Pobolćsanje kvalitete života u ruralnim podrućjima, diverzifikacija i razvitak ruralnih ekonomskih inicijativa.

U BiH postoji velika neusklaćenost postojećih zakona i sadašnjeg EU acquis-a za ruralni razvitak, te institucijskih kapaciteta u BiH.

Ključni nedostaci su:

1. BiH nema strategiju kojom se uspostavlja cjelokupni okvir, ciljevi i pristup za ruralni razvitak;
2. Ne postoji politika ili pravna regulativa kojom se utvrćuju razlićiti ciljevi regionalnog razvitka, ruralnog razvitka;

3. Ne pripremaju se višegodišnji i godišnji dokumenti za programiranje ruralnog razvitka, a malo ili nikako se konzultiraju ruralne zajednice i nevladine udruge u svezi prioriteta koje su vlade odabrale za potporu u ruralnim područjima za poboljšanje infrastrukture i socijalnih uvjeta;
4. Nisu u potpunosti razrađeni mehanizmi implementacije, a posebice adekvatni i transparentni kriteriji prihvatljivosti, kao i jasno definirani mehanizmi i parametri za odabir predloženih projekata koji će biti financijski podržani vladinim programima;
5. Ne postoje kapaciteti i sprovedbene agencije za prikupljanje informacija, praćenje i pregled programa i projekata u cilju definiranja njihove učinkovitosti, efektivnosti, utjecaja i održivosti;
6. Ne postoji adekvatan državni okvir za efektivnije korištenje međunarodne pomoći putem koordinacije i integracije programiranja i planiranja, te implementacije projekata kako bi se omogućilo testiranje različitih programa za ruralni razvitak u BiH.

Ciljevi BiH politike poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka definirani su u Zakonu o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvitku BiH:

1. Promovirati razvitak raznolikog, održivog i konkurentnog sektora poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka,
2. Osigurati usklađivanje i integraciju sektora sa EU,
3. Ohrabriti diverzifikaciju ekonomske aktivnosti, poboljšati prilike za zapošljavanje i stjecanje dohotka i kvalitetnog života u ruralnim područjima,
4. Osigurati pristup i raspoloživost visoko kvalitetne hrane,
5. Osigurati racionalno korištenje i zaštitu prirodnih resursa i biodiverziteta.

Ruralni razvitak, odnosno specifični ciljevi definirani su i u *Strateškom planu BiH za harmonizaciju poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka 2008-2011*:

1. Postupno harmonizirati politike i mehanizme sektora na državnoj, entitetskoj i kantonalnoj razini, kako unutar BiH, tako i sa EU i osigurati postupno usklađivanje sa EC Uredbom Vijeća IPA-ruralni razvitak broj 1085/2006 i njenom provedbenom Uredbom 718/2007;
2. Progresivna uspostava odgovarajućih institucijskih struktura, kapaciteta sustava i procedura na državnoj i entitetskoj razini kako bi se osiguralo rukovođenje predpristupnim pripremama harmonizacije i usklađivanja sektora i postupnim usvajanjem *acquis communautaire* u poljoprivredi.

Strateški plan definira ciljeve ruralnog razvitka, identificira programe, mjere i druge aktivnosti za postizanje ovih ciljeva, uspostavlja mehanizme monitoringa i evaluacije, te okvirno utvrđuje potrebna financijska sredstva i procedure za njihovo korištenje. Strateški plan predstavlja osnovu za usmjeravanje svih planova i programa ruralnog razvitka donesenih na svim razinama vlasti u BiH.

Implementiranje Strateškog plana BiH planirano je u narednom trogodišnjem razdoblju, a sukladno planiranim vremenskim rokovima za sprovođenje potrebnih aktivnosti u usvojenom Operativnom programu 2008-2011. Strateški plan i Operativni program pružaju sve nužne korake za pripremu sektora na svim razinama uprave za primjenu i uporabu EU IPA fondova za ruralni razvitak do 2011. godine.

BiH mora razviti strategiju koja će omogućiti sektoru da se pripremi za prijem IPA-RD fondova. Ovo će zahtijevati:

- Uspostavu Nacionalnog strateškog plana razvitka poljoprivrede i ruralnog razvitka BiH;
- Uvođenje pogodnog institucijskog okvira kako bi se osigurala učinkovita implementacija koja će na razini sektora obuhvatiti slijedeće:
 - Organ upravljanja/koordiniranja programa poljoprivrednog i ruralnog razvitka;
 - Sektorski Komitet za monitoring;
 - Sektorska platna služba u suglasnosti sa zahtjevima EU;
 - Uporaba nacionalnih financijskih sredstava za razvitak pilot mjera i razvitak sposobnosti monitoringa i procjene na svim razinama.

Velika potpora u realiziranju gore navedenih ciljeva bit će projekt *Jačanje kapaciteta programiranja ruralnog razvitka BiH* koji će se financirati iz IPA 2007.

Opći cilj kojem će projekt doprinijeti je razvitak održivog, konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, prehrane i šumarstva u BiH putem jačanja upravnih struktura, harmoniziranjem i približavanjem sektora EU i kroz povećan ekonomski i socijalni razvitak ruralnih zajednica.

Svrha ovog projekta je jačanje poljoprivrednih i kapaciteta za programiranje ruralnog razvitka, te kapaciteta za plaćanje u BiH promovirajući participativne bottom-up pristupe u uređenju i upravljanju mjerama ruralnog razvitka demonstriranim kroz primjenu pilot aktivnosti.

Projekt će podržati relevantna ministarstva u implementaciji regionalnih i lokalnih pristupa programiranja ruralnog razvitka odražavajući potrebu da planovi ruralnog razvitka, razvijeni od strane različitih administrativnih regija, budu uključeni u nacionalni program ruralnog razvitka. Sadržaj ovog programa treba biti pripremljen sukladno odgovarajućim zahtjevima *acquis-a* i odobren od strane BiH interesnih skupina. Projekt će pomoći resornim ministarstava u pripremi planova ruralnog razvitka uz učešće interesnih skupina. Projekt će pomoći MVTEO BiH u razvitku detaljnih provedbenih postupaka za postojeće i buduće mjere ruralnog razvitka kako bi se osiguralo da mjere ruralnog razvitka mogu biti implementirane (odabrane, ugovorene, isplaćene) u zahtjevanom vremenskom okviru kako bi se izbjeglo da dostupna proračunska sredstva ne ostanu neiskorištena. Projekt će razviti pristup koji će se baviti planiranjem unutar svih identificiranih ruralnih općina u BiH s potencijalom da igraju važnu ulogu u integriranim akcijama ruralnog razvitka za koje imaju proračunska sredstva.

Kako bi se osiguralo djelotvorno financijsko upravljanje proračunskim sredstvima u potpori sektoru ruralnog razvitka i povećala transparentnost i odgovornost unutar cijelog procesa upravljanja programom, projekt će pružiti pomoć u ažuriranju i jačanju financijskog upravljanja poljoprivrednim subvencijama i potpori ruralnog razvitka. Obuka će biti obezbijedena relevantnim ministarstvima za pripremu i provedbu potrebite procedure i sustava.

Projekt će, također, pregledati procedure aplikacija i tijekom informacija na lokalnoj i regionalnoj razini vezane za plaćanje poljoprivrednih subvencija i potporu ruralnog razvitka i pripremiti detaljan akcioni plan za prilagođavanje tih programa, procedura, komunikacije i odnose s javnošću, te programe za javne odnose kako bi se poboljšao proces širenja informacija i proširilo učešće i shvatanje nove šeme.

Posebita pažnja trebala bi biti posvećena podizanju svijesti među potencijalnim korisnicima u ruralnim programima o ciljevima budućeg IPA-RD programa kako bi se najbolje pripremili za njegovo korištenje u smislu zaštite okoliša i sigurnosti hrane sukladno zahtjevima cross-compliance-a i drugim konkretnim pitanjima koje će trebati ispuniti za korištenje budućih IPA fondova.

Entitetska ministarstva poljoprivrede i BD BiH su podržali ruralni razvitak sukladno mogućnostima i definiranim mjerama.

U FBiH, u okviru programa „Poticaji za poljoprivredu“ u 2008. godini – stručni projekti, izrađen je prijedlog osnova za izradu *Strategije ruralnog razvitka FBiH*. Daljne aktivnosti na izradi pomenute strategije u programu „Poticaji za poljoprivredu“ za 2009. godinu nisu planirane.

Strateškim planom BiH za harmonizaciju poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka 2009 – 2011 iz koga je proizašao Operativni program FBiH za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvitak obuhvaćeno je šest prioriternih oblasti od kojih se četvrta, peta i šesta odnose na mjere ruralnog razvitka:

- Prioritetna oblast 4: *Povećati konkurentnost agro-prehrambenog sektora FBiH putem neizravnih (nepovezanih sa proizvodnjom) mjera potpore za proizvodnju, preradu i trgovinu;*
- Prioritetna oblast 5: *Zaštititi ruralni okoliš FBiH putem potpore za poljoprivredno okolišne programe;*
- Prioritetna oblast 6: *Diverzifikovati aktivnosti ruralne ekonomije i poboljšati kvalitetu života u ruralnim područjima FBiH.*

MPVŠ FBiH je programom „Poticaji za poljoprivredu“ u 2008. godini započelo proces prijelaza sa izravnih potpora za proizvode na neizravne potpore u obliku novčane potpore za *kapitalna ulaganja i ulaganja u poljoprivredna gospodarstva* - ruralni razvitak. Povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava se, također, realiziralo kroz uvođenje mjere *Potpore mladim poljoprivrednicima*.

U okviru prioriternih oblasti 4. planirano je uvođenje sljedećih sedam pilot mjera za:

1. *Ulaganja u gospodarstva koja se bave proizvodnjom mlijeka,*
2. *Investicije u gospodarstva koja se bave proizvodnjom mesa,*
3. *Ulaganja u gospodarstva koja se bave proizvodnjom voća i povrća,*
4. *Ulaganja u gospodarstva koja se bave proizvodnjom žitarica,*
5. *Ulaganja u preradu,*
6. *Ulaganje u podršku udrugama proizvođača,*
7. *Ulaganje u podršku konsolidacije zemljišta.*

Gore navedene pilot mjere nisu uvedene kao pojedinačne mjere u programu „Poticaji za poljoprivredu“ za 2008. godinu, ali su obuhvaćene u okviru mjere *Ulaganja u poljoprivredna gospodarstva* i na taj način je aplikantima na ove mjere pružena mogućnost za ostvarivanje novčanih potpora.

Mjera za ulaganje u potporu udrugama proizvođača, kao i mjera za ulaganje u potporu konsolidacije zemljišta su, također, bile uvedene u okviru programa za 2008. godinu, neovisno od mjera ruralnog razvitka.

Operativnim planom FBiH za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvitak u prioritetnoj oblasti 5. navedene su mjere:

1. *Pilot mjera o ulaganjima za potpore uvođenja ekološki prihvatljive organske poljoprivrede,*
2. *Potpore autohtonim i tradicionalnim biljnim i životinjskim vrstama, kao i niz mjera u oblasti šuma i šumske industrije i sektora voda.*

U okviru navedene prioritetne oblasti 5., a u programu za 2008. godinu MPVŠ FBiH utvrdilo je dvije mjere potpore i to:

1. *Potpore područjima sa težim uvjetima privređivanja,*
2. *Potpore organskoj poljoprivredi.*

Mjera potpore autohtonim i tradicionalnim biljnim i životinjskim vrstama je obuhvaćena kroz mjeru *Dopunske aktivnosti*.

Mjere iz oblasti šuma i šumske industrije, te sektora voda nisu kreirane u okviru podrški za ruralni razvitak.

Operativnim planom FBiH za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvitak u prioritetnoj oblasti 6. navedene su pilot mjere za:

1. *Ruralnu diverzifikaciju i generisanje upošljavanja,*
2. *Investicije u lokalnu infrastrukturu,*
3. *Investicije za potporu ruralnom turizmu,*
4. *Promoviranje pristupa i dostupnosti konzultanskim i savjetodavnim uslugama.*

MPVŠ FBiH je u okviru navedene prioritetne oblasti 6. programom za 2008. godinu utvrdilo dvije mjere potpore i to:

1. *Dopunske aktivnosti,*
2. *Ruralna infrastruktura.*

Kroz ove dvije navedene mjere aplikanti su bili u mogućnosti da ponude projekte za sve četiri mjere planirane Operativnim planom FBiH za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvitak. Obilazak korisnika novčanih potpora za ruralni razvitak iz 2008. godine je planiran, ali iz tehničkih razloga nije realiziran.

RS je pripremila *Strateški plan razvitka ruralnih područja* koji je u 2008. godine upućen Vladi RS na usvajanje.

Programom istraživanja i izradom „Strateškog plana razvitka ruralnih područja“, kao dokumenta koji utvrđuje bazične principe i stvara okvir za praktičnu primjenu u praksi, RS dobija naučno-stručnu i praktičnu pretpostavku za ostvarivanje razvitka ruralnih područja i zajednica u dužem vremenskom razdoblju, kao izraz svog trajnog razvojnog opredjeljenja. Strateški plan ruralnog razvitka svojom strukturom i načelima suvremenog programiranja razvitka ruralnih područja i ruralnih zajednica temelji se na sljedećim polazištima:

- Stvaranje uvjeta za prestrukturiranje i održivi razvitak proizvodnih djelatnosti na ruralnim područjima, podižući konkurentnost proizvođača,
- Razvitak gospodarskih, uslužnih i drugih djelatnosti suglasno zahtjevima zaštite životnog okoliša, održavanja prirodnog prostora, kulturno-povijesnih i tradicionalnih vrijednosti i drugo,

- Poboljšanje dostupnosti javnih dobara u ruralnim područjima radi podizanja kvalitete života, kao i radi sprječavanja negativnih demografskih kretanja i
- Prilagođavanje zahtjevima koji proizilaze iz procesa pristupa BiH EU.

Opći cilj koji se želi postići izradom „Strateškog plana razvitka ruralnih područja“ je da se na bazi analize socio-ekonomskih prilika definiraju ključni problemi i ograničenja u razvitku ruralnih područja RS i predlože mjere za njihovo rješavanje.

Osnovni cilj programiranja ruralnog razvitka jeste da usmjeri ruralni razvitak prema MPŠV i šire prema Vladi RS, kroz praktično građenje kapaciteta administracije koja treba da bude sukladna zahtjevima RS i sa praksom EU.

Strateški ciljevi RS na području ruralnog razvitka za razdoblje do 2015. godine su:

1. *Poboljšanje konkurentnosti poljoprivrede i šumarstva,*
2. *Očuvanje prirode i racionalno gospodarenje prirodnim resursima i*
3. *Poboljšanje uvjeta života i uvođenje veće raznolikosti kod ostvarivanja prihoda u ruralnoj ekonomiji.*

Za realizaciju cjelovitog strateškog plana predviđena su 3 strateška cilja, 16 specifičnih ciljeva, 54 mjere i 161 podmjera. Da bi se u razdoblju 2009-2015. godina realizirao projektovani obujam, ciljevi, mjere i podmjere strateškog plana, detaljnom analizom nužnih ulaganja došlo se do iznosa od 1,7 milijardi KM, odnosno preciznije 1.716.867.500 KM. Dinamički po godinama za planirano razdoblje koje je obuhvaćeno ovim strateškim planom u prvoj 2009. godini planirana su ulaganja od 190 milijuna KM, a u zadnjoj 2015. godini 287 milijuna KM, sa prosječnom godišnjom stopom porasta od 6,2%.

BD BiH je u 2008. godini pripremio *Strategiju razvitka poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka u Brčko Distriktu BiH za azdoblje 2008-2013. godina.*

Dosadašnja politika ruralnog razvitka u BD BiH bila je bez jasne vizije, bez definiranog sveopćeg cilja i bez precizno utvrđenih strateških opredjeljenja.

Nova politika ruralnog razvitka BD BiH posmatra se u širem kontekstu, pri čemu se pristup, principi i vizija ukupnog razvitka sagledavaju u svjetlu aktuelne politike ruralnog razvitka u zemljama EU. Budući da BiH, a time i BD BiH kao njen sastavni dio, također, želi biti integrirana u EU, putevi približavanja su upravo usaglašavanja politika kakva je i politika ruralnog razvitka. Prilikom izrade strateških opredjeljenja ruralnog razvitka BD BiH ovo je bila glavna vodilja u definiranju ciljeva i mjera.

Ruralni razvitak BD BiH određen je u strategiji strateškim ciljem 3: *promovirati ruralni razvitak i osigurati uvjete za primjereni životni standard seoskog pućanstva uz očuvanje tradicijskih vrijednosti ruralnih područja, te očuvanje okoliša.* U okviru ovog strateškog cilja definirani su specifićni (operativni) ciljevi koji se moraju postići da bi se ostvario sveopći strateški cilj (3.1. *izgraditi seosku fizičku i socijalnu infrastrukturu,* 3.2. *podržati diverzifikaciju ekonomskih aktivnosti u selima,* 3.3. *očuvati tradiciju, običaje, kulturu i okoliš seoskih područja,* 3.4. *razviti javno-privatno partnerstvo za planiranje i kandidiranje programa ruralnog razvitka).*

Kod izrade Programa ruralnog razvitka BD BiH i definiranja projektnih aktivnosti jedna od osnovnih pretpostavki ruralnog razvitka je izgradnja seoske infrastrukture. Nadalje, kao prioritet javlja se i potpora drugim oblicima fizičke i socijalne infrastrukture, a sve u cilju stvaranja povoljnog ambijenta primjerenog za življenje u ruralnim područjima na ovom prostoru. Održivo gospodarenje resursima i očuvanje i zaštita čovjekovog okoliša zauzimaju značajno mjesto u budućoj politici ruralnog razvitka BD BiH.

Program ruralnog razvitka BD BiH obuhvata trinaest planiranih projekata.

Entitetska ministarstva i BD BiH u 2008. godini izdvojili su značajna sredstva za potporu ruralnom razvitku.

Potpورا ruralnom razvitku u FBiH iznosila je 6.512.000 KM što je 12,37% od ukupnog proračuna izdvojenog za poljoprivredu. Potpora ruralnom razvitku u 2007. godini iznosila je 3.388.000 KM. Povjerenstvo za ruralni razvitak u 2008. godini razmotrilo je 1.891 zahtjev za osam mjera, ne računajući zahtjeve za mjeru *Povećanje površine poljoprivrednih gospodarstava*. Naime, navedena mjera planirana je u programu „Poticaj za poljoprivredu“ za 2007. godinu, ali je zbog nedostataka za isplatu predmetne potpore (*po odluci Vlade Federacije BiH iz prosinca 2007. godine*), isplata ove mjere planirana i isplaćena iz programa „Poticaj za poljoprivredu“ za 2008. godinu.

Pregled mjera ruralnog razvitka u FBiH (2007-2008)

	2007	2008
	Iznos (KM)	
Ulaganja u poljoprivredna gospodarstva	-	1.000.000
Potpura mladim poljoprivrednicima	-	500.000
Povećanje površine poljoprivrednih gospodarstava (iz 2007 godine)	0	1.100.000
Potpura područjima s težim uvjetima privređivanja	-	1.000.000
Organska poljoprivreda	372.500	300.000
Dopunske aktivnosti	200.000	312.000
Ulaganja u ruralnu infrastrukturu	-	1.200.000
Uređenje i zaštita poljoprivrednog zemljišta	-	1.100.000
Osavremenjavanje poljoprivrednih gospodarstava	955.500	-
Manje povoljna područja	1.386.000	-
Ruralno naslijeđe	174.000	-
Autohtone vrste biljaka i životinja	300.000	-
Ukupno	3.388.000	6.512.000

Izvor: MPVŠ FBiH

Potpura ruralnom razvitku u RS iznosila je 9.385.386,77 KM što je 9,02% od ukupnog proračuna izdvojenog za poljoprivredu. Potpora ruralnom razvitku u 2007. godini iznosila je 6,069,518 KM. U RS od ukupno primljenih zahtjeva za ostvarivanja prava na novčane poticaje (14.478), 610 zahtjeva odnosilo se na ruralni razvitak.

Pregled mjera ruralnog razvitka u RS (2007-2008)

	2007	2008
	Iznos (KM)	
Registriranje poljoprivrednih gospodarstava	265.782,00	1.131.456
Unapređenje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje	579.685,60	480.120
Ekonomsko-socijalna revitalizacija sela	595.971,60	2.162.166
Potpورا revitalizaciji seoske infrastrukture	3.050.128,93	3.663.395
Potpورا stručnim programima, edukaciji i dokvalifikaciji	181.363,00	530.717
Sredstava opće namjene u razvitku ruralnih područja	1.166.239,20	600,808,85
Program kontrole kvalitete mlijeka	21.594,92	386.343.85
Očuvanje autohtonih biljnih i stočarskih genetičkih resursa	60.000,00	4.800,00
Izrada strateških dokumenata ruralnog razvitka	148.753,00	191.000
Ukupno	6.069.518,25	9.385.386.77

Izvor: MPŠV RS

Ukupna potpora ruralnom razvitku u BD BiH iznosila je 1.313.467 KM, a potpora se u 2008. godini sprovodila putem *Plana poticaja za unapređivanje poljoprivredne proizvodnje* i putem projekata.

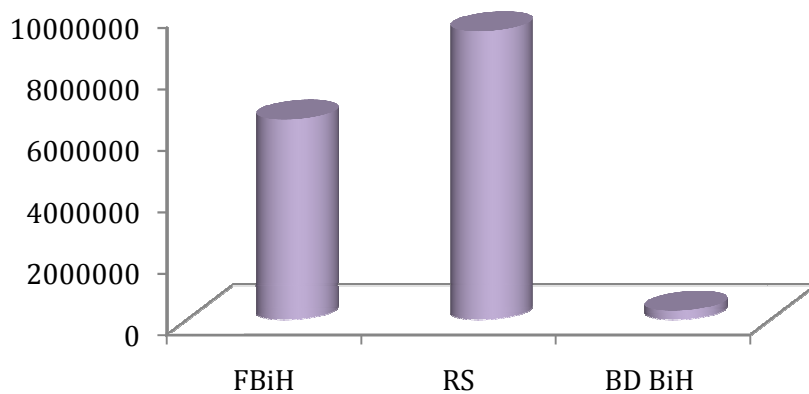
Iz plana poticaja, kao mjere ruralnog razvitka mogu se izdvojiti mjere koje utječu na povećanje konkurentnosti, a odnose se na:

- Investicije u nove zasade – 20.479 KM;
- Investicije u poljoprivrednu mehanizaciju i opremu - 226.161 KM;
- Globalgap - 39.821 KM;

dok su projekti:

- Nasipanje poljskih puteva i uređenje poljoprivrednih kanala u 2008. godini (od ukupnog iznosa 118.385,18 KM se odnosi na projekte iz 2007. godine koji su isplaćeni 2008. godine 266.297 KM);
- Održavanje izgrađenih vodoprivrednih objekata i uređenje vodotoka i kanalske mreže 760.707 KM.

Podrška ruralnom razvitku iz programa poticaja

6. TRGOVINA POLJOPRIVREDNIM I PREHRAMBENIM PROIZVODIMA I TRGOVINSKA POLITIKA

- Trgovina poljoprivrednim i prehrambenim proizvodima
- Struktura robne razmjene BiH poljoprivredno – prehrambenim proizvodima
- Trgovinska politika

6.1. TRGOVINA POLJOPRIVREDNIM I PREHRAMBENIM PROIZVODIMA

Ukupan uvoz poljoprivrednih proizvoda⁷ u 2008. godini iznosio je 2.620,14 milijuna KM što je 16,09% od ukupnog uvoza. Ukupan izvoz poljoprivrednih proizvoda u 2008. godini iznosio je 410,10 milijuna KM što je 6,11% od ukupnog BiH izvoza.

Razmjena poljoprivrednim proizvodima (2007-2008) (milijuni KM)

	Uvoz	Izvoz	Pokrivenost
2007	2.211,10	336,60	15,22%
2008	2.620,14	410,10	15,65%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

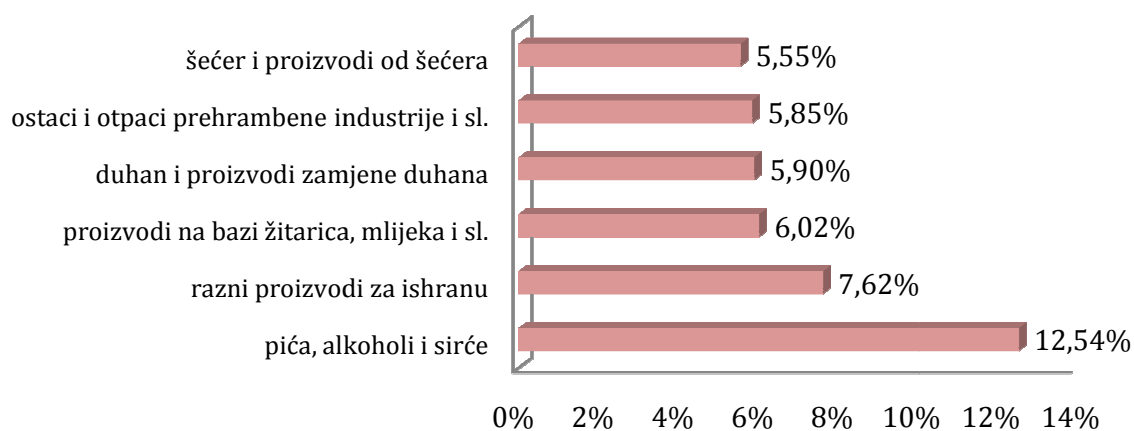
Izvoz BiH u agroindustrijskom sektoru u 2008. godini porastao je 26,23% u odnosu na 2007. godinu, dok uvoz u istom razdoblju bilježi rast od 17,02%. Opća pokrivenost uvoza poljoprivrednih proizvoda izvozom istih iznosi 15,65%. Ovaj procenat sam za sebe ne može biti zadovoljavajući, ali ako se u obzir uzmu kretanja iz prethodnih godina, onda se može konstatirati da je pokrivenost poboljšana.

6.2. STRUKTURA ROBNE RAZMJENE BIH POLJOPRIVREDNO – PREHRAMBENIM PROIZVODIMA

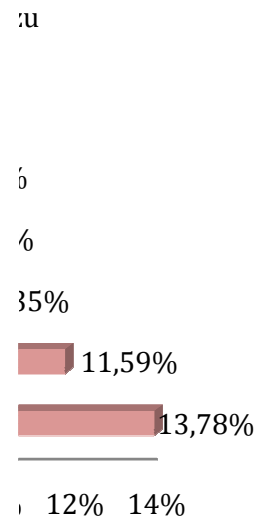
Posmatranjem podataka o pokrivenosti po pojedinim glavama carinske tarife, situacija znatno varira od proizvoda do proizvoda.

U nekim skupinama proizvoda BiH bilježi visok procenat pokrivenosti. U trgovini ribama, na primjer, procenat pokrivenosti iznosi 67,09%. S druge strane, tamo gdje BiH ima vrlo malu proizvodnju (žive životinje, svježe meso, žitarice i sl.) logično, bilježe se minimalni procenti pokrivenosti. Možda najinteresantniju skupinu proizvoda čine oni proizvodi koji se u značajnijoj mjeri proizvode u BiH, pa time značajnije i sudjeluju u izvozu. U ovu skupinu se mogu svrstati: mlijeko i proizvodi od mlijeka (40,74%), proizvodi od povrća i voća (48,28%), pletarski i biljni materijali (65,22%), ulja i masnoće (37,60%), prerađevine od mesa (36,09%) i prerađevine od šećera (23,90%).

Najzastupljeniji poljoprivredno-prehrambeni proizvodi u uvozu

⁷ glava Carinske tarife 1-24

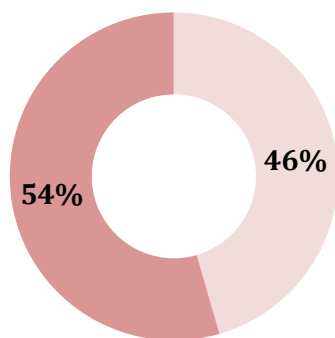

Analizirajući prethodne godine, može se zaključiti da razmjena poljoprivrednih roba i proizvoda prehrambene industrije sa inozemstvom raste iz godine u godinu. To je ohrabrujući signal i pokazatelj povećanja konkurentnosti roba poljoprivredne i prehrambene industrije.

Najvažniji partneri naše zemlje u trgovini poljoprivrednim proizvodima su Hrvatska, Srbija, Crna Gora i Makedonija i to uglavnom zbog tradicionalnih trgovinskih veza, navike potrošača, ali i otvorenosti tih tržišta zahvaljujući potpisanom Sporazumu CEFTA 2006.

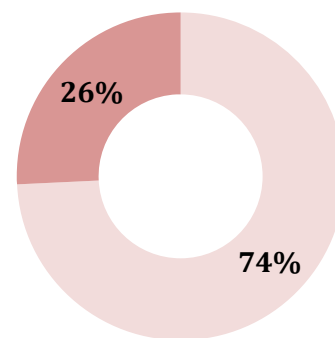
Učešće zemalja CEFTA-e u ukupnom uvozu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda

■ CEFTA ■ Ostale zemlje

Učešće zemalja CEFTA-e u ukupnom izvozu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda

■ CEFTA ■ Ostale zemlje

Najveći obujam vanjskotrgovinske razmjene poljoprivredno-prehrambenim proizvodima BiH ima sa Hrvatskom i Srbijom.

poljoprivredno-
proizvoda u zemlje

A-e u uvozu
iz zemalja
vanjskotrgovinskih
partnera
BiH

Ukupan uvoz poljoprivrednih proizvoda⁸ u 2008. godini iznosio je 2.620,14 milijuna KM što čini 16,09% od ukupnog uvoza. Od toga je 627,86 milijuna KM uvoz iz Hrvatske što predstavlja 23,96% od ukupnog uvoza poljoprivrednih proizvoda i 7,16% od ukupnog BiH uvoza u 2008. godini.

Izvoz poljoprivrednih proizvoda u 2008. godini iznosio je 157,58 milijuna KM što predstavlja 38,42 % ukupnog izvoza poljoprivrednih proizvoda iz BiH.

Vanjskotrgovinska razmjena sa Hrvatskom i Srbijom (2007-2008) (milijuni KM)

	2007	2008	Rast/pad 2007/2006	Rast/pad 2008/2007
Uvoz iz Hrvatske	733,71	627,86	24,16%	-14,43%
Izvoz u Hrvatsku	125,22	157,58	36,58%	25,84%
Ukupno	858,93	785,44	25,82%	-8,56%
Uvoz iz Srbije	430,61	538,15	8,14%	24,97%
Izvoz u Srbiju	65,53	85,95	-20,16%	31,16%
Ukupno	496,14	624,1	3,30%	25,79%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Ukupan obim razmjene poljoprivrednih proizvoda BiH sa Hrvatskom u 2008. godini iznosio je 785,44 milijuna KM, što označava pad za 8,56% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, kada je ukupna razmjena iznosila 858,93 milijuna KM. Uvoz je u 2008. godini u odnosu na isto razdoblje prošle godine bio manji za 14,43%, a izvoz za isto razdoblje je porastao za 25,84%. Ukupan obim razmjene poljoprivrednih proizvoda BiH sa Srbijom u 2008. godini iznosio je 624,10 milijuna KM što predstavlja porast od 25,79% u poređenju sa istim razdobljem 2007. godine. Uvoz iz Srbije u 2008. godini iznosio je 538,15 milijuna KM, dok je izvoz iznosio 85,95 milijuna KM. Uvoz je u 2008. godini u odnosu na 2007. godinu porastao za 24,97%, dok izvoz pokazuje rast za 31,16% u posmatranom razdoblju prethodne godine.

⁸ Glava carinske tarife 1-24

Ukupan uvoz pšenice u 2008. godini, u vrijednosti od 140.839.492,06 KM, iznosio je 326.806,01 t, dok je uvoz pšenice u 2007. godini iznosio 374.703 t. Najveći uvoz pšenice i suražice ostvaren je iz Mađarske (83,88%).

Osim pšenice uvezene su i druge žitarica u ukupnoj vrijednosti od 21.851.238,53 KM. Najviše je uvezeno kukuruza i to 182.788,67 t.

Uvoz pšenice i suražice (2007-2008)

	Količina (t)			Količina (t)	
	2007	2008		2007	2008
Mađarska	99.988	274.155,22	Austrija	5.435	50,95
Srbija	56.646	22.637,11	Slovenija	-	24,00
Hrvatska	210.585	21.422,08	Italija	-	3,80
Rumunija	-	6.184,46	Turska	-	0,60
Cipar	-	754,40	Njemačka	-	0,01
Panama	201	669,67	Ukrajina	-	0,05
Slovačka	1.245	601,48	SAD	125	-
Švicarska	478	302,18	Ukupno	374.703	326.806,01

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje

Ukupan uvoz voća u 2008. godini iznosio je 141,877,61 t, dok je uvoz voća u 2007. godini iznosio 141.130,83 t. Ukupna vrijednost uvezenog voća u 2008. godini iznosila je 109,1 milijuna KM, što je 4,16% ukupnog uvoza poljoprivredno-prehrambenih roba. Vrijednost uvezenog voća u poređenju sa prethodnom godinom povećana je za 4,40%.

Uvoz svježeg voća u BiH (2007-2008)

	2007			2008		
	t	%	KM	t	%	KM
Banana	36.143,59	25,5	32.987.078	35.302,00	24,8	29.800.303
Citrusi	41.514,85	29,4	29.518.662	45.044,20	31,74	33.900.795
Breskve i nektarine	4.155,06	2,9	3.332.341	3.664,28	2,58	3.070.048,69
Ananas	-	-	-	507,78	0,3	620.106,58
Marelice	-	-	-	341,20	0,24	416.485,29
Višnja	3.685,21	2,6	1.985.519	1,9	1,48	988.611,60
Kivi	2.829,39	2,0	1.953.033	2.399,28	1,7	2.074.627,77
Lubenice i dinja	11.764,22	8,3	3.890.130	9.376,54	6,60	3.383.360,64
Jabuka	20.434,35	14,4	9.207.492	25.502,85	18	11.054.284
Šljiva	5.232,21	3,7	1.452.529	4.256,24	3	1.308.285
Kruška	3.031,64	2,1	2.593.817	2.276,80	1,6	2.357.057
Stolno grožđe	4.863,80	3,4	4.990.048	6.773,29	4,7	6.578.795
Ostalo grožđe	-	-	-	3.370,69	2,3	2.810.519
Orašasti plodovi	967,81	0,7	5.778.855	1.907,79	1,3	9.276.426,68
Ostalo svježe voće	-	-	-	683,79	0,5	1.461.894,63
Ukupno voće	141.130,83	100	104.567.516	141.877.61	100	109.101.602,49

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje

Najveći udjel u uvozu voća čine citrusi sa vrijednošću od 33,9 milijuna KM ili 31% ukupne vrijednosti uvezenog voća. Uvoz tropskog i mediteranskog voća u prosjeku iznosi 82.000 t što predstavlja 58% uvoza voća. Od voća koje se uzgaja u BiH, najveći je uvoz jabuke i iznosi 25.502 t ili 18% od ukupnog uvoza voća. U odnosu na prethodnu godinu uvoz jabuke je povećan za 3,6%.

Vrijednost izvezenog voća iznosila je oko 27 milijuna KM što je u poređenju sa prethodnom godinom povećanje od 15,59%.

Ukupan uvoz povrća u 2008. godini iznosio je 141,877,61 t, dok je uvoz povrća u 2007. godini iznosio 72.377,76 t. Ukupna vrijednost uvezenog povrća u 2008. godini iznosila je 59 milijuna KM što predstavlja 2,26% ukupnog uvoza poljoprivredno-prehrambenih roba. Vrijednost uvezenog povrća u odnosu na prethodnu godinu značajno je porasla. Ovaj podatak ukazuje na značajno povećanje prosječnih cijena povrća, iako je količina uvezenog povrća bila neznatno manja.

Uvoz svježeg povrća u BiH (2007-2008)

	2007			2008		
	t	%	KM	t	%	KM
Krumpir	6.911,63	9,5	1.749.610	5.708,72	7,90	1.525.311,88
Krumpir sjeme	9.456,18	13,2	8.605.055	7.986,02	11,06	7.248.222,26
Mladi krumpir				1.596,91	2,21	868.034,68
Rajčica	13.499,6	18,6	10.604.827	14.430,70	20	10.748.333
Luk	4.307,78	5,8	1.499.220	7.753,71	10,73	2.869.215,05
Luk sjeme	1.860,90	2,5	2.101.611	2.168,53	3	2.848.855,03
Salata	239,02	0,3	321.395	257,22	0,35	346.072,39
Mrkva	2.650,92	3,6	1.191.840	4.993,90	7	2.098.005,07
Kupus, kelj, karfiol, keleraba				2.456,91	3,40	1.154.827,46
Krastavci	2.443,77	3,3	1.828.923	2.500,36	3,46	1.985.225,13
Mahunasto povrće				101,02	0,13	139.639,17
Paprika	7.859,39	10,8	5.541.179			
Ostalo povrće				8.250,87	11,42	7.235.845,36
Ukupno povrće	72.377,76	100	55.148.641	72.203.668	100	59.309.265.11

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje

Najveći udjel u uvozu povrća čini rajčica sa vrijednošću od 10,7 milijuna KM ili 18,12% ukupne vrijednosti uvezenog povrća.

Vrijednost izvezenog povrća u 2008. godini iznosila je 18.137.954.21 milijuna KM što je u poređenju sa prethodnom godinom smanjenje za 4,53%.

Ukupan uvoz vina u BiH u 2008. godini iznosio je 32,08 milijuna KM. Uvoz je, u odnosu na 2007. godinu kada je iznosio 32,7 milijuna KM, smanjen za 1,90%.

Ukupan izvoz vina iz BiH u 2008. godini iznosio je 5,99 milijuna KM. Izvoz je, u odnosu na 2007. godinu, povećan za 20,36%.

Pokrivenost uvoza izvozom vina u 2008. godini iznosila je 18,66% i poboljšana je u odnosu na 2007. godinu kada je iznosila 15,21%.

Vanjskotrgovinska razmjena BiH vinom (2007-2008) (milijuni KM)

	2007			2008		
	Uvoz	Izvoz	Pokrivenost uvoza izvozom	Uvoz	Izvoz	Pokrivenost uvoza izvozom
Vino od svježeg grožđa, uključujući pojačana vina; mošt od grožđa, osim mošta iz tarifnog broja 2009	32,61	4,97	15,21%	32,08	5,99	18,66%
Vermut i ostala vina od svježeg grožđa, aromatizirani biljem ili aromatskim tvarima	0,09	0,00		0,00	0,00	
Ukupno	32,70	4,97		32,08	5,99	

Izvor: Agencija za statistiku BiH

U 2008. godini ostvaren je pad kako vrijednosti uvoza od 1,90% u odnosu na 2007. godinu, tako i pad uvezene količine od 8,92%. U isto vrijeme ostvaren je rast i vrijednosti izvoza od 20,36% i izvezene količine od 10,87%.

Vanjskotrgovinska razmjena BiH vinom (2007-2008) (milijuni kg)

	2007		2008	
	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz
Vino od svježeg grožđa, uključujući pojačana vina; mošt od grožđa, osim mošta iz tarifnog broja 2009	10,28	2,23	9,36	2,47
Vermut i ostala vina od svježeg grožđa, aromatizirani biljem ili aromatskim tvarima	0,03	0,00	0,00	0,00
Ukupno	10,30	2,23	9,36	2,47

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Najznačajniji partneri BiH u vanjskotrgovinskoj razmjeni vinom su *Srbija, Hrvatska i Crna Gora*. Srbija je najveći uvoznik vina u BiH, dok BiH najviše izvozi u Hrvatsku.

U 2008. godini 84,10% od ukupnog uvoza ostvareno je iz navedenih zemalja i to 30,66% iz Srbije, 29,65% iz Crne Gore i 23,79% iz Hrvatske.

Slična je situacija i sa izvozom gdje je 82,11% od ukupnog izvoza ostvareno u navedene zemlje i to 45,67% u Hrvatsku, 32,34% u Srbiju i 4,10% u Crnu Goru.

Značajan vanjskotrgovinski partner BiH kada je u pitanju izvoz vina je i Njemačka gdje je ostvareno 10,67% ukupnog izvoza (0,64 milijuna KM).

Struktura vanjskotrgovinske razmjene vinom po zemljama u 2008. godini je slična strukturi iz 2007. godine.

Struktura razmjene vinom po zemljama (2008)

	Uvoz	Učešće u ukupnom uvozu	Izvoz	Učešće u ukupnom izvozu
Srbija	9,83	30,66%	1,94	32,34%
Crna Gora	9,51	29,65%	0,25	4,10%
Hrvatska	7,63	23,79%	2,73	45,67%
Ukupno	26,98	84,10%	4,91	82,11%
Ostale zemlje	5,10	15,90%	1,07	17,89%
Ukupno	32,08	100%	5,99	100%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

U 2007. godini, 85% od ukupnog uvoza ostvareno je iz Srbije, Crne Gore i Hrvatske. Od toga, preko 50% ukupnog izvoza ostvareno je u Hrvatsku, dok je u sve tri navedene zemlje (Hrvatska, Srbija i Crna Gora) ostvareno preko 80% ukupnog izvoza vina iz BiH.

Struktura razmjene vinom po zemljama (2007)

	Uvoz	Učešće u ukupnom uvozu	Izvoz	Učešće u ukupnom izvozu
Srbija	11,28	34,50%	1,13	22,63%
Crna Gora	8,37	25,63%	2,73	54,90%
Hrvatska	8,13	24,87%	0,17	3,45%
Ukupno	27,79	85,00%	4,03	80,97%
Ostale zemlje	4,90	15,00%	0,95	19,03%
Ukupno	32,69	100%	4,97	100%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Ukupan uvoz mesa, mesnih prerađevina i ribe u BiH u 2008. godini iznosio je 220,48 milijuna KM, što je 8,41% od ukupnog uvoza poljoprivrednih proizvoda u BiH.

Ukupan izvoz mesa, mesnih prerađevina i ribe u 2008. godini iznosio je 54,62 milijuna KM, što je 13,32% od ukupnog izvoza poljoprivrednih proizvoda.

Pokrivenost uvoza izvozom za ove tri glave (02, 03 i 16) iznosila je 24,77% i poboljšana je u odnosu na 2007. godinu kada je iznosila 20,32%.

Vanjskotrgovinska razmjena mesom, ribom i mesnim i ribljim prerađevinama (2008)
(milijuni KM)

	Uvoz	Izvoz	Pokrivenost uvoza izvozom
Meso i jestivi klaonični proizvodi	103,74	4,46	4,30%
Ribe i ljuskavci, mekušci i ostali vodeni beskičmenjaci	18,59	16,03	86,26%
Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili drugih vodenih beskičmenjaka	98,15	34,12	34,77%
Ukupno	220,48	54,62	24,77%

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH

Vanjskotrgovinska razmjena mesom, ribom i mesnim i ribljim prerađevinama
(2007-2008) (milijuni kg)

	2007		2008	
	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz
Meso i jestivi klaonični proizvodi	65,22	2,79	103,74	4,46
Ribe i ljuskavci, mekušci i ostali vodeni beskičmenjaci	14,82	13,70	18,59	16,03
Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili drugih vodenih beskičmenjaka	88,79	17,82	98,15	34,12
Ukupno	168,83	34,31	220,48	54,62

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH

Ukupan uvoz mesa u BiH u 2008. godini iznosio je 103,74 milijuna KM. U odnosu na 2007. godinu uvoz je povećan za 37,13%.

Ukupan izvoz mesa u 2008. godini iznosio je svega 4,46 milijuna KM. U odnosu na 2007. godinu izvoz je povećan za 37,53%.

Pokrivenost uvoza izvozom mesa u 2008. godini iznosila je samo 4,30%.

Skoro 50% ukupnog uvoza mesa u 2008. godini ostvareno je iz samo tri zemlje i to Hrvatske, Austrije i Slovenije.

Struktura uvoza mesa po zemljama
(2008)

	Uvoz	Učešće u ukupnom uvozu
Hrvatska	25,79	24,86%
Austrija	12,65	12,20%
Slovenija	11,28	10,88%
Ostale zemlje	54,02	52,07%
Ukupno	103,74	100%

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH

Struktura izvoza mesa po zemljama
(2008)

	Uvoz	Učešće u ukupnom uvozu
Hrvatska	1,87	41,97%
Crna Gora	1,24	27,88%
Srbija	0,86	19,21%
Ostale zemlje	0,49	10,95%
Ukupno	4,46	100%

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH

Izvoz mesa iz BiH u 2008. godini ostvaren je gotovo samo u zemlje članice Sporazuma CEFTA 2006 (jedini izuzetak je Holandija).

BiH je najviše mesa izvezla u Hrvatsku 1,87 milijuna KM (41,97%), Crnu Goru 1,24 milijuna KM (27,88%) i Srbiju 0,86 milijuna KM (19,21%), što čini skoro 90% od ukupnog izvoza iz BiH.

Ukupan uvoz ribe u 2008. godini iznosio je 18,59 milijuna KM, dok je ukupan izvoz ribe iznosio 16,03 milijuna KM.

Pokrivenost uvoza izvozom ribe u 2008. godini iznosila je 86,26%. Preko 50% ukupnog uvoza ribe ostvareno je iz samo tri zemalje i to Hrvatske, Španije i Danske.

Izvoz ribe iz BiH u 2007. godini ostvaren je samo u zemlje članice Sporazuma CEFTA 2006. Jedini izuzetak je Turska. BiH je najviše ribe izvezla u Srbiju 9,03 milijuna KM (56,30%), Hrvatsku 5,20 milijuna KM (32,44%) i Crnu Goru 1,32 milijuna KM (8,23%).

Struktura uvoza ribe po zemljama
(2008)

	Uvoz	Učešće u ukupnom uvozu
Hrvatska	6,96	37,45%
Španija	1,62	8,73%
Danska	1,57	8,46%
Ostale zemlje	8,43	45,36%
Ukupno	18,59	100%

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH

Struktura izvoza ribe po zemljama
(2008)

	Izvoz	Učešće u ukupnom uvozu
Srbija	9,03	56,30%
Hrvatska	5,20	32,44%
Crna Gora	1,32	8,23%
Ostale zemlje	0,49	3,03%
Ukupno	16,03	100%

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH

Ukupan uvoz prerađevina od mesa u 2008. godini iznosio je 98,15 milijuna KM, dok je izvoz činio 34,12 milijuna KM. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 34,77% i poboljšana je u odnosu na 2007. godinu kada je iznosila 20,07%. Izvoz prerađevina od mesa je u 2008. godini u odnosu na 2007. godinu porastao za 47,78%.

Tri najznačajnije uvoznice mesnih prerađevina u 2008. godini su Hrvatska, Srbija i Slovenija. Uvoz iz ove tri zemlje čini skoro 80% ukupnog uvoza.

Struktura uvoza prerađevina od mesa po
zemljama (2008)

	Uvoz	Učešće u ukupnom uvozu
Hrvatska	48,98	49,91%
Srbija	20,29	20,68%
Slovenija	8,73	8,90%
Ostale zemlje	20,13	20,51%
Ukupno	98,15	100%

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH

Struktura izvoza prerađevina od mesa
po zemljama (2008)

	Uvoz	Učešće u ukupnom uvozu
Srbija	11,41	33,45%
Kosovo	11,03	32,33%
Hrvatska	5,74	16,82%
Ostale zemlje	5,94	17,40%
Ukupno	34,12	100%

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH

Preko 80% ukupnog izvoza prerađevina od mesa je ostvareno u tri zemlje i to Srbiju, Kosovo i Hrvatsku.

Vanjskotrgovinski promet mlijeka i mliječnih proizvoda u 2008. godini iznosio je 184,7 milijuna KM u čemu uvoz učestvuju sa 71%, a izvoz sa 29%.

Uvoz mliječnih proizvoda u 2008. godini iznosio je 131 milijun KM i veći je za 13% u odnosu na prethodnu godinu. Međutim, uvoz je količinski manji za oko 2%.

U odnosu na prethodnu godinu uvoz je količinski rastao kod svih vrsta proizvoda, osim kod sira i maslaca koji bilježe pad od 11%, odnosno 31%. Pad uvoza sira i maslaca, prvenstveno je posljedica smanjene potrošnje zbog visokog rasta cijena ovih proizvoda u prvom polugodištu 2008. godine.

Premda je uvoz sira količinski manji za oko 11%, sir i dalje ima najveće učešće u financijskoj vrijednosti uvoza (34,1%).

Uvoz mliječnih proizvoda u BiH (2007-2008)

	2007		2008	
	Količina (000 kg)	Vrijednosti (000 KM)	Količina (000 kg)	Vrijednosti (000 KM)
Sirovo i slatko mlijeko	5.826	3.967	1.206	683
UHT sterilizirano mlijeko	20.357	18.073	23.015	25.337
Jogurt i ostali napici	10.492	14.088	11.903	19.495
Kisela i slatka pavlaka	8.907	19.585	9.125	23.273
Mlijeko i surutka-prah	884	2.240	907	2.472
Maslac	1.638	8.770	1.131	7.419
Mliječni namazi i ostalo	928	4.853	1.276	8.100
Sir:				
- <i>polutvrđi i tvrdi</i>	5.628	33.892	4.763	32.697
- <i>topljeni i plavi</i>	1.119	7.465	1.036	7.864
- <i>ostali</i>	444	2.728	649	3.750
Ukupno:	7.191	44.085	6.448	44.311
Ukupno	56.223	115.661	55.011	131.099

Izvor: Vanjskotrgovinska komora i Uprava za neizravno oporezivanje

Pored navedenih roba obavljen je uvoz i 1.151 t (4,6 milijuna KM) raznih modificiranih proizvoda na bazi učešće mlijeka u prahu (stočna hrana, dječija hrana i dr.).

Izvoz mliječnih proizvoda iz BiH (2007-2008)

	2007		2008	
	Količina (000 kg)	Vrijednosti (000 KM)	Količina (000 kg)	Vrijednosti (000 KM)
UHT sterilizirano mlijeko	32.914	28.008	43.269	39.778
Pavlaka i mileram	273	855	1.017	2.544
Fermentirani napici	594	1.139	260	338
Mliječni namazi	95	580	133	824
Sir:				
- <i>polutvrđi i tvrdi</i>	1.069	8.893	1.100	9.338
- <i>kriška, sitni i osatli</i>	16	108	100	684
Ukupno:	1.085	9.001	1.200	10.022
Ostali mliječni proizvodi	228	1.118	19	141
Ukupno	35.189	40.701	45.898	53.647

Izvor: Vanjskotrgovinska komora i Uprava za neizravno oporezivanje

Izvoz mliječnih proizvoda iz BiH u 2008. godini iznosio je 53,6 milijuna KM i veći je za 31% u odnosu na prethodnu godinu. U posljednje tri godine izvoz raste po prosječnoj stopi od oko 27%.

Glavni izvozni proizvodi su UHT sterilizirano mlijeko sa učešćem od 73% i polutvrđi i tvrdi sirevi sa učešćem od 19%. Oko 34% proizvodnje UHT mlijeka i 43% proizvodnje polutvrđih i tvrdih sireva plasirano je na inozemno tržište, odnosno na tržište regiona.

Struktura razmjene mlijeka i mliječnih proizvoda po zemljama (2008)

	U v o z		I z v o z	
	Vrijednosti (000 KM)	Učešće u ukupnom uvozu	Vrijednosti (000 KM)	Učešće u ukupnom izvozu
Hrvatska	65.169	49,6	36.140	67,3
Njemačka	29.251	22,3	0	0
Slovenija	17.525	13,4	0	0
Srbija	13.019	10,0	3.587	6,7
Makedonija	307	0,4	7.242	13,5
Kosovo	0	0	3.983	7,4
Druge zemlje	6.135	4,3	2.695	5,1
Ukupno:	131.099	100	53.647	100

Izvor: Vanjskotrgovinska komora i Uprava za neizravno oporezivanje

Hrvatska je glavni vanjskotrgovinski partner koji u ukupnom prometu sudjeluje sa 54,6%, od čega u uvozu sa 49,6% i izvozu sa 67,3%. Države EU sudjeluju u ukupnom uvozu sa 40%.

6.3. TRGOVINSKA POLITIKA

Po pitanju trgovinske politike, BiH se opredijelila za potpunu liberalizaciju tržišta.

Prije potpisivanja *Sporazuma CEFTA*, BiH je imala 32 zaključena sporazuma o slobodnoj trgovini sa pojedinim zemljama. Zaključivanjem Sporazuma o slobodnoj trgovini sa zemljama u regiji Hrvatskom, Srbijom, Makedonijom, Crnom Gorom, Albanijom, Moldavijom i UNMIK-Kosovo, BiH je dobila mogućnost za potpuno slobodnu trgovinsku suradnju sa regijom, bez plaćanja bilo kakvih carinskih dažbina, izuzev sa Albanijom za neznatan broj roba, što ima više simboličan karakter, bez bilo kakvog utjecaja na ekonomsku vrijednost razmjene. CEFTA Sporazum je prvi veliki ispit za BiH jer je to i prvi regionalni sporazum koji je BiH zaključila i na kome će dokazati da li je sposobna da se multilateralno dogovara sa više partnera i da li poštuje potpisane principe.

BiH vodi predpristupne pregovore sa *Svjetskom trgovinskom organizacijom (WTO)*. Trenutno se vode pregovori o vanjskotrgovinskom režimu BiH (usklađivanje domaćeg zakonodavstva i prakse sa pravilima i principima WTO-a), poticajima domaće proizvodnje, priprema i dostavljanje dokumenata Sekretarijatu WTO a koji se tiču odgovora na pitanja zemalja članica (peti krug pitanja).

Sporazum o pristupanju još nije potpisan zbog prolongiranja i nastojanja BiH da u članstvo uđe sa što povoljnijim mogućnostima vezano za poticaje u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji tzv. procenat de minimisa. Pripremljen je novi dokument o *Agregatnim mjerama poticaja za razdoblje 2005-2007. godina* umjesto za razdoblje 2004-2006. godina koji BiH omogućava povoljniji status i pregovaračku poziciju gdje BiH želi da potpiše Sporazum o pristupanju kao „nerazvijena zemlja“, a ne kao „razvijena“ na čemu WTO inzistira.

Iako Sporazum o pristupanju još nije potpisan BiH se u potpunosti pridržava principa trgovine WTO.

Sporazum CEFTA je, također, sklopljen po principima WTO-a, tako da je poštivanje principa CEFTA sporazuma svojevrsan ispit za BiH da li je i koliko spremna da uđe u veću trgovinsku asocijaciju od CEFTE, a to je punopravno članstvo u EU.

Potpisivanjem SSP-a i Privremenog sporazuma BiH je ušla u ugovorni odnos sa EU i postala potencijalni kandidat za članstvo, te joj je omogućen pristup na tržište od skoro 500 milijuna potencijalnih potrošača. Proizvodi iz BiH mogu se izvoziti na područje EU bez ikakvih carinskih ograničenja, dok BiH može zadržati carinska ograničenja za proizvode iz EU u prijelaznom razdoblju od najviše šest godina. U okviru ovoga razdoblja postupno će se smanjivati carine na uvoz pojedinih roba do njihovog potpunog ukidanja. Potpisani SSP trebaju ratificirati sve zemlje članice EU. Da bi sporazum u punoj mjeri profunkcionirao BiH mora izvršiti postupno usklađivanje svoje legislative sa legislativom EU. Usklađivanje je u prvoj fazi fokusirano na temeljne elemente *acquis-a* koji se odnosi na unutarnje tržište, kao i na druge oblasti vezane za trgovinu.

Usklađivanje se sprovodi u okviru programa Europskog partnerstva gdje EZ ima mogućnost da prati napredak koji BiH ostvaruje i daje preporuke i ocjene kroz Izvješće o napretku koji EK svake godine pravi ocjenjujući napredak koji se tiče ne samo ekonomskih i političkih kriterija, nego i europskih standarda i sektorskih politika. Ocjenjuje se koliko je BiH sposobna da samostalno vodi ekonomsku politiku i da se suočava sa konkurentskim pritiscima i tržišnim silama unutar EU.

Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje na osnovu ovih godišnjih izvješća prati dinamiku pridruživanja, usvajanja i sprovođenja nužnih reformi, a temeljita ocjena primjene sporazuma će se obaviti treće godine od datuma potpisivanja. To je tzv „AVIS“ - davanje pozitivnog mišljenja o spremnosti zemlje. Nakon ove faze otvaraju se poglavlja o pregovorima (35 poglavlja ili više), a kroz pregovore se ocjenjuje stupanj usvajanja *acquis-a* i ispunjavanje kopenhagenskih kriterija za članstvo.

BiH u svojoj trgovinskoj politici, intenzivno donosi legislativu za stimuliranje stranih investicija.

Doneseni su i usvojeni:

- *Zakon o politici izravnih stranih ulaganja,*
- *Zakon o unapređenju stranih investicija u BiH,*
- *Pravilnik o načinu raspodjele sredstava za potporu stranim investitorima u BiH.*

Po *Zakonu o politici izravnih stranih investicija u BiH,* strani investitori dobivaju „nacionalni tretman“ što znači da imaju ista prava i obveze kao građani ove zemlje. Također, strani investitori su zaštićeni od nacionalizacije, eksproprijacije ili oduzimanja imovine, kao i mjera koje imaju sličan učinak. Investicijski kapital izuzet je od plaćanja uvoznih carina i drugih carinskih obveza. Prava i obveze stranih investitora ne mogu se prekinuti niti preglasati naknadno donesenim zakonima i pravilima. Strani investitori imaju još različitih povlastica u našoj zemlji.

BiH je potpisala-ratificirala 37 ugovora o promociji i zaštiti investicija. BiH je zaključila Ugovor o slobodnoj trgovini sa Turskom. Sporazumi o trgovinskoj i ekonomskoj suradnji su potpisani sa Rumunijom, Republikom Slovenijom i Republikom Češkom.

U fazi usuglašavanja su Sporazumi o trgovinskoj i ekonomskoj suradnji sa sljedećim zemljama:

- *Republika Gruzija – Trgovinski sporazum;*
- *Demokratska Narodna Republika Alžir – Trgovinski sporazum;*
- *Izrael – Sporazum o trgovinskoj i ekonomskoj suradnji;*
- *Republika Azerbejdžan – Sporazum o trgovinskoj i ekonomskoj suradnji;*
- *Arapska Republika Sirija – Sporazum o trgovinskoj i ekonomskoj suradnji;*
- *Libija – Sporazum o trgovinskoj i ekonomskoj suradnji;*
- *Irak – Sporazum o trgovinskoj i ekonomskoj suradnji;*
- *Kuba – Sporazum o trgovinskoj i ekonomskoj suradnji;*
- *Kraljevina Maroko – Sporazum o trgovinskoj i ekonomskoj suradnji;*
- *Litvanija – Sporazum o ekonomskoj suradnji;*
- *Bugarska – Sporazum o ekonomskoj suradnji.*

BiH ima intenzivne aktivnosti oko održavanja sjednica *Zajedničkih komiteta za trgovinsku i ekonomsku suradnju* sa kojima će definirati buduće oblike suradnje (*Memorandumi o razumijevanju, Sporazumi o trgovinskoj i ekonomskoj suradnji, Sporazum o preferencijalnoj trgovini, Sporazumi o zaštiti investicija ili neki drugi dokument o obliku suradnje*) sa Republikom Mađarskom, Republikom Indijom, Državom Katar, Egiptom, Ruskom Federacijom i Pakistanom.

7. POLITIKE U OBLASTI POLJOPRIVREDE, PREHRANE I RURALNOG RAZVITKA

- Politika u oblasti poljoprivrede
- Politika u oblasti sigurnosti hrane
- Veterinarska politika
- Fitosanitarna politika
- Inspekcijske i savjetodavne službe
- Politike gospodarenja poljoprivrednim zemljištem
- Poticaji
- Kreditiranje u sektoru poljoprivrede

7.1. POLITIKA U OBLASTI POLJOPRIVREDE

Putem Europskog partnerstva EU pruža smjernice vlastima BiH o reformskim prioritetima. Na prijedlog Komisije, Vijeće je usvojilo i ažuriralo Europsko partnerstvo sa BiH u veljači 2008. godine. Predloženo revidirano partnerstvo ažurira drugo partnerstvo, a na osnovu nalaza Izvješća o napretku BiH za 2007. godinu Komisije. Ono identificira nove i preostale prioritete djelovanja.

KRATKOROČNI PRIORITETI⁹

Poljoprivreda i ribarstvo

- Usvojiti Zakon o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvitku BiH i osigurati adekvatan pravni okvir za usklađenu provedbu politika poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka. Razraditi sveobuhvatnu poljoprivrednu strategiju na državnoj razini.
- Ojačati administrativni kapacitet na državnoj razini u pogledu poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka, kako bi se učinkovito koordinirala provedba politika razvitka tržišta i ruralnog razvitka u cijeloj zemlji. Raditi na uspostavi Ministarstva poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka na državnoj razini sa dovoljnim resursima za sprovođenje svojih zadataka.
- Osigurati usvajanje zakonodavstva sukladno europskim standardima na području sigurnosti hrane, veterinarskog i fitosanitarnog sektora, te početi sa njegovom provedbom.
- Ojačati laboratorijske i inspekcijske kapacitete na području sigurnosti hrane, veterinarskog i fitosanitarnog sektora, uspostaviti referentne laboratorije i razviti procedure uzimanja uzoraka sukladno zahtjevima EU.
- Poboljšati sustav identifikacije goveda i registriranja njihovog kretanja, te početi identifikaciju svinja, ovaca i koza, te registriranje njihovog kretanja.

SREDNJEROČNI PRIORITETI

Poljoprivreda i ribarstvo

- Provesti sveobuhvatnu državnu poljoprivrednu strategiju u cijeloj zemlji.
- Dalje jačati kapacitete na državnoj razini za koordinaciju i harmonizaciju poljoprivredne politike, te politike proizvodnje hrane i ruralnog razvitka, te jačati provedbene mehanizme i dalje približavati zakonodavstvo *acquis*-u.
- Nastaviti sa usvajanjem usklađenog zakonodavstva u području sigurnosti hrane, veterinarskom i fitosanitarnom sektoru, te razviti učinkovit sustav kontrola.
- Procijeniti usklađenost poljoprivredno-prehrambenih pogona sa zahtjevima EU, te pripremiti i početi program unapređenja tih pogona.

Prioriteti navedeni u Europskom partnerstvu odabrani su na temelju činjenice da je realno očekivati da BiH može ispuniti te prioritete ili ih značajno unaprijediti u slijedećih nekoliko godina. Napravljena je razlika između kratkoročnih prioriteta za koje se očekuje da budu ispunjeni u roku od jedne do dvije godine i srednjoročnih prioriteta za koje se očekuje da budu ispunjeni u roku od tri do četiri godine. Prioriteti se tiču i zakonodavstva i njegove provedbe.

⁹ Odluka Vijeća o principima, prioritetima i uvjetima sadržanim u Europskom partnerstvu sa Bosnom i Hercegovinom i opoziv Odluke 2006/55/EZ

Tijekom 2008. godine postignut je značajan napredak u oblasti poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka u BiH, koji je posebice vidljiv na državnoj razini.

Zakon o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvitku Bosne i Hercegovine usvojen je na 28. sjednici Predstavničkog doma održanoj 29.04.2008. godine i na 17. sjednici Doma naroda održanoj 15.05.2008. godine. Zakon je objavljen u Sl. glasniku BiH broj 50/08. S obzirom na složenu strukturu uređenja BiH ovaj zakon predstavlja samo okvir koji regulira oblast poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka.

Ciljevi Zakona su da utvrdi:

- a) okvir za institucionalne strukture, nadležnosti, odgovornosti, linije izvještavanja, propise, mehanizme koordinacije, procese konzultacija, prava, obveze i sprovođenje mjera na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini koje su uključene u razvitak sektora poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka;*
- b) okvir i mehanizme za jačanje konkurentnosti, kvalitete poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, te primjenu standarda koji su potrebni za ostvarivanje dinamičnijeg razvitka u sektoru;*
- c) okvir i mehanizme koji su potrebni za pripremu pridruživanja i ulaska u Europsku uniju i ispuni sve obveze određene međunarodnim sporazumima u svezi sa sektorom;*
- d) okvir za osiguravanje usklađenosti sektorskih strategija i agroekonomskih politika, posebnih mjera sprovođenja i procedura sprovođenja koji su potrebni za koordiniran razvitak sektora;*
- e) okvirne ciljeve sektora i definira okvirne mjere potrebite za njihovo ostvarenje.*

Zakon, nadalje, određuje i okvirne ciljeve i mjere politike poljoprivrede, prehrane, i ruralnog razvitka i propisuje nadležnosti svih razina vlasti u BiH iz ove oblasti.

Okvirni ciljevi utvrđuju:

- a) aktiviranje neiskorištenih prirodnih i ljudskih resursa, razvitak održivog konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, šumarstva i prehrane,*
- b) povećanje stupnja zadovoljavanja potreba stanovništva vlastitom hranom i zamjena uvoza hrane domaćom proizvodnjom za koju postoje prirodni i drugi uvjeti, te smanjenje vanjskotrgovinskog deficita poljoprivredno-prehrambenih proizvoda,*
- c) osiguranje usklađivanja i integracije sektora u EU i globalno tržište,*
- d) poticanje diverzifikacije ekonomskih aktivnosti, poboljšanje uposlenosti, te općih uvjeta za ostvarenje prihoda i kvalitete života u ruralnim područjima,*
- e) osiguravanje pristupa i raspoloživosti visokokvalitetne, pristupačne i sigurne hrane,*
- f) osiguravanje racionalne uporabe i zaštite prirodnih resursa i biodiverziteta,*
- g) omogućavanje primjerenog životnog standarda i pridonosnje stabilnosti poljoprivrednog dohotka i prehrambene sigurnosti pučanstva koje se u što većoj mjeri podmiruje domaćim konkurentnim poljoprivrednim proizvodima.*

Kada je riječ o mjerama politike u poljoprivredi i ruralnom razvitku zakon propisuje njihovo postupno prilagođavanje na svim razinama vlasti, a prvenstveno sa ciljem usklađivanja sa mjerama u EU.

Mjere se svrstavaju u dvije kategorije koje se opet dijele u više skupina: mjere politike za potporu poljoprivrednih tržišta i mjere politike ruralnog razvitka.

Mjere politike za potporu poljoprivrednih tržišta se dijele u sljedeće skupine:

- a) mjere za poboljšanje kvalitete;
- b) mjere izravne podrške poljoprivrednim gospodarstvima;
- c) mjere vanjske trgovine.

Mjere politike ruralnog razvitka se dijele u tri osnovne skupine:

- a) mjere za povećanje konkurentnosti;
- b) mjere za zaštitu ruralnog okoliša;
- c) mjere za diverzifikaciju aktivnosti u ruralnim područjima i mjere za poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima.

Navedeni ciljevi i mjere predstavljaju okvir za razvitak i sprovođenje svih sektorskih propisa, programa i mjera koje se poduzimaju na svim razinama uprave u BiH, a detaljne mjere potpore i mehanizmi za njihovu primjenu se utvrđuju sektorskim strategijama za poljoprivredu, prahranu i ruralni razvitak u BiH i akcionim planovima.

Osiguranje usklađenosti svih sektorskih politika, propisa, programa i mjera na svim razinama uprave u BiH sa ovim okvirnim ciljevima i mjerama je odgovornost MVTEO BiH. Uloga ministarstva je, s obzirom na kompleksnost uređenja BiH kao države, uglavnom koordinirajuća. MVTEO BiH je, također, institucija koja je zadužena i za suradnju sa EU i drugim međunarodnim organizacijama relevantnim za sektor poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka.

Osim uloge MVTEO BiH, zakon propisuje i nadležnosti entiteta, BD BiH, kantona i općina u ovoj oblasti.

Upravne organizacije u sastavu MVTEO BiH predviđene ovim zakonom su: *Ured za veterinarstvo BiH, Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja i Ured za harmonizaciju i koordinaciju sustava plaćanja*. MVTEO BiH sudjeluje u procesu izrade tehničkih i drugih propisa u oblasti sigurnosti hrane zajedno sa relevantnim institucijama odgovornim za upravljanje politikama iz oblasti zdravstva u BiH, a kojim koordinira Agencija za sigurnost hrane BiH.

Oblast ruralnog razvitka je, također, regulirana zakonom, prema kojem se osnove za realiziranje politike ruralnog razvitka BiH određuju *Strateškim planom ruralnog razvitka BiH*. Ovim planom se definiraju ciljevi ruralnog razvitka, utvrđuju programi, mjere i druge aktivnosti za postizanje ciljeva, uspostavljaju mehanizmi monitoringa i evaluacije, te okvirno utvrđuju potrebna financijska sredstva i procedure za njihovo korištenje. Strateški plan BiH je osnova za usmjeravanje svih planova i programa ruralnog razvitka donesenih na svim razinama vlasti u BiH.

Zakon predviđa uspostavu *Ureda za harmonizaciju i koordinaciju sustava plaćanja*, tijela koje će promovirati uvođenje platnih sustava i procedura na entitetskoj razini po principu EU. Radi osiguranja usklađivanja sustava plaćanja koje obavljaju nadležni organi entiteta i BD BiH, s ciljem potpore mjerama politike u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka, MVTEO BiH je odgovorno za dosljednost, transparentnost i koordinaciju sustava plaćanja.

Pored navedenog ureda, zakon predviđa i uspostavu registara i to: *Registar poljoprivrednih gospodarstava BiH, Registar klijenata BiH, Registar identificiranja životinja BiH i Sustav identificiranja zemljišnih parcela BiH.*

Aktivnosti oko uspostave navedenih registara koordinira MVTEO BiH, a obavljaju ih nadležni organi entiteta i BD BiH. MVTEO BiH osigurava koordinaciju, usklađivanje i integraciju registara, protok informacija, njihov međusobni odnos i povezanost, te njihovo postupno usklađivanje sa zahtjevima EU. Također, MVTEO BiH je nadležno i za uspostavu integriranog sustava baze podataka za povezivanje registarskih podataka i ostalih relevantnih informacijskih sustava radi osiguranja tehničke usuglašenosti postojećih i novih baza podataka, a sukladno najboljim praksama EU.

Zakon predviđa i uspostavu *Odbora za koordinaciju informacija u poljoprivredi* (Odbor za KIP), *Poljoprivrednog tržišnog informacionog servisa* (PTIS) i *Savjetodavnog vijeća.*

Odbor za KIP predstavlja važno tijelo koje, između ostalog, treba da koordinira razvitak usklađenog i integriranog informacionog sustava u poljoprivredi BiH, koordinira postupno uvođenje informacijskog sustava u poljoprivredi sukladno EU, koordinira s Agencijom za statistiku BiH i EUROSTAT-om u razvitku informacijskih sustava u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka, te uspostavlja i osigurava korištenje zajedničkih standarda i metodologija za prikupljanje statističkih podataka, te njihovo objedinjavanje i širenje.

Zakon predviđa da MVTEO BiH, u suradnji sa nadležnim organima entiteta i BD BiH, uspostavlja PTIS, dok ministar MVTEO BiH određuje njegovu strukturu i organizaciju kao javnog servisa i osigurava njegovo financiranje. Ministar, također, utvrđuje reprezentativna tržišta za poljoprivredne i prehrambene proizvode, te poljoprivredno zemljište na osnovu ekonomskog i financijskog značaja robe u domaćoj i vanjskoj trgovini BiH. Zakon predviđa i obvezu entiteta i BD BiH za redovito dostavljanje podataka PTIS-u, dok ministar propisuje vrstu, obujam i učestalost dostave, prikupljanja i objavlivanja podataka.

Savjetodavno vijeće, stručno tijelo, koje treba osigurati efektivan mehanizam konzultacije, učešća, koordinacije i legitimnosti donošenja odluka u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka, također, je predviđeno zakonom. Ovo vijeće ima mandat da daje mišljenja, preporuke i savjete koje razmatra MVTEO BiH. Savjetodavno vijeće treba da čini petnaest priznatih stručnjaka i to šest predstavnika relevantnih znanstvenih institucija, tri predstavnika privatnoga poljoprivrednog sektora, dva iz poljoprivredne industrije, dva iz prehrambene industrije i dva iz nevladinih organizacija koje djeluju u sektoru.

Zakon predviđa i uspostavu mehanizama za koordiniranje i promoviranje privatnih i javnih savjetodavnih službi na svim razinama vlasti kako bi se podržalo sprovođenje mjera ruralnog razvitka i poljoprivrednih politika i programa širom BiH, zatim definiranje standarda koji se odnose na kvalitetu usluga koje pružaju savjetodavne službe i uposleni u cilju osiguravanja kvalitete usluga na svim razinama vlasti što je odgovornost MVTEO BiH.

MVTEO BiH razvija detaljan plan za postupni razvitak troškovno-efektivnog i učinkovitog *sustava referentnih laboratorija* i drugih tijela za testiranje, a sukladno potrebama BiH i mogućnosti da ispunjava obveze prema domaćim, međunarodnim i sporazumima EU.

MVTEO BiH koordinira akreditiranje laboratorija u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka sukladno međunarodnim zahtjevima, utvrđuje procedure za suradnju i koordiniranje s laboratorijima sukladno najboljim praksama iz EU i određuje minimalne zahtjeve glede kvalitete usluga koje pružaju laboratoriji.

Uspostava veza s organizacijama koje upravljaju *robnim rezervama* na entitetskoj i kantonalnoj razini, te za pružanje pomoći u usklađivanju njihove aktivnosti sa strategijama sektora u BiH je odgovornost MVTEO BiH, koje prema zakonu, predlaže strateške smjernice za djelovanje robnih rezervi, kao i procedure za koordinaciju, suradnju i sprovođenje politika intervencije i izvještavanja sukladno praksama politike EU.

U suradnji s nadležnim organima entiteta i BD BiH, MVTEO BiH, također, uspostavlja *sustav monitoringa i evaluacije BiH* za sektor poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka i slijedi smjernice i najbolje prakse EU, a koji omogućava transparentan mehanizam za ocjenu utjecaja politika koje se primjenjuju na svim razinama vlasti glede njihove socijalne, finansijske i ekonomske učinkovitosti.

Obveza MVTEO BiH propisana zakonom je podnošenje *godišnjeg izvješća* o stanju u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka. Godišnje izvješće treba da sadrži ocjenu stanja u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka, mjere sektorske politike koje su preduzete u prethodnoj godini, te prijedlog i način sprovođenja mjera politike u poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvitku za naredno razdoblje.

Upravni nadzor nad sprovođenjem zakona i propisa donesenih na osnovu njega, kao i upravni nadzor nad institucijama, ustanovama i organizacijama u obavljanju poslova određenih ovim zakonom obavlja MVTEO BiH. *Inspekcijski nadzor* nad primjenom ovog zakona i propisa donesenih na osnovu njega obavljaju nadležni organi entiteta i BD BiH posredstvom nadležnih inspekcijskih službi.

Obveza MVTEO BiH je da, u roku od jedne godine od dana stupanja zakona na snagu, razvije strategije BiH, kao i akcione planove za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvitak.

Nadležni organi entiteta i BD BiH, kao i niža razina vlasti dužni su početi *usklađivanje svojih propisa u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka sa zakonom* i osigurati odgovarajuća sredstva u roku od godinu dana od dana stupanja zakona na snagu. MVTEO BiH i nadležni organi entiteta i BD BiH, osim propisa koji proizlaze iz ovog zakona, mogu donijeti i druge propise, u roku od godinu dana koji su potrebni za primjenu ovog zakona.

MVTEO BiH je dužno, u roku od jedne godine od dana stupanja na snagu ovog zakona, donijeti podzakonske akte propisane u njemu. Zakonski i podzakonski propisi koji se primjenjuju u oblasti poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka treba da budu usklađeni sa ovim zakonom najkasnije u roku od jedne godine od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Stupanjem na snagu Zakona o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvitku BiH 01.07.2008. godine započela je njegova implementacija. Aktivnosti koje su započele u 2008. godini bile su uglavnom usmjerene ka planiranju i detaljnoj pripremi budućih aktivnosti, obzirom da su zakonom predviđeni rokovi za njihovo sprovođenje.

U cilju što kvalitetnije pripreme za uspostavu *Ureda za harmonizaciju i koordinaciju platnih sustava* MVTEO BiH je organiziralo pripremni sastanak koji je održan 27.06.2008. godine. Uzimajući u obzir činjenicu da BiH nema jedinstven sustav za izvršavanje osnovnih funkcija u sustavu isplate poticaja u poljoprivredi i ruralnom razvitku, da su isplate novčanih poticaja na razini entiteta, BD BiH, kantona i općina, kao i činjenicu da su procedure različite, neharmonizirane, nekoordinirane i uopće ne ispunjavaju zahtjeve EU, predstavnici oba entiteta i BD BiH izrazili su spremnost za pružanje podrške u uspostavi ureda i dali suglasnost za proces usklađivanja platnih sustava unutar BiH postupnim prilagođavanjem kriterijima EU. Sukladno zaključku pripremnog sastanka formirana je radna skupina za uspostavu pomenutog ureda, koja je u prosincu održala svoj prvi sastanak.

MVTEO BiH je pripremio Nacrt Odluke o osnivanju Ureda za harmonizaciju i koordinaciju sustava plaćanja i obrazloženje Odluke, koji su entitetskim ministarstvima poljoprivrede i Odjelu za poljoprivredu BD BiH, te drugim nadležnim institucijama dostavljeni na razmatranje i mišljenje.

Tijekom 2008. godine, *Radna skupina za uspostavu harmoniziranih registara poljoprivrednih gospodarstava i klijenata u BiH* sa zadatkom, između ostalog, da predlaže donositeljima odluka uspostavu harmonizirane pravne regulative koja podržava registre u BiH, izradu zajedničkog plana obuka za unositelje i korisnike podataka u registrima na svim razinama vlasti, uskladi konfiguraciju hardverske opreme radi što boljeg protoka informacija, prati isporuku softvera, kao i sve druge poslove vezane za funkcionalnost registriranja poljoprivrednih gospodarstava i klijenata, aktivno je radila na sprovođenju definiranih aktivnosti.

Kao rezultat radne skupine u kojoj su sudjelovali predstavnici svih ključnih institucija u BiH, uz tehničku potporu projekta EU SESMARD, izrađen je Prijedlog okvira za postupnu harmonizaciju pravne regulative koja regulira pomenute registre. U dokumentu su navedene preporuke za funkcioniranje sustava registara sukladno EU zahtjevima.

Također, u suradnji sa radnom skupinom pripremljeni su i radni planovi za uspostavu registara za svaku instituciju posebno sa točno definiranim aktivnostima koje ta institucija treba sprovesti. Svrha gore navedenih dokumenata je da pravna regulativa koju propisuju entitetska ministarstva poljoprivrede i Odjel za poljoprivredu BD BiH bude harmonizirana sa Odlukom o harmoniziranim registrima poljoprivrednih gospodarstava i harmoniziranim registrima klijenata u BiH (Sl. glasnik BiH broj 85/07). Dodatno, svrha je da se aktivnosti predviđene radnim planom blagovremeno sprovedu. Nacrt Pravilnika o upisu u RPG i RK sa obrascima za upis u registre i uputstva za poljoprivrednike i unositelje podataka su pripremljena. Sukladno dogovoru sa sastanka u Banja Luci održanog 26.06.2008. godine, navedeni pravilnik je objavljen u FBiH (Sl. novine FBiH broj 42/08), dok RS treba da uskladi svoje zakonske okvire sa predloženim okvirom za postupno harmoniziranje pravne regulative. Također, usaglašen je tekst Nacrta pravilnika sa obrascima koji entitetskim ministarstvima i BD BiH treba da posluže pri donošenju novih ili donošenju izmjena i dopuna postojećih propisa.

U šest općina FBiH, te u MPVŠ FBiH i MVTEO BiH instaliran je softver za registar poljoprivrednih gospodarstava i klijenata koji se koristi u BD BiH s ciljem testiranja i analize, te planiranja budućih aktivnosti (pilot projekat).

Mogućnosti povezivanja RPG i RK sa CIPS-om, te sa Registrom životinja u BiH, također, su ispitane.

Potpisivanje ugovora za nabavku softvera koji će podržati RPG i RK očekuje se početkom 2009. godine.

Za potrebe uspostave registara, preko ARDP projekta, u entitetskim ministarstvima angažirana su dva konzultanta.

Tijekom 2008. godine u RS započeo je upis u RPG i RK, te je do konca godine registrirano oko 50.000 poljoprivrednih gospodarstava i oko 80.000 članova gospodarstava.

Proces registriranja u 2008. godini nije započeo u FBiH. U cilju prezentacije i podizanja svijesti o značaju uspostave registara, FMPVŠ organiziralo je 12.12.2008. godine skup u Neumu na kojem su sudjelovali općinski načelnici. Na pomenutom skupu prezentirana je, između ostalog, pravna regulativa u FBiH, način upisa u registre, te iskustva Slovenije u ovom procesu. Na ovom skupu, početak registriranja u FBiH najavljen je za siječanj 2009. godine.

Pripreme aktivnosti su sprovedene i po pitanju formiranja *Odbora za KIP* i uspostavu *PTIS-a BiH*.

Aktivnosti na formiranju KIP-a odnosile su se na imenovanje članova Odbora za KIP koji će biti predstavnici iz MVTEO BiH, ministarstava poljoprivrede entiteta i BD BiH, državnih i entitetskih statističkih institucija i drugih institucija države i entiteta koji djeluju u oblasti poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka.

Vežano za uspostavu PTIS-a, entitetska ministarstva poljoprivrede i Odjel za poljoprivredu BD BiH imenovali su koordinate za uspostavu PTIS-a. U organizaciji MVTEO BiH, 26.11.2008. godine održan je pripremni sastanak na kojem su dogovoreni osnovni koraci za uspostavu PTIS-a. Nakon sastanka MVTEO BiH je pokrenulo proceduru formiranja radne skupine čiji će osnovni zadatak, između ostalog, biti da ministru MVTEO BiH predloži model i organizaciju PTIS-a sa jasno definiranim karakteristikama sustava.

Uzimajući u obzir značaj, te sastav *Savjetodavnog vijeća* predviđen zakonom, aktivnosti MVTEO BiH po ovom pitanju bile su usmjerene na pripremu i donošenje Odluke o osnivanju Savjetodavnog vijeća, te formiranju vijeća, odnosno imenovanju njegovih članova od strane relevantnih institucija.

Također, sprovedene su pripreme aktivnosti za formiranje *Radne skupine za uspostavu mehanizama za koordiniranje i promoviranje privatnih i javnih savjetodavnih službi* čiji će zadaci biti da usmjerava aktivnosti pri izradi strategija za savjetodavne službe, utvrđuje i definira standarde za kvalitetu usluga koje osiguravaju javne i privatne savjetodavne službe i da koordinira i standardizira aranžmane za usavršavanje i obuke savjetnika.

Sukladno obvezama MVTEO BiH predviđenih zakonom po pitanju referentnih laboratorija i robnih rezervi, u 2008. godini, formirana je *Radna skupina za koordinaciju infrastrukture kvalitete*. Prvi sastanak skupine održan je 27.11.2008. godine i na ovom sastanku razmatrana je tekuća problematika po pitanju rješavanja problematike laboratorija, uspostave referentnih/ovlaštenih laboratorija radi poboljšanja izvoza za poljoprivredne i prehrambene proizvode, kao i kontrole kvalitete uvoznih proizvoda i rješavanja problematike robnih rezervi i stvaranje pretpostavki za unapređenje poljoprivredne proizvodnje, planirani otkupi i nabavke.

Tijekom 2008. godine radna skupina je održala četiri sastanka. Sukladno zaključcima skupine, formirana je podskupina za laboratorije čiji je zadatak da prikupi što više podataka o raspoloživim laboratorijima u BiH u cilju pripreme liste laboratorija koje bi, na osnovu važećih zakona i posebne odluke Vijeća ministara, bile uvrštene na listu referentnih laboratorija, a sukladno članku 20. Zakona o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvitku. Stav podskupine je da se na listu uvrste laboratoriji za kontrolu i monitoring proizvoda i dijagnostiku zaraznih oboljenja koje su u nadležnosti Ureda za veterinarstvo, kao i laboratorija za fitosanitarnu kontrolu za biljke i proizvode od bilja u nadležnosti Uprave BiH za zaštitu bilja. Agencija za sigurnost hrane, shodno svojim nadležnostima sukladno Zakonu o hrani i isključive obveze o zaštiti potrošača, pripremit će posebnu odluku o određivanju ovlaštenih laboratorija za oblast kontrole hrane. Radna skupina za koordinaciju infrastrukture kvalitete usmjerila je, također, pažnju na aktuelnu problematiku robnih rezervi koja će biti tema rasprava na sastancima koji su planirani za 2009. godinu.

Svjetska banka je, na osnovu zahtjeva, dala suglasnost za angažiranje domaćeg ili stranog konzultanta za monitoring i evaluaciju koji će biti na raspolaganju MVTEO BiH, entitetskim ministarstvima i BD BiH u cilju uspostave *sustava monitoringa i evaluacije za sektor poljoprivrede u BiH*, što će olakšati praćenje smjernica i najboljih praksi EU kojima se progresivno uvodi Zajednički okvir za monitoring i evaluaciju EU.

Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvitak MVTEO BiH, u suradnji sa tehničkom skupinom za pripremu izvještaja, pripremio je godišnje *Izvešće iz oblasti poljoprivrede za BiH 2008. godina*. Tehničku skupinu za pripremu izvješća činili su predstavnici entitetskih ministarstava poljoprivrede, Odjela za poljoprivredu BD BiH, Ureda za veterinarstvo BiH i Uprave BiH za zaštitu zdravlja bilja. Draft izvješća je u prosincu 2008. godine dostavljen relevantnim institucijama na mišljenje.

U 2009. godini planira se aktivna implementacija zakona, odnosno priprema podzakonskih akata za njegovo sprovođenje, te formiranje i aktivan rad radnih skupina/odbora. Početkom 2009. godine, između ostalog, planira se:

- Usvajanje Odluke o uspostavi Ureda za harmonizaciju i koordinaciju sustava plaćanja (čl. 10, stav 1. tačka c);
- Izrada Pravilnika o jedinstvenim strukturama platnog sustava u podršci poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvitku (čl. 13, stav 2. tačka b);
- Usvajanje Odluke o formiranju Odbora za koordinaciju informacija u poljoprivredi (čl. 16.);
- Usvajanje Odluke o uspostavi Poljoprivrednog tržišnog informacionog servisa (čl. 17);
- Usvajanje Odluke o formiranju Savjetodavnog vijeća (čl. 18.);
- Usvajanje Odluke o imenovanim članovima Radne skupine za izradu dokumenta za koordinirano djelovanje sustava robnih rezervi u BiH (čl. 21.);
- Usvajanje Odluke o uspostavi Sustava monitoringa i evaluacije za sektor za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvitak (čl. 22.);
- Odluka o formiranju radne skupine za koordiniranje savjetodavnih službi u Bosni i Hercegovini.

Zakonom je predviđen rok od dvanaest mjeseci za otpočinjanje aktivnosti na usklađivanju entitetskih propisa iz oblasti poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka, propisa BD BiH i ostalih razina vlasti, ali do konca 2008. godine nisu poduzimane aktivnosti u tom smislu.

Pored Zakona o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvitku BiH u 2008. godini usvojen je *Zakon o vinu, rakiji i drugim proizvodima od grožđa i vina*, dok je u prosincu radna skupina zadužena za pripremu *Nacrta zakona o duhanu BiH* okončala svoj rad i pripremila Nacrt zakona koji je proslijeđen relevantnim institucijama na mišljenja, kako bi se isti uputio u proceduru.

Zakon o vinu, rakiji i drugim proizvodima od grožđa i vina usvojen je na 20. sjednici Predstavničkog doma održanoj 16.01.2008. godine i na 12. sjednici Doma naroda održanoj 25.02.2008. godine. Zakon je objavljen u Sl. glasniku BiH broj 25/08.

Ovim zakonom uređuju se:

- a) posebnosti čuvanja zemljopisnog podrijetla grožđa, vina i drugih proizvoda od grožđa i vina;
- b) proizvodnja, promet i prerada plemenitog vinskog grožđa za vino;
- c) proizvodnja i promet mošta i vina i drugih proizvoda od grožđa i vina;
- d) zadaci ovlaštene institucije za vinogradarstvo i vinarstvo;
- e) izrada i vođenje vinogradarskog katastra;
- f) druga pitanja važna za sprovođenje jedinstvenog sustava u svezi s proizvodnjom i prometom grožđa, vina i drugih proizvoda od grožđa i vina.

U listopadu 2008. godine, ministar MVTEO BiH je u cilju implementacije Zakona o vinu, rakiji i drugim proizvodima od grožđa i vina donio odluke kojima su formirane dvije radne skupine za izradu podzakonskih akata na osnovu ovog zakona.

Radna skupina I je obvezna da pripremi:

- Propis o uvjetima koje mora ispunjavati ovlaštena institucija glede kadra, opreme i prostorija;
- Propis o uvjetima koje moraju ispunjavati proizvođači i prerađivači grožđa i vina, te drugih proizvoda, odnosno punilac i donjegovatelji za obavljanje te djelatnosti;
- Propis o sadržaju registra i načinu vođenja registra o postupku i načinu upisa u registar;
- Propis o sadržaju i načinu vođenja katastra.

Radna skupina II je obvezna da pripremi:

- Propis o uvjetima koje mora ispunjavati grožđe za preradu u vino, te o dozvoljenim tehnološkim postupcima i enološkim sredstvima za proizvodnju vina;
- Propis o uvjetima koje mora ispunjavati vino i mošt glede kvalitete, označavanja i ambalaže u prometu;
- Propis o ispitu degustatora;
- Propis o načinu uzimanja uzorka i postupku s oduzetim predmetima.

Radna skupina II je pripremila prednacрте pravilnika o uvjetima koje mora ispunjavati grožđe za preradu u vino, te o dozvoljenim tehnološkim postupcima i enološkim sredstvima za proizvodnju vina i pravilnika o uvjetima koje mora ispunjavati vino i mošt glede kvaliteta, označavanja i ambalaže u prometu, a koji su upućeni nadležnim institucijama na mišljenje.

Tijekom rada radnih skupina uočeni su određeni nedostaci u zakonu. U prosincu 2008. godine, inicirano je formiranje radne skupine za izmjenu zakona.

Sukladno zaključku Komisije za vanjsku trgovinu i carine Predstavničkog doma PS BiH, MVTEO BiH je uspostavilo radnu skupinu koju čine predstavnici institucija BiH na državnoj, entitetskoj razini i BD BiH, kao i interesnih grupacija, koja je pripremila *Nacrt zakona o duhanu*. Nacrt zakona je prosljeđen relevantnim institucijama na mišljenje koncem 2008. godine. Ovim aktom je predviđeno da se uredi proizvodnja, organizacija proizvodnje, otkup, obrada, prerada i promet sirovog duhana u listu, te proizvodnja i promet duhanskih proizvoda u BiH.

Glavni razlozi za donošenje ovog zakona, između ostalog, su:

- ujednačavanje uvjeta privređivanja primarnih proizvođača duhana, obrađivača sirovog duhana, proizvođača cigareta i ostalih duhanskih proizvođača i trgovaca ovim proizvodima na sveukupnoj teritoriji BiH;
- zaštita domaćih sorti duhana;
- zaštita domaće primarne proizvodnje duhana, obrade i domaće duhanske industrije;
- klasificiranje duhanskih proizvoda sukladno praksi drugih država u tranziciji;
- organizirano uvezivanje svih subjekata u lancu (sadnja, otkup, obrada, prerada, proizvodnja, pakovanje, prodaja) proizvodnje duhana i duhanskih proizvoda;
- organizirana stručna zaštita sadnica duhana od biljnih bolesti i štetočina;
- upravni nadzor tijela uprave nad proizvodnjom i prometom duhanskih proizvoda;
- povećanje domaće proizvodnje radi smanjenja uvoza i platnog deficita BiH i dr.

S obzirom na obvezu usklađivanja BiH zakonodavstva sa zakonodavstvom EU, preuzetu potpisivanjem SSP-a, nacrt zakona je i u tom smislu usklađen.

Premda se aktivnosti predviđene *Strateškim planom BiH za harmonizaciju poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka 2008-2010* i *Operativnog programa BiH za harmonizaciju poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka (2008-2010)* već realiziraju ovi dokumenti ni tijekom 2008. godine nisu bili usvojeni od strane Vijeća ministara BiH. Njihovo usvajanje se očekuje početkom 2009. godine.

Dogovor o uspostavi *ministarstva poljoprivrede na državnoj razini* nije postignut ni u 2008. godini.

Ipak, napredak u jačanju administrativnoga kapaciteta Sektora poljoprivrede, prehrane, šumarstva i ruralnog razvitka u sklopu MVTEO BiH je evidentiran u 2008. godini. MVTEO BiH je kroz ARDP projekt sprovedo proceduru za prijem četiri domaća stručnjaka kojima, nakon isteka razdoblja financiranja po projektu, MVTEO BiH treba omogućiti prijem u stalni radni odnos, a sukladno zakonom propisanom procedurom. Dodatno, Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvitak je predao MVTEO BiH prijedlog nove sistematizacije Sektora, kojom se predviđa povećanje broja uposlenih.

Administrativni kapaciteti MPVŠ FBiH i MPŠV RS su, također, preko ARDP projekta, ojačani. Naime, preko ARDP projekta u MPVŠ FBiH angažirano je sedam domaćih konzultanata, a u MPŠV RS devet konzultanata sa ciljem da ovi konzultanti nastave rad u ministarstvima po isteku projekta.

U 2008. godini formiran je *Privremeni pododbor za poljoprivredu, ribarstvo i sigurnost hrane*, a na osnovu Privremenog sporazuma koji će se primjenjivati dok se ne završi postupak ratifikacije SSP-a. Ovaj pododbor ima obvezu da formira radnu skupinu koja treba da vodi sve aktivnosti vezane za poljoprivredu, ribarstvo i sigurnost hrane, odnosno preuzimanje EU *acquis-a* u navedenim oblastima, koji će koordinirati Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvitak MVTEO BiH u suradnji sa Direkcijom za europske integracije. Prvi sastanak Privremenog pododbora za poljoprivredu, ribarstvo i sigurnost hrane održan je 17.12.2008. godine.

Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvitak MVTEO BiH, uz podršku EC SESMARD projekta, pripremio je *Prijedlog okvira za postupno usklađivanje mjera potpore u poljoprivredi i ruralnom razvitku BiH (2008-2010)*.

Dokument ima za cilj da podstakne konsenzus oko prijedloga mjera za postupno harmoniziranje potpore za BiH sektor poljoprivrede i ruralnog razvitka u naredne tri godine. Ovaj dokument daje preporuke za postupno prilagođavanje i harmoniziranje mjera potpore sektora poljoprivrede i ruralnog razvitka kako unutar BiH, tako i sa sličnim mjerama koje se koriste u EU. Dokument daje generalni pregled sektorskih pitanja i preporuka, a potom se dijeli u četiri osnovna podsektorska dokumenta za žitarice, voće i povrće, stočarstvo i mljekarstvo. Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvitak MVTEO BiH je 02.12.2008. i 22.12.2008. godine organizirao sastanke sa predstavnicima entitetskih ministarstava poljoprivrede i Odjelom za poljoprivredu BD BiH koji su imali za cilj postizanje suglasnosti oko prijedloga mjera za postupno harmoniziranje potpore za BiH sektor poljoprivrede i ruralnog razvitka.

U 2008. godini parafiran je *Sporazum o suradnji* između Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvitka Republike Poljske i MVTEO BiH koji ima za cilj stvaranje boljih uvjeta za razvitak bilateralne suradnje u oblasti poljoprivrede, razmjene iskustava u reformiranju ovog sektora, ekonomije i različitih znanstvenih i privrednih kontakata glede odredbi međunarodnih sporazuma koji obvezuje obje strane što se tiče veterinarske i fitosanitarne suradnje.

Suradnja će obuhvatiti:

- razmjenu informacija o trenutnoj situaciji u poljoprivredi, smjerovima poljoprivredne politike,
- prilagođavanju poljoprivrednog sektora zahtjevima Zajedničke poljoprivredne politike EU,
- sustavnim rješenjima koja se već primjenjuju ili su uvedena i odgovarajućim zakonskim odredbama,
- mehanizmima za uređenje i organizaciju poljoprivrednih tržišta i uspostavu tržišnih institucija,
- zaštitu biljnih i životinjskih resursa,
- fitosanitarna i veterinarska pitanja,

te olakšavanje i podršku vezama između poduzetnika u određenim oblastima i olakšavanje i podršku znanstvenim kontaktima u oblasti poljoprivredne znanosti.

EU SESMARD PROJEKT

Projekat SESMARD¹⁰ - *Podrška uspostavi ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvitka na državnoj razini* započeo je 16.03.2006. godine, a završen je 15.03.2008. godine. Ukupni proračun projekta iznosio je 1,2 milijuna eura, a financirala ga je Europska komisija.

SESMARD projekt je pružio tehničku pomoć kako bi se ojačao kapacitet poljoprivrednog sektora javne uprave u BiH što će doprinijeti razvitku učinkovitog i konkurentnog poljoprivrednog sektora koji je u mogućnosti da doprinese ekonomskom razvitku BiH i pripremi za EU integracije.

Projekt je dostigao sve osnovne rezultate predviđene u revidiranom logičkom okviru projekta i dodatne rezultate koji su planirani u okviru kratkog produžetka projekta. To uključuje niz važnih strateških, institucijskih i pravnih rezultata:

1. Strateški rezultati:

- *Projekt je pružio pomoć u pripremi dokumenata za strateško planiranje i programiranje, a koji uključuje Strateški plan i Operativni program BiH za harmonizaciju poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka kako za razinu BiH, tako i za entitete i BD BiH,*
- *Urađen je detaljan Plan harmoniziranja poticaja i pojedinačni planovi za četiri glavne skupine proizvoda od ekonomskog značaja u sektoru;*
- *Urađen je Inicijalni plan prioriteta BiH za pravno prilagođavanje u sektoru;*
- *Projekt je pomogao MVTEO BiH u pripremi nacrtu Odluke o uspostavljanju Savjetodavnog vijeća za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvitak, koju je usvojilo Vijeće ministara BiH, te će se na taj način obezbijediti forum koji će usmjeravati sve buduće aktivnosti u svezi strateškog upravljanja i formulisanja politike u sektoru.*

2. Institucionalni rezultati:

- *Povećanje broja uposlenih u Sektoru poljoprivrede, prehrane, šumarstva i ruralnog razvitka MVTEO BiH što se smatra značajnim napretkom u uspostavi kapaciteta na državnoj razini u podršci poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvitku. Projekt je predložio planove za postupno širenje Sektora poljoprivrede MVTEO BiH.*
- *Harmoniziranje platnih sustava: pripremljen je Nacrt institucijskog okvira za uspostavu tijela na državnoj razini koje će biti nadležno za koordinaciju harmoniziranja platnih sustava na svim razinama.*

3. Pravni rezultati:

- *Izrada i usvajanje Zakona o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvitku BiH;*
- *Izrada i usvajanje Odluke o harmoniziranim registrima poljoprivrednih gospodarstava i klijenata BiH.*

¹⁰ SESMARD- Support to the Establishment of a State Ministry of Agriculture and Rural Development

SESMARD je pripremio i niz dokumenata.

I Dokumenti za strateško planiranje

- *Izvešće iz oblasti poljoprivrede za BiH 2007. godina,*
- *Strateški plan za harmoniziranje poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka (2008-2010),*
- *Operativni programa BiH za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvitak (2008-2010),*
- *Operativni programa FBiH za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvitak (2008-2010),*
- *Operativni programa RS za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvitak (2008-2010),*
- *Operativni programa BD BiH za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvitak (2008-2010),*
- *Nacrt entitetskog Pravilnika o registrima poljoprivrednih gospodarstava i klijenata u BiH i Radni plan (2008-2010),*
- *Prijedlog okvira za postupno usklađivanje mjera potpore u poljoprivredi i ruralnom razvitku BiH (2008-2010),*
- *Plan prioriteta BiH za prilagođavanje propisima u EU u oblastima poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvitka, veterinarstva, fitosanitarne zaštite i sigurnosti hrane (2008-2010).*

II Nacrti ruralnih mapa BiH

III Izvešća SESMARD projekta o sektorskoj politici

- *Pregled politike Poljoprivredni acquis-dio 1: Vodič za upravne strukture koje su potrebite za acquis u poljoprivredi plaćanja, statistike, robe i ruralni razvitak,*
- *Pregled politike Poljoprivredni acquis-dio 2: Vodič za glavne upravne strukture potrebite za implementaciju acquis-a poljoprivrede–sigurnost hrane, fitosanitarna i veterinarska politika,*
- *Poljoprivredne politike broj 3. Platni sustavi EU: Razvitak EU tipa platnog sustava za poljoprivredu i ruralni razvitak BiH,*
- *Pregled poljoprivredne politike broj 4. IPA za ruralni razvitak: Uvod za instrumente predpristupne pomoći za ruralni razvitak (IPA-RD).*

IV SESMARD radni dokument

- *Indikatori i mjere ruralnog razvitka*

7.2. POLITIKA U OBLASTI SIGURNOSTI HRANE

Agencija za sigurnost hrane BiH u suradnji sa mjerodavnim organima inicira, izrađuje propise iz oblasti hrane, te ih predlaže Vijeću ministara BiH na usvajanje, a na osnovu Zakona o hrani¹¹ BiH koji je usklađen sa Uredbom EC 178/02.

U postupku izrade provedbenih propisa pored zakonske obaveze, Agencija za sigurnost hrane BiH se rukovodila i poštovala sve važeće propise, Jedinствена pravila za izradu pravnih propisa u institucijama BiH (Sl. glasnik BiH broj 11/05), Pravila za konzultiranje u izradi pravnih propisa (Sl. glasnik BiH broj 81/06), Odluku o procedurama u postupku usklađivanja zakonodavstva BiH sa *acquis communautaire* (Sl. glasnik BiH broj 44/03).

U 2008. godini Agencija za sigurnost hrane BiH je na osnovu propisane procedure pripremila i objavila sljedeće propise:

1. Pravilnik o uvjetima uporabe prehrambenih aditiva u hrani namijenjenoj za prehrani ljudi (Sl. glasnik BiH broj 83/08),
2. Pravilnik o uporabi zaslađivača u hrani (Sl. glasnik BiH broj 83/08),
3. Pravilnik o uporabi prehrambenih aditiva, osim boja i zaslađivača u hrani (Sl. glasnik BiH broj 83/08),
4. Pravilnik o osvježavajućim bezalkoholnim pićima i sličnim proizvodima (Sl. glasnik BiH broj 85/08),
5. Pravilnik o označavanju hranjivih vrijednosti upakirane hrane (Sl. glasnik BiH broj 85/08),
6. Pravilnik o uporabi boja u hrani (Sl. glasnik BiH broj 85/08),
7. Pravilnik o jakim alkoholnim pićima i alkoholnim pićima (Sl. glasnik BiH broj 87/08),
8. Pravilnik o općem deklariranju ili označavanju upakovane hrane (Sl. glasnik BiH broj 87/08),
9. Pravilnik o voćnim sokovima, voćnim nektarima i sličnim proizvodima (Sl. glasnik BiH broj 87/08).

Tijekom 2008. godine pripremljeno je devet podzakonskih akata iz oblasti hrane koji su usklađeni sa *acquis*-om i prosljeđeni Vijeću ministara BiH na usvajanje i to:

1. Pravilnik o medu i drugim pčelinjim proizvodima,
2. Pravilnik o metodama za kontrolu meda i drugih pčelinjih proizvoda,
3. Pravilnik o maksimalno dozvoljenim razinama za određene kontaminante u hrani
4. Pravilnik o metodama uzorkovanja i analize za službenu kontrolu razine olova, kadmija, žive, anorganskog kalaja, 3-monohlorpropandiola (3-MPCD) i benzo (a) pirena u hrani,
5. Pravilnik o metodama uzorkovanja i analize za službenu kontrolu razine dioksina i plihloriranih bifenila sličnih dioksinima u hrani,
6. Pravilnik o metodama uzorkovanja i analiza za službenu kontrolu razine nitrita u hrani,
7. Pravilnik o metodama uzorkovanja i analiza za službenu kontrolu razine mikotoksina u hrani,
8. Pravilnik o soli za ljudsku prehranu,
9. Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati ovlaštene ispitni laboratoriji koji sprovode analize hrane i postupku ovlašćivanja laboratorija.

¹¹ Sl. glasnik BiH, broj 50/04

Vijeću ministara BiH je, također, na usvajanje upućen *Zakon o genetički modificiranim organizmima* koji je usklađen sa *acquis communautaire*.

7.3. VETERINARSKA POLITIKA

Od srpnja 2006. godine u okviru programa EU CARDS pokrenut je Twinning projekt *Potpoma jačanju kapaciteta Državnog veterinarskog ureda* koji ima za cilj usklađivanje veterinarske službe BiH sa standardima koji se odnose na rad veterinarskih službi u EU. Twinning partner *Ureda za veterinarstvo BiH* je njemačko Federalno ministarstvo za hranu, poljoprivredu i zaštitu potrošača. U listopadu 2008. godine završen je navedeni projekt koji je pružio potporu u:

- jačanju kapaciteta i funkcionalnoj organizaciji Ureda za veterinarstvo,
- pripremi legislative,
- veterinarskim inspekcijama,
- definiranju relevantnih agencija,
- osnivanju državnog referentnog/ih laboratorija.

U sklopu projekta organizirane su brojne radionice i seminari na kojima su eksperti iz EU upoznavali naše eksperte s praksom u Njemačkoj, kao i studijske posjete na kojima su naši eksperti imali priliku vidjeti u praksi rad kolega iz Njemačke. Na završnom sastanku Upravnog odbora projekta zaključeno je da Ured formira radnu skupinu za izradu akcionog plana na temelju preporuka datih tijekom posjeta različitih EU eksperata BiH.

Zakon o dobrobiti životinja je u završnoj parlamentarnoj proceduri.

U 2008. godini usvojeni su i objavljeni slijedeći podzakonski akti:

- Odluka o uspostavi Skupine za tehničku potporu za projekt Svjetske banke „Projekt pripremljenosti za avijarnu influencu“ (Sl. glasnik BiH broj 29/08),
- Odluka o usvajanju plana praćenja i kontrole rezidua za 2008. godinu (Sl. glasnik BiH broj 44/08),
- Naredba o mjerama kontrole zaraznih i parazitskih bolesti životinja i njihovom sprovođenju i financiranju u 2008. godini (Sl. glasnik BiH broj 48/08),
- Odluka o izmjeni odluke o visini naknade za izdavanje svjedodžbi (certifikata) (Sl. glasnik BiH broj 105/08),
- Odluka o zabrani uvoza određenih pošiljki radi sprječavanja unosa u BiH bolesti plavog jezika (Sl. glasnik BiH broj 95/08),
- Pravilnik o rasporedu radnog vremena na graničnim veterinarsko-inspekcijskim prijelazima u BiH (usvojena od strane direktora Ureda za veterinarstvo BiH broj: 01-1-02-612/08 od 22.05.2008. godine).

Pored navedenih objavljenih podzakonskih akata, tijekom 2008. godine pripremani su i nalaze se u različitim fazama procedure usvajanja slijedeći akti:

- Prijedlog Pravilnika o uvjetima uvoza i provoza živih životinja, proizvoda i namirnica životinjskog podrijetla, lijekova, stočne hrane i otpadaka u BiH,
- Prijedlog Odluke o izmjeni i dopuni odluke o zabrani uvoza određenih pošiljki radi sprječavanja unosa u BiH bolesti plavog jezika,
- Prijedlog Naredbe o zabrani uvoza određenih pošiljki radi sprječavanja unosa u BiH slinavke i šapa,

- Nacrt Pravilnika o načinu i postupku obilježavanja mesa i proizvoda životinjskog porijekla, izrade, oblika i sadržaja veterinarskih oznaka,
- Nacrt Odluke o mjerama koje se provode u karantinu,
- Nacrt Pravilnika o uvjetima i načinu rada Granične veterinarske inspekcije BiH,
- Nacrt Priručnika za rad Granične veterinarske inspekcije (pregled proizvoda animalnog porijekla),
- Nacrt Priručnika za rad Granične veterinarske inspekcije (pregled živih životinja).

Problemi u ovoj oblasti povezani su sa nedostacima u izvještavanju i analizi podataka, zastarjela je legislativa koja propisuje mjere kontrole određenih zaraznih bolesti i rad laboratorija, pa je često neprovodiva. Ovlašteni laboratoriji većinom nisu akreditirani, a taj proces može biti sproveden jedino uz svesrdan trud samih laboratorija i uz veliku podršku nadležnih organa na entitetskoj i kantonalnoj razini koji su ih osnovali. Sprovođenje mjera kontrole zaraznih bolesti je otežano, prvenstveno zbog toga što se ne odvajaju dovoljno financijskih sredstava u entitetskim i kantonalnim proračunima. Informacije o sprovedenim mjerama na lokalnoj razini se ne dostavljaju Uredu, tako da je vrlo teško procjenjivati učinkovitost sprovođenja mjera i donositi odluke i nove mjere za spriječavanje, suzbijanje i kontrolu zaraznih bolesti životinja. Situaciju dodatno usložnjava manjak podataka o stvarnom broju i distribuciji domaćih životinja i niska razina kontrole kretanja.

U 2008. godini pokrenut je niz aktivnosti na reviziji postojećeg stanja legislative kojom je regulirana oblast zdravlja životinja i dijagnostičkih laboratorija, status ovlaštenih dijagnostičkih laboratorija, izvještavanje o pojavi bolesti, te sprovedenim dijagnostičkim ispitivanjima.

Zbog pojačane pojave bruceloze u 2008. godini kod ljudi i životinja, Ured je inicirao održavanje okruglog stola u sklopu redovitog savjetovanja veterinaru RS koji se održao u Tesliću, s prisustvom međunarodnog eksperta za brucelozu iz Grčke. Nakon toga je Ured u suradnji s entitetima formirao stručni tim koji je trebao predložiti buduće korake u borbi protiv bruceloze u BiH.

Postignut je sporazum o korištenju jedinstvenih procedura prilikom sprovođenja propisanih dijagnostičkih metoda.

Sprovođenje plana praćenja i kontrole rezidua u živim životinjama i namirnicama životinjskog podrijetla u 2008. godini počelo je dosta kasno zbog vrlo kompliciranih procedura javne nabavke za predviđene usluge laboratorija koje će vršiti analiziranje uzetih uzoraka. Kompletan postupak javnih nabavki završen je koncem listopada 2008. godine i tek tada se moglo pristupiti uzimanju uzoraka rezidua u živim životinjama i namirnicama životinjskog podrijetla.

Planom praćenja rezidua predviđeno je da se u 2008. godini ukupno uzme 2.211 uzoraka. Od predviđenog broja uzoraka do 31.12.2008. godine, do kada je i predviđeno vrijeme za sprovođenje plana, uzeto je i analizirano 1.404 uzorka ili 63,50%.

Ured je redovito vršio obvezu praćenja pojave zaraznih bolesti u svijetu, kao i međunarodne legislative koja se odnosi na kontrolu bolesti i dijagnostičke aktivnosti, te pripremao odgovarajuću dokumentaciju/akte u cilju sprečavanja unošenja pojedinih zaraznih bolesti u BiH i usklađivanja mjera kontrole sa preporukama OIE/EC/WHO i drugih međunarodno priznatih institucija, kao i praćenje pojave i prijavljivanja zaraznih bolesti u BiH i pripreme mjesečnih biltena o pojavi bolesti. Također, održana je redovita

komunikacija sa EU/OIE referentnim laboratorijima za zarazne bolesti životinja i organiziranje slanja uzoraka.

U 2008. godini imenovan je šef Agencije za obilježavanje životinja.

Dolaskom šefa agencije i uz koordinaciju sa centralnim Uredom, identificirani su problemi i stvoreni su preduvjeti za njihovo rješavanje:

- započela je priprema revizije legislative koja opisuje funkcioniranje sustava, koja će pored obilježavanja goveda, obuhvatiti i druge vrste životinja (ovce, koze i svinje),
- pojačana je kontrola distribucije markica, što je utjecalo na smanjenje zaliha markica na terenu, koje su već bile distribuirane (zadužene),
- intenzivirana je komunikacija sa regionalnim uredima i veterinarskim stanicama, radi otklanjanja „uskih grla” u sustavu označavanja goveda,
- blagovremeno rješavanje svih zahtjeva sa terena,
- izdavanje ušnih markica, certifikata, pasoša i njihova distribucija,
- prvi put je sproveden monitoring, koji je sukladan važećom legislativom obvezan, na području FBiH, RS i BD BiH.

Tabelarni prikaz monitoringa gospodarstava

	Tražena kontrola (broj gospodarstava)	Urađeno	%¹²
RS	95	79	80
FBiH	59	15	26
BD BiH	4	4	100

U posljednjem kvartalu 2008. godine na području FBiH sukladno postojećom legislativom na entitetskoj razini, a do uspostave jedinstvenog sustava registriranja gospodarstava i obilježavanja svih životinja u BiH iz članka 16. Zakona o veterinarstvu u BiH počele su se sprovoditi aktivnosti identificiranja i kontrole kretanja ovaca, koza i svinja s osnovnim ciljem uspostave baze podataka o ovim životinjama i gospodarstvima na teritoriji FBiH i kontrole kretanja životinja, te mogućnosti sprovođenja mjera kontrole zaraznih i drugih bolesti životinja.

S obzirom da još uvijek ne postoji propis na državnoj razini koji regulira označavanje ovaca, koza i svinja iste nisu uključene u izvještavanje i ne raspolaže se sa zvaničnim podacima.

Ured izdaje rješenja o nesmetanom uvozu životinja i proizvoda životinjskog podrijetla na osnovu predočene dokumentacije uvoznika i higijensko-zdravstvenih uvjeta iz zemlje uvoznika i zemalja u tranzitu kroz koje se prevoze pošiljke. Ukupan broj uvoznih pošiljki u 2008. godini iznosio je oko 10.000 što je omogućeno dobro razvijenom koordinacijom sa graničnim prijelazima.

¹² postotak se odnosi na broj imanja koje je Agencija predložila za monitoring

7.4. FITOSANITARNA POLITIKA

Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja, u 2008. godini, kadrovski se popunila upošljavanjem šest novih državnih službenika, dok je u prosincu objavljen konkurs za upošljavanje novih službenika.

Uprava je, u listopadu, Međunarodnoj uniji za zaštitu novih sorti biljaka (UPOV) dostavila *Zakon o zaštiti novih sorti biljaka BiH* uz zahtjev za prijem u UPOV. Na sjednici Vijeća UPOV-a u listopadu 2008. godine na kojoj su, na poziv Vijeća, prisustvovali i predstavnici Uprave raspravljalo se o mišljenjima i prijedlozima izmjena zakona. Vijeće UPOV-a je donijelo odluku kojom se BiH daje vremena za izmjenu zakona. Vijeće je također, ponudilo pomoć pri izradi novog nacrt zakona nakon čije će pripreme BiH biti kandidat za člana UPOV. Očekuje se da će nacrt zakona biti pripremljen, te dostavljen Vijeću ministara BiH do lipnja 2009. godine.

Uprava je, u suradnji sa nadležnim tijelima entiteta i BD BiH, napravila *Spisak aktivnih tvari* koje se prometuju u BiH, a čiji je promet ograničen ili zabranjen u EU. Na spisku se nalazi 60 aktivnih tvari. Vijeće ministara BiH je na 51. sjednici održanoj 03.06.2008. godine usvojilo ovaj spisak.

Pravilnik o mjerama za sprječavanje unošenja, širenja i suzbijanja štetnih organizama na bilju, biljnim proizvodima i reguliranim objektima je u proteklom razdoblju pripremljen i dostavljen nadležnim institucijama entiteta i BD BiH na mišljenje. Javna rasprava vezana za pravilnik održana je 16.12.2008. godine.

Pravilnik o uvjetima za registriranje vlasnika određenih biljaka, biljnih proizvoda i drugih objekata u svrhu zdravlja biljaka i o uvjetima za izdavanje pasoša za biljke je u fazi pripreme.

Pravilnici prema Zakonu o zaštiti zdravlja bilja za koje je urađen nacrt 2006. godine, a odnose se na sprovođenje sustavnih pregleda bolesti krumpira, su revidirani zbog promjene EU direktive koja regulira ovu oblast. Pravilnici prema Zakonu o sjemenu i sadnom materijalu su, također, u fazi revidiranja sa EU direktivama.

Pravilnici prema Zakonu o sjemenu i sadnom materijalu su u fazi revidiranja sa direktivama EU. *Nacionalna sortna lista* je u pripremi i početkom 2009. godine formirat će se radna skupina koja će finalizirati sortnu listu.

Pravilnik o postupku sa zalihama sredstava za zaštitu bilja kojima je prestala da važi registracija prosljeđen je na mišljenje entitetskim nadležnim institucijama.

U okviru projekta *Integrirano upravljanje granicom* potpisan je sporazum za uspostavu Centra za analizu rizika u čijoj je izradi Uprava aktivno učestvovala. U fitosanitarnoj oblasti ovaj centar je uspostavljen u Upravi koja treba da surađuje sa entitetskim inspektoratima i inspektoratom BD BiH.

U sklopu ARDP projekta poduzete su aktivnosti na snimanju postojećeg stanja fitosanitarnih laboratorija za zdravlje bilja. Objavljen je tender za konzultanta koji će biti angažiran za snimanje postojećeg stanja.

7.5. INSPEKCIJSKE I SAVJETODAVNE SLUŽBE

Na osnovu *Zakona o inspekcijama u FBiH* (Sl. glasnik BiH broj 69/05 i 17/06) i *Zakona o inspekcijama u RS* (Sl. glasnik RS broj 113/05), obavlja se inspeksijski nadzor radi osiguranja izvršavanja zakona i drugih propisa i općih akata, organizacija organa za inspekcije i rukovođenje tim organima, djelokrug inspekcija, prava, obveze i odgovornosti inspektora, međusobni odnosi inspekcija i druga pitanja od značaja za funkcioniranje inspeksijskog sustava u FBiH i RS.

Inspektorati razvijaju operativnu suradnju sa nadležnim agencijama na razini BiH u cilju realizacije sustava brzog djelovanja Agencije za nadzor nad tržištem BiH, Agencije za sigurnost hrane, Ureda za veterinarstvo BiH i Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja.

Inspektorati su tijekom 2008. godine sprovodili aktivnosti definirane programom rada, kojim je, između ostalog, planiran broj inspeksijskih kontrola na osnovu koga se analizira učinak inspektora.

Inspektorati FBiH i RS, u suradnji sa tri integrirana međunarodna projekta USAID - SPIRA (*Streamlining Permits and Inspections Regimes Activity*), USAID - ELMO (*Enabling Labour Mobility*) i ARDP uspostavljaju *Inspeksijski informacijski sustav*.

Inspeksijski informacijski sustav omogućit će praćenje izvršenja plana, ocjenu realnosti planiranja, kao i uvid u kompletnu informaciju o rezultatima rada inspektorata. Elektronska baza znanja, koja će se formirati primjenom sustava, daje dobar osnov za preventivno i korektivno djelovanje, ali i identificiranje onih subjekata koji krše pravila. Elektronska razmjena podataka sa organima i organizacijama na entitetskoj i državnoj razini treba da omogući dostupnost nužnih podataka i formiranje elektronskih registara specifičnih za pojedine inspekcije.

Projektima EU PHARE - PFAP (*Private Farmers Assistance Project*) i EU - ESP (*Extension Service Project*) započeo je proces formiranja poljoprivrednih savjetodavnih službi, tako da danas postoji osnovna organizacijska struktura ovih službi u BiH, uspostavljena na entitetskoj i kantonalnoj (regionalnoj) razini uključujući i BD BiH.

U RS, Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o ministarstvima (Sl. glasnik RS broj 33/04) osnovana je *Agencija za pružanje stručnih usluga u poljoprivredi* kao posebna stručna i upravna organizacija i određen je djelokrug poslova koje obavlja.

Poljoprivredno savjetodavstvo, poljoprivredne savjetodavne službe na području FBiH nemaju pravnu regulativu, odnosno zvanično ne postoje. Gotovo u svim kantonima identična je slika stanja poljoprivrednog savjetodavstva i poljoprivrednih savjetodavnih službi. U pojedinim kantonima postoje zavodi ili odsjeci za poljoprivredne savjetodavne službe pri ministarstvima koji obavljaju povremene edukacije poljoprivrednika. Njihovi poslovi se uglavom odnose na realiziranje Programa i mjera novčanih potpora u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji. U pojedinim kantonima ne postoje službe koje se bave savjetodavnim radom.

U rujnu 2008. godine *Nacrt Zakona o poljoprivrednim savjetodavnim službama* u FBiH upućen je u parlamentarnu proceduru. U prosincu 2008. godine održana je javna rasprava sa velikim brojem učesnika (Radna skupina za izradu Srednjoročne strategije pružanja savjetodavnih usluga, predstavnici fakulteta, zavoda, resornih kantonalnih ministarstava, predstavnika udruženja poljoprivrednika, predstavnika zadružnog saveza, nevladinog sektora i dr.) na kojoj je raspravljano o Zakonu o poljoprivrednim savjetodavnim službama u FBiH i ARDP projektu, odnosno pod-komponenti A.4: Jačanje poljoprivredne stručne službe.

Prioritetni zadatak MPVŠ FBiH biće formiranje, jačanje, opremanje i osposobljavanje Agencije za pružanje savjetodavnih usluga, a nakon usvajanja Zakona o poljoprivrednim savjetodavnim službama koji je još uvijek u parlamentarnoj proceduri. U odjelu MPVŠ FBiH koje je odgovorno za politiku stručne službe, kao i Agenciji za pružanje stručnih usluga u poljoprivredi RS u budućnosti se očekuje kadrovska jačanje kako bi se moglo odgovoriti zahtjevima proizvođača u vremenu kada se sektor razvija na suvremenim tržišnim osnovama.

U okviru projekta ARDP, započete su aktivnosti vezane za izbor i angažiranje međunarodnog konzultanta. Primarni zadatak konzultanta je izrada dvije entitetske srednjoročne Strategije za savjetodavne stručne službe. Strategije će definirati zajedničke aktivnosti u svjetlu pružanja podrške za sveukupno harmoniziranje, kao i aktivnosti specifične za entitet koje odražavaju različite razine institucionalnog ustrojstva, kao i različite razine kapaciteta poljoprivredne stručne službe. U izradi strategija sudjelovat će oba entiteta objedinjavanjem radnih skupina.

7.6. POLITIKE GOSPODARENJA POLJOPRIVREDNIM ZEMLJIŠTEM

Zakon o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvitku BiH definirao je ciljeve i obveze u oblasti gospodarenja zemljištem koje treba sprovesti u narednom razdoblju, a to su uspostava *Sustava identificiranja zemljišnih parcela u BiH (LPIS)* i uspostava *PTIS-a* koji će obuhvatiti i cijene o zemljištu. Sustav identificiranja zemljišnih parcela u BiH bit će jedinstven identifikacijski sustav poljoprivrednih zemljišnih parcela uz evidenciju njihovog zemljopisnog položaja, veličine, granice i drugih relevantnih informacija, dok će PTIS biti nadležan za prikupljanje, obradu i objavljivanje podataka o cijenama i količinama poljoprivrednog zemljišta na BiH i međunarodnom tržištu. Sukladno zakonskim obvezama, u 2008. godini započele su pripremne aktivnosti koje su usmjerena na analizu postojeće situacije, odnosno mogućnosti uspostave LPIS-a i PTIS-a.

U studenom 2008. godine uspješno je završen projekt CORINE Land Cover 2006.

Europska unija je prihvatila i razvila program za koordiniranje informacija o okolišu i prirodnim resursima pod nazivom CORINE - **COoR**dination of **IN**formation on the **EN**vironment. Projekt CORINE Land Cover (CORINE zemljišni pokrivač) kao dio CORINE programa treba da pruži zemljopisne informacije o zemljišnom pokrivaču zemalja Europe kroz kreiranje baze podataka o CORINE zemljišnom pokrivaču.

Prvi CORINE Land Cover za BiH započeo je 1998. godine i uspješno je završen 2000. godine. Tijekom ovog projekta kreirana je CORINE Land Cover 2000 baza podataka, a pripremljene su i dvije studije o promjeni zemljišnog pokrivača.

Projekat CORINE Land Cover 2006 započeo je u rujnu 2007. godine. Projekt je imao za cilj ažuriranje CORINE 2000 baze podataka, kao i identificiranje promjena koje su nastale u razdoblju između prvog inventara i 2006. godine. Dobivena baza podataka za Bosnu i Hercegovinu prosljeđena je Europskoj agenciji za okoliš (EEA - European Environment Agency) koja je zadužena za objedinjavanje CORINE baza podataka za Europu.

Izvođač projekta za CORINE Land Cover 2006 bio je Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu.

U projektu su korišteni visoko kvalitetni setovi satelitskih snimaka iz razdoblja 2000, 2005 i 2006 godina (Landsat 5, SPOT-4, SPOT-5 i IRS P6 snimci), dok je za klasiranje korištena standardna CORINE Land Cover nomenklatura. Osnovni principi primijenjeni tijekom interpretacije promjena bili su da se identificiraju promjene veće od 5 ha, šire od 100 m, da su se dogodile u razdoblju 2000 – 2006 i da su vidljive na satelitskom snimku, bez obzira na njihovu poziciju.

CORINE Land Cover u Bosni i Hercegovini karakteriše 31 od 44 klase CORINE nomenklature. Analizom je utvrđeno da je više od 61,04% površine naše zemlje prekriveno šumom i prirodnom vegetacijom, dok oko 36,69% čine poljoprivredne površine. Zemljište pod klasom umjetne površine zauzima oko 1,48%, dok je oko 0,77% klasificirano kao vlažna područja.

CORINE Land Cover klase za BiH

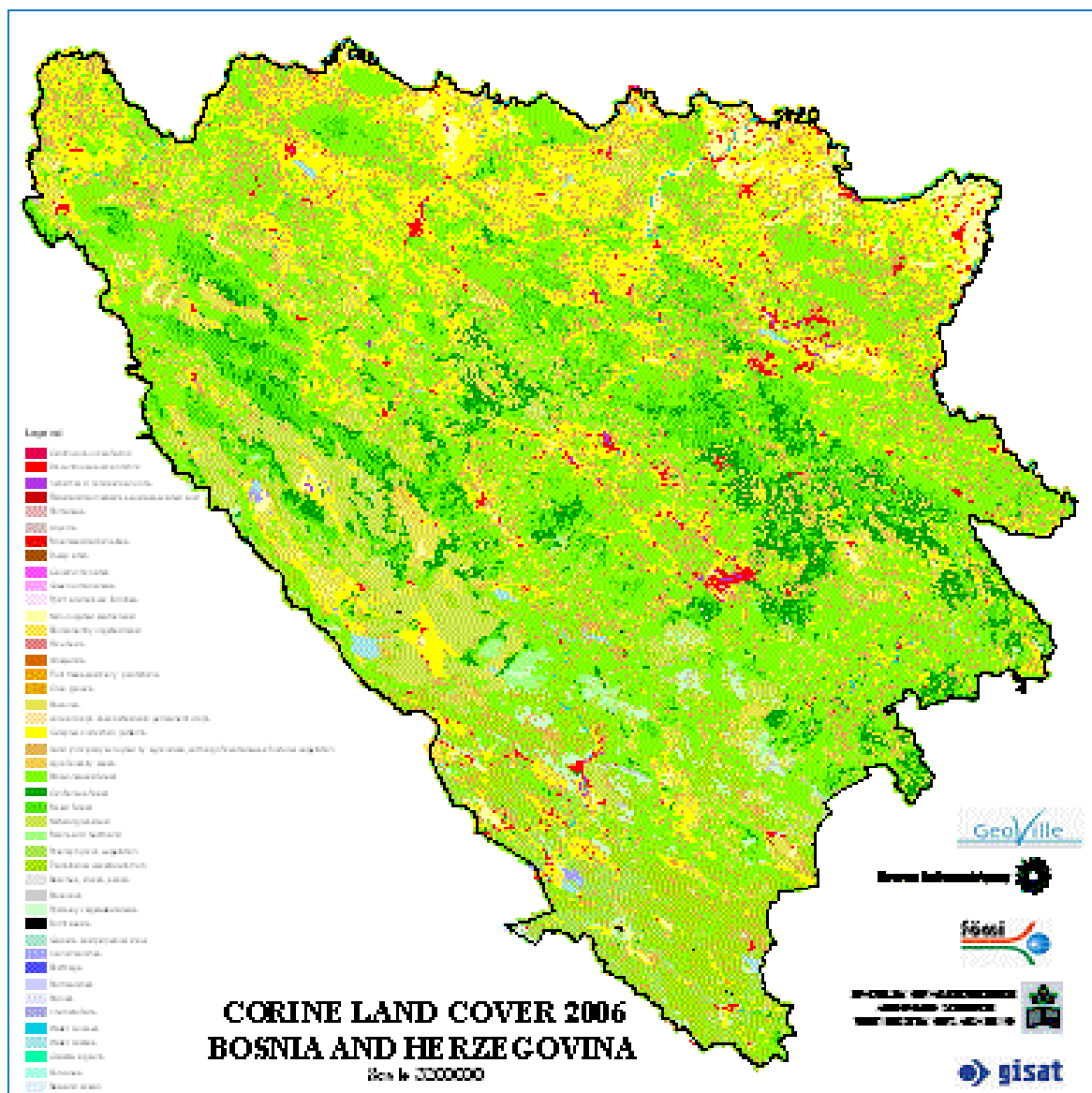
Naziv klase	Površina (ha)	%
Cjelovita gradska područja	187	0,004
Nepovezana gradska područja	56.496	1,103
Industrijska i trgovačka područja	6.452	0,126
Cestovna i željeznička mreža	172	0,003
Aerodromi	1.078	0,021
Mjesta iskorištavanja mineralnih sirovina	9.930	0,194
Odlagališta otpada	815	0,016
Gradilišta	320	0,006
Sportsko-rekreacione površine	436	0,009
Nenavodnjavane oranice	111.594	2,179
Navodnjavane oranice	2.875	0,056
Vinogradi	1.148	0,022
Voćnjaci	4.317	0,084
Pašnjaci	405.316	7,914
Grupe obradivih parcela	773.156	15,097
Poljoprivredne površine sa značajnim udjelom prirodnog biljnog pokrova	580.978	11,344
Listopadna šumska vegetacija	1.608.478	31,407
Četinarska šumska vegetacija	245.910	4,802
Mješovita listopadna i četinarska šumska vegetacija	406.775	7,943
Prirodni travnjaci	245.265	4,789
Visokoplaninska vegetacija i vrištine	20.389	0,398
Kserotermna vegetacija	82.372	1,608
Sukcesija šumske vegetacije	449.588	8,779
Plaže, dine i pijesci	550	0,011
Gole stijene	5.032	0,098
Područja sa oskudnim biljnim pokrovom	61.131	1,194
Spaljena područja	827	0,016
Kopnene močvare	5.023	0,098
Vodotoci	14.298	0,279
Vodna tijela	18.958	0,370
More	1.457	0,028

U razdoblju 2000-2006 godina, 48.226 ha zemljišta u BiH promjenilo je svoju klasu, što je oko 0,94% od ukupne teritorije BiH.

CORINE promjene 2000-2006 (ha)

CORINE Land Cover klasa	CLC2006	CLC2000	Promjena
Umjetne površine	75.887	68.989	6898
Poljoprivredna područja	1.879.384	1.884.906	-5522
Šume i poluprirodna područja	3.126.317	3.127.456	-1139
Vlažna područja	5.023	5.301	-278
Vodene površine	34.712	34.671	41
Ukupno	5.121.323	5.121.323	0

Na osnovu dobivenih podataka, može se konstatirati da su se vještačke površine značajno povećale, dok su se površine pod poljoprivredom i poluprirodna područja smanjile.

CORINE Land cover 2006 karta

Tijekom 2008. godine nastavljena je implementacija Projekta registriranja zemljišta čiji je cilj olakšati pravilan razvitak transparentnog tržišta zemljišta u BiH putem uknjižbe prava na nepokretnostima i dopunskih politika koje omogućavaju sigurno i učinkovito obavljanje transakcija.

Projekt registriranja zemljišta sprovodi se na osnovu Sporazuma o financiranju - Projekt registriranja zemljišta - između BiH i Asocijacije za međunarodni razvitak (IDA) koji je potpisan 21.08.2006. godine, te Odluke o ratifikaciji (Sl. glasnik BiH, Međunarodni ugovori br. 1/07 od 11.4.2007. godine). Implementacija projekta je započela 11.04.2007. godine, a njegov završetak je planiran za tri godine. Projekt je financiran sredstvima IDA kredita, proračunskim sredstvima entiteta i donatorskim sredstvima kroz tehničku potporu realizaciji projekta implementiranih sukladno Memorandumu potpisanom između BiH i donatora.

Vežano za implementaciju navedenog projekta u FBiH i RS postignut je značajan napredak.

U FBiH, do konca rujna 2008. godine digitalizirano je 553.786 zemljišno-knjižnih uložaka što predstavlja 56% od ukupnog broja zemljišno-knjižnih uložaka u FBiH. Proces digitaliziranja svih zemljišno-knjižnih uložaka je do sada uspješno okončan u Općinskom sudu Bihać i u Općinskom sudu Velika Kladuša.

U RS, u 2008. godini digitalizirano je 255.592 uložaka ili što predstavlja 47,89% od ukupnog broja zemljišno-knjižnih uložaka u RS. Digitaliziranje starih zemljišnih knjiga završeno je za Bijeljину, Gradišku, Zvornik, Sokolac, Teslić i Foču. Digitaliziranje u Zemljišno-knjižnom uredu Osnovnog suda u Doboju se privodi koncu.

Analizirajući učešće ukupnog broja neriješenih zahtjeva za upis u ukupnom broju zaprimljenih zahtjeva za upis u FBiH uočava se tendencija smanjenja procentnog udjela ukupnog broja neriješenih zahtjeva u odnosu na ukupan broj zaprimljenih zahtjeva za upis. U tom smislu je taj procenat sa 35%, koliko je iznosio koncem rujna 2007. godine, smanjen na 23% koncem rujna ove godine.

Ukupan broj primljenih zahtjeva za upis u RS u 2008. godini iznosio je 23.348, što u odnosu na konac 2007. godine predstavlja povećanje od 37%. Broj neriješenih zahtjeva u četvrtom kvartalu 2008. godine smanjen je za 2.908, odnosno u procentima sa 12% na 8% kumulativno gledano. Ukupan broj neriješenih predmeta u svih 19 sudova u RS iznosi 9.948 neriješenih zahtjeva.

Digitaliziranje katastarskih planova za određene katastarske općine u općinama Tuzla, Tešanj i Vitez, kao i za dogovorene katastarske općine u općinama Bugojno, Busovača, Donji Vakuf, Fojnica, Gornji Vakuf-Uskoplje, Jajce, Kiseljak, Travnik i Novi Travnik je završeno. U tijeku je digitaliziranje katastarskih planova za dogovorene katastarske općine u općinama Olovo, Maglaj, Vareš, Gračanica, Čelić, Kalesija, Srebrenik, Sapna, Čapljina, Čitluk, Jablanica, Neum, Ravno, Stolac, Mostar, Prozor-Rama, Foča-Ustikolina i Prača. Također, otpočeli su i radovi na izradi digitalnih ortofoto karata (DOF5) za općinu Gradačac i općinu Čapljina.

Digitaliziranje katastarskih planova opštine Banjaluka završeno je 03.10.2008. godine. Digitaliziranje je urađeno prema važećem starom modelu podataka. Digitaliziranje katastarskih planova opštine Trnovo je, također, završeno prema važećem starom modelu podataka. Tenderska procedura za digitaliziranje preostalog dijela opštine Banja Luka je završeno i izvođenje radova je u tijeku. Ukupno je završeno digitaliziranje 20. k.o. opštine Banja Luka.

PROJEKTI/AKTIVNOSTI TIJEKOM 2008. GODINE

Federalni zavod za agropedologiju Sarajevo

Federalni agromediteranski zavod Mostar

- Pripremljene su karte uporabne vrijednosti zemljišta M 1:25.000 za Unsko-sanski kanton, Posavski kanton, Tuzlanski kanton, Bosansko-podrinjski kanton, Srednjobosanski kanton i Sarajevski kanton. U završnoj je fazi izrada karte uporabne vrijednosti za ostala četiri kantona.
- Poslovi donošenja „Strategije gospodarenja poljoprivrednim zemljištem od 2009-2015. godine” povjereni su Agromediteranskom fakultetu iz Mostara. Usvajanje strategije se očekuje do konca 2009. godine.

- Studija „Izrada karte uporabne vrijednosti zemljišta Federacije BiH M 1:200.000”
Navedena karta je osnovna podloga za izradu Prostornog plana FBiH u cilju zaštite i racionalne uporabe zemljišta, rejonizaciju poljoprivredne proizvodnje, iskorištavanje resursa, izgradnju prometnica i sl., odnosno ima multifunkcionalnu namjenu. Karta uporabne vrijednosti zemljišta sastoji se od pedološke karte, karte bonitetnih kategorija zemljišta i karte plodnosti i kontaminiranosti zemljišta u kojoj se prikazuju osnovna kemijska svojstva tla i stupanj kontaminiranosti teškim metalima i organskim polutantima.

- Kontrola plodnosti tla

Ukupan broj obavljenih zahtjeva za kontrolu u 2008. godini je 322.

- Uređenje poljoprivrednog zemljišta i revizija mišljenja za programe uređenja zemljišta

Projekti uređenja zemljišta pripremljeni su za 176,73 ha na području Sarajevskog i Zeničko-dobojskog kantona. U 2008. godini urađene su revizije programa uređenja zemljišta i dobivena su stručna mišljenja za Sarajevski, Zeničko-dobojski, Hercegovačko-neretvanski i Srednjobosanski kanton sa ukupnom površinom od 434,94 ha.

- Remedijacija zapuštenog poljoprivrednog zemljišta

Izmjenama Zakona o poticajima u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji za 2008. godinu, došlo je do izmjene uputstva prema kojem je ranije sprovedena mjera *remedijacije zapuštenog poljoprivrednog zemljišta* zamijenjena sa mjerom *davanja mišljenja na programe koji su obuhvaćeni u poticajima ruralnog razvitka*. Mišljenje je dato za svih 178 navedenih područja na koje se odnose dostavljeni programi potencijalnih korisnika novčane potpore koji ispunjavaju kriterije iz poglavlja D/2-1 *Potpore područjima sa težim uvjetima privređivanja*.

- Studija „Prioriteti deminiranja poljoprivrednog zemljišta FBiH“

Karte prioriteta deminiranja poljoprivrednog zemljišta FBiH M 1:200.000, urađena je u suradnji sa predstavnikom MAK-a BiH. Studija ukazuje na prioritete deminiranja poljoprivrednog zemljišta koje će poslužiti za prostorno uređenje i planiranje razvitka FBiH.

- Uspostava zemljišnog informacijskog sustava (ZIS) Federacije BiH

Uspostava zemljišnog informacijskog sustava FBiH obuhvata formiranje baze podataka (morfološke, fizičke i kemijske osobine tla) iz Osnovne pedološke karte BiH M 1:50.000 prema SOTER (FAO) metodologiji, te digitaliziranje karte i uvezivanje baze podataka sa kartom.

Ovo je permanentan posao koji ima za cilj praćenje stanja i promjena u i na zemljištu uz primjenu suvremenih GIS tehnologija, satelitskih snimaka, karata, raspoložive pedološke građe, klimatskih, geoloških, geodetskih, statističkih i drugih podataka.

U cilju izrade tematskih karata, u razmjeri 1:50.000, iz tumača pedoloških karata obrađeni su podaci za pojedine osobine tla. Izvršeno je prilagođavanje Osnovne pedološke karte BiH M 1:50.000 za potrebe mjerila M 1:200.000 i prevođenje Nacionalne klasifikacije tla u WRB klasifikaciju. Za potrebe Federalnog ministarstva prostornog uređenja izdvojena su područja po nadmorskim visinama i stupnjevima nagiba.

- Digitaliziranje i arhiviranje raspoložive stručne, bibliotetske i administrativno-računovodstvene građe i uzoraka tla Zavoda

U tijeku je rad na uspostavi digitalne baze raspoložive stručne i bibliotetske građe arhiviranja računovodstvene dokumentacije i uzoraka tla koja se odvija po fazama.

- Uspostava Službe za kontrolu zemljišta u FBiH

Prema „Programu razvitka zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća za razdoblje od 2007. do 2011. godine” Federalni zavod za agropedologiju je u 2008. godini formirao Službu za kontrolu zemljišta sukladno Uredbi o organiziranju službi zaštite i spašavanja.

- U 2008. godini ostvarena je suradnja sa Federalnim ministarstvom prostornog uređenja i okoliša u cilju izrade Prostornog plana FBiH.
- Izrada vinogradarskog katastra

U 2008. godini započelo je realiziranje trogodišnjeg projekta „Vinogradarski katastar Bosne i Hercegovine”. Izvršena je vektorizacija vinogradarskih površina na lokalitetu općine Čitluk i kreirana tablica koja sadrži podatke relevantne za izradu numeričke baze podataka.

Poljoprivredni institut Republike Srpske

- Osnove zaštite uporabe i uređenja poljoprivrednog zemljišta RS kao komponente procesa planiranja uporabe zemljišta (2008-2009).
- Inventarizacija i analiza postojećeg stanja zemljišnih resursa RS. Izrada GIS podloga u M 1:100.000 u svrhu planiranja uporabe zemljišta: (*mreža pedoloških profila (novi profili), potencijalna erozija (USLE), zemljišni pokrivač i način uporabe zemljišta, veličine parcela, minirane površine (opasnost od mina), pogodnost za gajenje poljoprivrednih kultura, ekonomsko i ekološko zoniranje, prijedlog monitoringa zemljišta*).
- Zaštita biodiverziteta plavnog područja rijeke Save 2006-2009
- Izrada GIS podloge-način uporabe zemljišta u plavnom području rijeke Save, planiranje uporabe zemljišta.
- Nadgradnja digitalne baze podataka poljoprivrednih zemljišnih resursa i bonitiranje zemljišta na području BD BiH. Izrada GIS podloga u M 1:50.000 u svrhu planiranja uporabe zemljišta: (*digitalni oblik terena, karta nagiba, aspekt nagiba, pedologija, bonitet, hidrologija, putna mreža, potencijalna erozija (USLE), zemljišni pokrivač i način uporabe zemljišta, veličine parcela, minirane površine, klimatski podaci, plodnost i zagađenost zemljišta, kiselost i potreba za kalcifikacijom zemljišta, pogodnost za gajenje poljoprivrednih kultura, ekonomsko i ekološko zoniranje*).

U 2008. godini nastavljeno je sa aktivnostima deminiranja. Sumnjiva površina sa namjenom za poljoprivredu u BiH iznosi 522,15 km² što predstavlja 31,02 % od ukupne sumnjive površine u BiH koja iznosi 1.683,44 km². U 2008. godini deminirana je površina od 5.962,29 m² kroz 162 projekta. U fazi realizacije nalazi se 51 projekt kojim će se deminirati površina od 2.627.257 m².

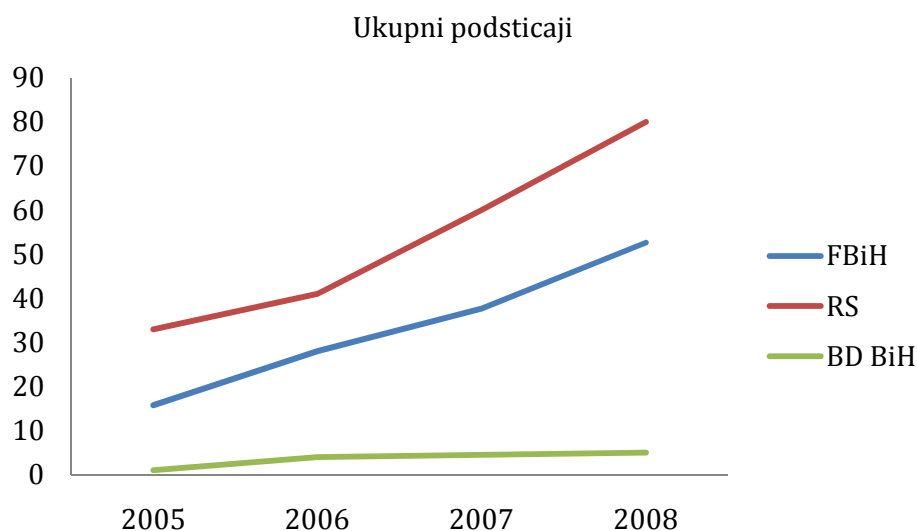
7.7. POTICAJI

Bosna i Hercegovina nema koherentnu politiku poljoprivrednih stimulacija.

U 2008. godini Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvitak MVTEO BiH je uz pomoć SESMARD projekta pripremio dokument *Harmoniziranje poticaja u poljoprivredi*, odnosno napravljen je prijedlog harmoniziranja poljoprivrednih poticaja unutar BiH i preporuke na prelazak stimuliranja poljoprivrede sukladno poljoprivrednim poticajima u EU.

FBiH, RS BD BiH imaju politiku poljoprivrednih poticaja koja se mnogo razlikuje kako po iznosu, tako i po namjeni i kriterijima raspodjele. Entiteti i BD BiH svake godine povećavaju stimulacije, a na osnovu donesenih zakonskih propisa i posebnih propisa (pravilnika i uputstava) koji se donose za svaku proračunsku godinu i na osnovu kojih se određuje koja proizvodnja će biti poticana, uvjeti pod kojima se ostvaruje pravo na stimulaciju, iznosi sredstava za svaku poljoprivrednu proizvodnju, kao i ukupan iznos sredstava za poljoprivredne proizvodnje.

Entiteti i BD BiH svake godine izdvajaju sve veća sredstva za poticaje, što pokazuje slijedeći grafikon.

U FBiH, ukupna vrijednost poticaja iznosila je 52.650.000,00 KM od čega je realizirano 52.376.871,89 KM, odnosno 99,48%. Iznos poticaja u 2007. godini iznosio je 37.531.127,19 KM.

Od 2008. godine po prvi put uvode se potpore za sustav krava tele, investicijske projekte, kreditna linija preko Razvojne banke FBiH, sufinansiranje premije osiguranja u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji. U okviru ruralnog razvitka uvode se mjere potpora mladim poljoprivrednicima i ulaganje u ruralnu infrastrukturu. Također, uvedena je mjera pomoć u stručnom obrazovanju.

Struktura poticaja (2008)

	Iznos (KM)	Učešće (%)
Animalna proizvodnja	23.770.162,97	45,38
Biljna proizvodnja	5.090.676,45	9,72
Investicijski projekti	13.781.579,90	26,31
Regresiranje kamata	836.038,03	1,60
Sufinanciranje osiguranja	2.251,75	0,004
Stručni projekti	1.027.000,00	1,96
Ruralni razvitak	6.520.534,79	12,45
Edukacije, stručni skupovi, seminari, sajmovi	644.000,00	1,23
Potpora organiziranju poljoprivrednika	254.000,00	0,48
Pomoć u stručnom obrazovanju	277.000,00	0,53
Projekti i zaostali nalozi iz 2007. godine	73.628,00	0,14
Rezerve	100.000,00	0,19
Ukupno	52.376.871,89	100

Izvor: MPVŠ FBiH

U RS, ukupno je za poticaje isplaćeno 80.000.000,00 KM, od čega je 219.616,08 KM isplaćeno za obveze po zahtjevima iz 2007. godine. Obveze po zahtjevima iz 2008. godine koje će biti isplaćene iz proračuna za 2009. godinu iznose 23.815.627,00 KM, što ukupno iznosi 103.805.471,25 KM po realiziranim zahtjevima iz 2008. godine.

Iznos poticaja u 2007. godini iznosio je 64.079.095,56 KM.

Od svibnja 2008. godine aktivno se koriste podaci iz Registra poljoprivrednih gospodarstava, prvenstveno za obračun regresa za proljetnu sjetvu/sadnju u 2009. godini.

Struktura poticaja za razvitak poljoprivrede i sela (2008)

	Iznos (KM)	Učešće (%)
Potpora proizvodnji i dohotku	65.140.611,74	62,75
Potpora dugoročnim ulaganjima	11.522.447,57	11,10
Potpora ruralnom razvitku	9.385.386,77	8,85
Interventne mjere i vanredne potrebe i pomoći	17.728.409,09	17,07
Ukupno	103.805.471,25	100

Izvor: MPŠV RS

U BD BiH, ukupna vrijednost poticaja iznosila je 4.854.791,67 KM od čega je realizirano 3.733.267,60 KM, odnosno 76,89%. Iznos poticaja u 2007. godini iznosio je 5.041.016,07 KM.

Struktura poticaja (2008)

	Iznos (KM)	Učešće (%)
Voćarstvo	425.814,00	8,77
Povrtlarstvo	57.517,00	1,18
Ratarstvo	1.823.600,00	37,56
Stočarstvo	2.273.840,00	46,83
Kapitalne investicije	234.198,17	4,82
Globalgap	39.821,70	0,82
Ukupno	4.854.791,67	100

Izvor: BD BiH

7.8. KREDITIRANJE U SEKTORU POLJOPRIVREDE

Postoje dva izvora financiranja putem kojih pojedinci, kolektivi i poduzeća iz ruralnih područja mogu dobiti kratkoročne kredite prema istim uvjetima kao i drugi poslovni sektori, a to su komercijalne banke i mikro-financijske institucije. Većina *komercijalnih banaka* u BiH nudi kratkoročne kredite za financiranje obrtnog kapitala, dok *mikrofinancijske institucije* nude kredite za mala i srednja poduzeća koja ne mogu ispuniti uvjete komercijalnih banaka.

Federalna investicijska banka, koju je osnovala Vlada FBiH, ima posebnu kreditnu liniju dugoročnog financiranja poljoprivredne proizvodnje. Kreditna linija ima cilj pružiti financijsku potporu za razvitak, modernizaciju i ekspanziju poljoprivredne proizvodnje i izgradnju kapaciteta u prehrambenoj industriji, te osigurati povoljne izvore financiranja. Korisnicima kreditnih sredstava banka pruža mogućnost da pod povoljnim uvjetima osiguraju izvore financiranja za redovito poslovanje, kao i za implementaciju novih projekata, a MPVŠ FBiH osigurava grant sredstva u cilju poticaja bržeg razvitka poljoprivredne proizvodnje i osigurava regresiranje kamate na investicijske kredite, što je zacrtano Razvojnou strategijom FBiH.

Investicijsko razvojna banka Republike Srpske, koju je osnovala Vlada RS, ima posebnu kreditnu liniju za poljoprivredu i kreditnu liniju za mikrobiznis u poljoprivredi. U 2008. godini sredstva Razvojnog fonda plasirana su na dvije kreditne linije isključivo za poljoprivredu, ali su korisnici iz sektora poljoprivrede mogli da konkurišu i za sredstva po osnovu druge dvije kreditne linije i to kroz kredite za početne poslovne aktivnosti i kredite za poduzetnike i poduzeća.

Pravo na kredite po navedenim kreditnim linijama imaju pravna lica i poduzetnici koji se bave proizvodnjom i preradom u poljoprivredi ili ribarstvu i koji su upisani u Registar poljoprivrednih gospodarstava kod APIF-a.

Kreditiranje poljoprivrede u BiH vrši se i iz fondova međunarodnih projekata i to, između ostalog:

1. Projekt unapređenja stočnog fonda i ruralnog financiranja;
2. Projekt razvitka male i komercijalne poljoprivrede;
3. Projekt unapređenja poduzetništva na selu;
4. Projekt unapređenja poljoprivrede i ruralnih područja;
5. Projekt poljoprivreda i ruralni razvitak.

Od gore navedenih, u 2008. godini završen je Projekt unapređenja stočnog fonda i ruralnog financiranja.

Projekti se financiraju iz kredita Svjetske banke, odnosno Međunarodnog fonda za razvitak poljoprivrede (IFAD), te kontribucije oba entiteta.

8. LEGISLATIVA

- Zakoni doneseni u 2007 i 2008. godini
- Pravilnici
- Odluke
- Uredbe
- Rješenja
- Naredbe
- Rezolucija
- Uputstvo
- Spisak

8.1. ZAKONI DONESENI U 2007 i 2008. GODINI

Zakoni na razini države BiH

Naziv zakona	Broj Službenog glasnika BiH	Godina stupanja na snagu
Zakon o dopuni Zakona o nadzoru nad tržištem u BiH	44/07	2007
Zakon o izmjeni Zakona o konkurenciji	76/07	2007
Zakon o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvitku BiH	50/08	2008
Zakon o vinu, rakiji i drugim proizvodima od grožđa i vina	25/08	2008
Zakon o prestanku važenja Zakona o flaširanim pitkim vodama BiH	83/08	2008

Zakoni na razini Federacije BiH

Naziv zakona	Broj Službenog glasnika FBiH	Godina stupanja na snagu
Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o duhanu	51/07	2007
Zakon o poljoprivredi	88/07	2007
Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prostornom planiranju i uporabi zemljišta na razini Federacije BiH	72/07	2007
Zakon o izmjeni Zakona o privrednim društvima	91/07	2007
Zakon o izmjeni Zakona o eksproprijaciji	70/07	2007
Zakon o lijekovima koji se upotrebljavaju u veterinarstvu	70/08	2008
Zakon o izmjeni Zakona o poljoprivrednim društvima	88/08	2008

Zakoni na razini Republike Srpske

Naziv zakona	Broj Službenog glasnika RS	Godina stupanja na snagu
Zakon o dopuni Zakona o poljoprivredi	20/07	2007
Zakon o dopunama Zakona o poljoprivrednom zemljištu	86/07	2007
Zakon o izmjeni Zakona o poljoprivredi	86/07	2007
Zakon o zaštiti životnog okoliša - prečišćen tekst	28/07	2007
Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o eksproprijaciji	37/07	2007
Zakon o trgovini	6/07	2007
Zakon o zaštiti i dobrobiti životinja	111/08	2008
Zakon o šumama	75/08	2008
Zakon o lovstvu	34/08	2008
Zakon o poljoprivrednim zadrugama	73/08	2008

Zakoni na razini Brčko Distrikta BiH

Naziv zakona	Broj Službenog glasnika BD BiH	Godina stupanja na snagu
Zakon o koncesijama	19/07	2007
Zakon o zemljirođničkim zadrugama	19/07	2007

8.2. PRAVILNICI

a) Službeni glasnik BiH

- *Pravilnik o dopunama Pravilnika o fitosanitarnim zahtjevima za drveni materijal za pakovanje u međunarodnom prometu (Sl. glasnik broj 24/08)*
- *Pravilnik o uvjetima uporabe prehrambenih aditiva u hrani namjenjenoj prehrani ljudi (Sl. glasnik broj 83/08)*
- *Pravilnik o uporabi zaslađivača u hrani (Sl. glasnik broj 83/08)*
- *Pravilnik o uporabi prehrambenih aditiva, osim boja i zaslađivača u hrani (Sl. glasnik broj 83/08)*
- *Pravilnik o osvježavajućim bezalkoholnim pićimai sličnim proizvodima (Sl. glasnik broj 85/08)*
- *Pravilnik o označavanju hranjivih vrijednosti upakirane hrane (Sl. glasnik broj 85/08)*
- *Pravilnik o uporabi boja u hrani (Sl. glasnik broj 85/08)*
- *Pravilnik o jakim alkoholnim pićima i alkoholnim pićima (Sl. glasnik broj 87/08)*
- *Pravilnik o općem deklariranju ili označavanju upakovane hrane (Sl. glasnik broj 87/08)*
- *Pravilnik o voćnim sokovima, voćnim nektarima i sličnim proizvodima (Sl. glasnik broj 87/08)*

b) Službene novine FBiH

- *Pravilnik o vrsti uniforme, oznakama, uvjetima za nošenje lovačkog oružja, vrsti lovačkog oružja i veličini lovočuvarskog rejona (Sl. novine broj 63/08)*
- *Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o obveznom označavanju i upisu u jedinstveni registar ovaca, koza i svinja te vođenje evidencije (Sl. novine broj 64/08)*
- *Pravilnik o vremenu lova lovostajem zaštićene divljači i popis vrsta ptica i sisara koje se smatraju korisnim za poljoprivredu i šumarstvo (Sl. novine broj 05/08)*
- *Pravilnik o načinu uporabe lovačkog oružja i naboja (Sl. novine broj 05/08)*
- *Pravilnik o načinu određivanja i obilježavanja granica lovišta i postupku osnivanja lovišta u FBiH (Sl. novine broj 05/08)*
- *Pravilnik o sadržaju, obliku, uvjetima, načinu izdavanja i čuvanja vodnih akata (Sl. novine broj 6/08)*
- *Pravilnik o sadržini i obrascu deklaracije o kvaliteti šumskog i hortikulturnog sadnog materijala, te o sadržaju i načinu vođenja evidencija o izdatim obrascima deklaracije o kvaliteti šumskog i hortikulturnog sadnog materijala (Sl. novine broj 19/08)*
- *Pravilnik o postupku isplate nadoknade štete za neškodljivo uklanjanje seropozitivne životinje (Sl. novine broj 23/08)*

c) **Službeni glasnik RS**

- *Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja novčanih poticaja za razvitak poljoprivrede i sela (Sl. glasnik broj 20/08)*
- *Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja novčanih poticaja za razvitak poljoprivrede i sela (Sl. glasnik broj 56/08, 71/08, 97/08, 106/08)*
- *Pravilnik o uvjetima za izdavanje certifikata za organske proizvode (Sl. glasnik 113/08)*
- *Pravilnik o dodjeli novčanih sredstava za postavljanje ogleda i za potporu poljoprivrednim manifestacijama (Sl. glasnik broj 101/08)*

8.3. **ODLUKE**

- *Odluka o imenovanju ekspertskeg tima za izradu, koordinaciju i usuglašavanje zakonske regulative u sektoru prirodnog plina u BiH (Sl. glasnik BiH, broj 47/08)*
- *Odluka o potvrđivanju imenovanja ministra vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (Sl. glasnik BiH broj 63/08)*
- *Odluka o izmjeni Odluke o zabrani uvoza određenih pošiljki radi sprječavanja unosa u Bosnu i Hercegovinu bolesti slinavke i šapa (Sl. glasnik BiH broj 04/08)*
- *Odluka o usvajanju „Izvješća o poljoprivredi 2007“ (Sl. glasnik BiH broj 10/08)*
- *Odluka o potvrđivanju članova Upravnog odbora projekta Svjetske banke „Poljoprivreda i ruralni razvitak“ (Sl. glasnik BiH broj 10/08)*
- *Odluka o imenovanju članova Koordinacionog odbora za koordinaciju za instrument pretpristupne pomoći (IPA) (Sl. glasnik BiH broj 92/08)*
- *Odluka o zabrani uvoza i prevoza određenih pošiljki radi sprečavanja unošenja bolesti plavog jezika (Sl. glasnik BiH broj 95/08)*
- *Odluka o utvrđivanju postojanja uvjeta za propisivanje mjera neposredne kontrole cijena od strane nadležnih organa kantona, utvrđivanjem marži za sve vrste brašna, hljeba od brašna žitarica i mlijeka (Sl. novine FBiH broj 70/08)*
- *Odluka o intervenciji na tržištu kupovinom jestivog ulja (Sl. novine FBiH broj 06/08)*
- *Odluka o intervenciji na tržištu prodajom brašna (Sl. novine FBiH broj 07/08, 18/08, 27/08)*
- *Odluka o općim uvjetima prodaje šumskih drvnih sortimenata iz državnih šuma na teritoriji FBiH (Sl. novine FBiH broj 13/08)*
- *Odluka o privremenom zaustavljanju plasmana brašna tip 500 iz federalnih robnih rezervi na tržištu Federacije BiH (Sl. novine FBiH broj 48/08)*

8.4. **UREDBE**

- *Uredba o kvaliteti svježeg sirovog mlijeka i načinu utvrđivanja cijene svježeg sirovog mlijeka (Sl. novine FBiH 70/08)*

8.5. **RJEŠENJA**

- *Rješenje o izmjenama Rješenja o imenovanju radnih skupina za usklađivanje zakonodavstva Bosne i Hercegovine sa *acquis communautaire* (Sl. glasnik BiH broj 47/08)*

- *Rješenje o imenovanju radnih skupina za usklađivanje zakonodavstva Bosne i Hercegovine sa *acquis communautaire* (Sl. glasnik BiH 21/08, 23/08)*
- *Rješenje o prihvatanju ostavke Slobodana Puhalca na funkciju ministra vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (Sl. glasnik BiH broj 54/08)*
- *Rješenje o osnivanju uzgojnih područja za medvjeda (Sl. novine FBiH broj 63/08)*
- *Rješenje o osnivanju uzgojnih područja za divokoze (Sl. novine FBiH broj 63/08)*
- *Rješenje o formiranju radne skupine za vođenje Programa iskorjevanja bruceloze ovaca i koza u FBiH (Sl. novine FBiH 05/08)*
- *Rješenje o ispunjenosti uvjeta za obavljanje fizičkih i kemijskih analiza proizvoda životinjskog podrijetla (Sl. glasnik RS broj 14/08)*

8.6. NAREDBE

- *Naredba o privremenoj zabrani uvoza u BiH, prijevoza preko teritorije BiH, povlačenju sa tržišta BiH mlijeka i mliječnih proizvoda i mjerama pojačane kontrole na tržištu BiH prehrambenih proizvoda složenog sastava koji sadrže mliječnu komponentu podrijetlom ili isporučenih iz Narodne Republike Kine (Sl. glasnik BiH broj 85/08)*
- *Naredba o ograničavanju prometa i kretanja goveda, ovaca i koza u Bosni i Hercegovini (Sl. glasnik BiH broj 47/08)*
- *Naredba o mjerama kontrole zaraznih i parazitskih bolesti životinja i njihovom provođenju i financiranju u 2008. godini (Sl. glasnik BiH broj 48/08)*
- *Naredba o privremenoj zabrani uvoza u Bosnu i Hercegovinu, prijevoza preko teritorije Bosne i Hercegovine, povlačenju sa tržišta Bosne i Hercegovine mlijeka i mliječnih proizvoda i mjerama pojačane kontrole na tržištu Bosne i Hercegovine prehrambenih proizvoda složenog sastava koji sadrže mliječnu komponentu podrijetlom ili isporučenih iz Narodne Republike Kine (Sl. glasnik BiH broj 85/08)*
- *Naredba o Glavnom operativnom planu obrane od poplava za 2008. godinu (Sl. glasnik RS broj 14/08)*
- *Naredba o zabrani prometa goveda, ovaca i koza na teritoriji Republike Srpske (Sl. glasnik RS broj 25/08)*

8.7. REZOLUCIJA

- *Rezolucija o ubrzanju procesa pristupanja Bosne i Hercegovine u članstvo Europske unije (Sl. glasnik BiH broj 25/08)*

8.8. UPUTSTVO

- *Uputstvo o uvjetima i postupku za izdavanje dozvola za uvoz, izvoz i tranzit kemikalija sadržanih u Aneksu o kemikalijama (Sl. glasnik BiH broj 11/08)*
- *Uputstvo o uvjetima i postupku za izdavanje dozvola za proizvodnju, obradu i potrošnju kemikalija s Propisa 2 (Sl. glasnik BiH broj 11/08)*
- *Uputstvo o proceduri prijema međunarodnih inspektora i formiranja ekspertnog tima (Sl. glasnik BiH broj 11/08)*
- *Uputstvo o uvjetima i postupku za izdavanje dozvola za proizvodnju, nabavku, posjedovanje, prenos ili korištenje kemikalija s Propisa 1 (Sl. glasnik BiH broj 11/08)*

- *Uputstvo o uvjetima i postupku za izdavanje dozvola za proizvodnju, obradu i potrošnju kemikalija s Propisa 3 (Sl. glasnik BiH broj 11/08)*
- *Uputstvo o uvjetima i postupku izdavanja dozvola za skladištenje kemikalija sadržanih u Aneksu o kemikalijama (Sl. glasnik BiH broj 11/08)*
- *Uputstvo o sadržaju, rokovima i načinu dostavljanja podataka (Sl. glasnik BiH broj 11/08)*
- *Uputstvo o izdavanju dozvola za uvoz/izvoz tvari koje oštećuju ozonski omotač u i iz Bosne i Hercegovine (Sl. glasnik BiH 43/08)*

8.9. SPISAK

- *Spisak gotovih lijekova koji se upotrebljavaju u veterinarstvu kojima je izdano odobrenje za stavljanje u promet u razdoblju od 01. jula 2008. godine do 31. prosinca 2008. godine*

9. PROJEKT POLJOPRIVREDE I RURALNOG RAZVITKA ZA BOSNU I HERCEGOVINU

9.1. PROJEKT POLJOPRIVREDE I RURALNOG RAZVITKA ZA BOSNU I HERCEGOVINU

Projekt poljoprivrede i ruralnog razvitka postao je efektivan 26.02.2008. godine. Implementacija projekta planirana je u razdoblju od 01.10.2007. do 31.12.2011. godine. Projekt se financira iz IDA kredita u ukupnoj sumi od 21 milijun američkih dolara. Rok otplate kredita je 20 godina sa grace periodom od 10 godina. Zaduženje po kreditnim sredstvima prihvatile su vlade entiteta u odnosu 52% Vlada FBiH i 48% Vlada RS. Dodatno, učešće BiH u ovom projektu iznosi 9,19 milijuna američkih dolara, dok grant sredstva dobivena od SIDA-e iznose 6 milijuna američkih dolara. S toga, ukupan iznos sredstava projekta iznosi 36,19 milijuna američkih dolara.

Cilj Projekta poljoprivrede i ruralnog razvitka je da podrži BiH u procesu jačanja kapaciteta institucija na državnoj i entitetskoj razini za pružanje djelotvornijih i učinkovitijih poljoprivrednih usluga i programa podrške, te također da pruži značajan doprinos da BiH što prije postane podobna za sredstva potpore u okviru IPA-RD-a. Projekt podržava razvitak informacija iz područja poljoprivrede, kao i izgradnju institucijskih kapaciteta uključujući informacijske sustave iz poljoprivrede i ruralnog sektora, kao i jačanje veterinarstva na državnoj razini, ispravnosti životnih namirnica, fitosanitarne usluge, kapacitete poljoprivredne inspekcije, te poljoprivredne uslužne djelatnosti. Osim navedenog, projekt podržava razvitak pojačanih programa podrške iz poljoprivrede i razvitak ruralnih sredina sukladno uvjetima EU IPA-RD, uključujući jačanje programa razvitka planiranja i koordinacije ruralnih sredina, sustava za osiguravanje plaćanja razvitka ruralnih sredina, te povećanje investicijskih grantova za ciljne potrebe i područja.

Osnovne komponente projekta su:

- **Poljoprivredne informacije i izgradnja institucijskih kapaciteta**

Glavni cilj ove komponente projekta je harmoniziranje različitih aktivnosti i funkcija na razini oba entiteta kako bi se olakšala konsolidacija sustava na razini države.

- **Jačanje programa potpore za poljoprivredu i ruralni razvitak**

Glavni cilj ove komponente projekta je rješavanje svih ograničenja i izgradnja harmoniziranog, učinkovitog, transparentnog programa ruralne potpore i sustava plaćanja, kojeg bi do konca projekta mogla certificirati EU i povećanje raspoloživosti sredstava za određene namjene.

- **Koordinacija, upravljanje i monitoring projekta**

Glavni cilj ove komponente projekta je unaprjeđenje kapaciteta u okviru entitetskih ministarstava poljoprivrede i u okviru Sektora za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvitak MVTEO BiH sa ciljem da koordiniraju, administriraju, te vrše monitoring i evaluaciju projekta.

Projekt poljoprivrede i ruralnog razvitka se implementira preko dvije Jedinice za implementaciju projekata u poljoprivredi koje su u sastavu entitetskih ministarstava poljoprivrede i Jedinice za koordinaciju aktivnosti koja je u sklopu Sektora za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvitak MVTEO BiH.

Ovako kompleksan projekt zahtijeva i angažiranje dodatnih konzultanata u entitetskim ministarstvima poljoprivrede i u MVTEO BiH, tako da je projekt i kadrovski ojačao navedene institucije.

Implementaciju projekta prati i projektom upravlja Upravni odbor kojeg čine entitetski ministri poljoprivrede i financija, ministar financija i trezora BiH, direktor DEI-a, zatim direktori Agencije za sigurnost hrane BiH, Uprave BiH za zaštitu zdravlja bilja i Ureda za veterinarstvo BiH. Predsjednik Upravnog odbora je ministar vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH.

Također, formirana je Zajednička tehnička radna skupina koju sačinjavaju predstavnici institucija korisnika sredstava, a koja predstavlja operativno tijelo projekta koje predlaže rješenja za njegovu učinkovitiju implementaciju.

Realizaciju projekta prati i ocjenjuje konzultant za monitoring i evaluaciju koji priprema kvartalna, polugodišnja i godišnja izvješća koje, nadalje, prosljeđuje entitetskim ministarstvima poljoprivrede i koordinatoru projekta iz MVTEO BiH. Nakon odobravanja, izvješća se dostavljaju Svjetskoj banci koja vrši superviziju projekta. Supervizija se sprovodi putem Misija Svjetske banke u BiH i video konferencijama.

U 2008. godini započele su aktivnosti na implementaciji projekta.

Komponenta A: Poljoprivredne informacije i izgradnja institucijskih kapaciteta

Ova komponenta ima slijedeće podkomponente:

- **Poboljšanje informacijskih sustava u poljoprivrednom i ruralnom sektoru**

U cilju uspostave sustava za plaćanje, podržana je nabavka softvera i hardvera za uspostavu jedinstvenog registra poljoprivrednih gospodarstava.

- **Jačanje veterinarske službe, službe za sigurnost hrane i fitosanitarne službe**

U okviru ove podkomponente pokrenute su aktivnosti angažiranja konzultanata za procjenu rizika u segmentu sigurnosti hrane i u veterinarskoj komponenti aktivnosti oko uspostave jedinstvenog registra sitne stoke. U Upravi BiH za zaštitu zdravlje bilja pokrenuta je aktivnost za angažiranje konzultanta za snimanje stanja u laboratorijima koji se bave fitoanalizama.

- **Jačanje kapaciteta poljoprivrednog inspektorata**

Ovim projektom obuhvaćene su poljoprivredne, veterinarske i fitosanitarne inspekcije. Kroz ovaj projekt pokrenute su aktivnosti za nabavku automobila, čamca, IT opreme za formiranje baze podataka i adekvatniji protok informacija. Također, veliki broj inspektora uspješno je završio ECDL obuku, i to 142 iz RS i 99 iz FBiH.

- **Jačanje poljoprivrednih savjetodavnih službi**

Strategije razvitka poljoprivrednih savjetodavnih službi bit će osnova razvitka ovog sektora. U cilju pripreme strategija za oba entiteta, pored domaćih stručnjaka angažiran je i međunarodni konzultant koji će podržati pripremu strategija.

Komponenta B: Jačanje programa podrške za poljoprivredu i ruralni razvitak

Ova komponenta ima slijedeće podkomponente:

- **Jačanje planiranja i koordinacije programa za ruralni razvitak**

Za planiranje i koordinaciju programa za ruralni razvitak angažirani su konzultanti u oba entiteta i u Sektoru za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvitak MVTEO BiH. Sprovedene su aktivnosti za nabavku IT opreme, namještaja i automobila za potrebe ovog sektora. Također, održan je niz sastanaka u cilju harmoniziranja mjera potpore poljoprivredi i ruralnom razvitku.

- **Jačanje sustava za pružanje plaćanja u svrhu ruralnog razvitka**

U okviru ove podkomponente pokrenute su aktivnosti za nabavku softvera i hardvera što će omogućiti registriranje proizvođača i klijenata koje će biti osnova za unapređenje sustava plaćanja sukladno EU i sprovođenje mjera ruralnog razvitka. Također, sprovedeno je niz obuka za pohranjivanje i kontrolu podataka kao potpora za registriranje klijenata.

- **Povećanje investicijskih grantova za fokusirane ciljeve i područja**

Po uspostavi harmoniziranog sustava plaćanja pristupit će se aktivnostima dodjele grantova koje je osigurala SIDA i vlade entiteta.

Komponenta C: Koordinacija, upravljanje i monitoring projekta

Ova komponenta pružit će potporu uspostavi Jedinica za koordinaciju projekta u MVTEO BiH, MPVŠ FBiH i MPŠV RS.

U cilju unapređenja kapaciteta entitetskih ministarstava osim upošljavanja novog osoblja, kroz projekt je nabavljena IT oprema i uz sufinanciranje partnera sprovedene su obuke osoblja.

10. BOSNA I HERCEGOVINA I EUROPSKA UNIJA

- Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
- Instrument pretpristupne pomoći

10.1. SPORAZUM O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između EU i BiH (SSP) potpisan je 16.06.2008. godine u Luksemburgu. Potpisivanjem SSP-a BiH je stupila u prvi ugovorni odnos sa EU i zahvaljujući „evolutivnoj klauzuli“ potvrdila status zemlje potencijalnog kandidata.

Potpisivanje SSP u Luksemburgu

SSP je „mješovitog“ karaktera, što znači da su za područja suradnje dijelom odgovorne zemlje članice, a dijelom EU. S obzirom da je SSP mješovitog karaktera, da bi stupio na snagu u potpunosti mora biti potvrđen (ratificiran) u svim parlamentima zemalja članica, Europskom parlamentu i Parlamentu BiH. Predsjedništvo BiH je ratificiralo SSP 06.11.2008. godine. U studenom 2008. godine Mađarska i Estonija su ratificirale SSP, a Slovenija u prosincu iste godine.

SSP na odgovarajući način uređuje odnose BiH s EU u sva tri stuba Unije (*Evropska zajednica: ekonomske politike i unutarnje tržište, Zajednička vanjska i sigurnosna politika i Pravosuđe i unutrašnji poslovi*). SSP se sastoji od 10 poglavlja i to: *opći principi; politički dijalog; regionalna suradnja; slobodno kretanje robe; kretanje radnika, poslovno nastanjivanje, pružanje usluga, kretanje kapitala; usklađivanje prava, sprovođenje prava i pravila konkurencije; pravda, sloboda i sigurnost; politike suradnje; financijska suradnja; te institucionalne, opće i završne odredbe.*

Do završetka procesa ratifikacije na snazi je *Privremeni trgovinski sporazum* koji je dio SSP-a i koji najvećim dijelom regulira pitanja trgovine i transporta između BiH i EU.

Struktura Privremenog trgovinskog sporazuma

Aneks I

Carinski ustupci BiH za industrijske proizvode Zajednice

Aneks II

Definicija proizvoda od junetine

Aneks III

Carinski ustupci BiH za primarne poljoprivredne proizvode porijeklom iz Zajednice

Aneks IV

Carine koje se primjenjuju na robu podrijetlom iz BiH pri uvozu u Zajednicu

Aneks V

Carine koje se primjenjuju na robe podrijetlom iz Zajednice pri uvozu u BiH

Aneks VI

Pravo intelektualne, industrijske i trgovinske svojine

Protokol 1

o trgovini prerađenim poljoprivrednim proizvodima između Zajednice i BiH

Protokol 2

o definiciji pojma „proizvodi sa podrijetlom“ i načinima administrativne suradnje za primjenu odredaba ovog sporazuma između Zajednice i BiH

Protokol 3

o državnoj pomoći u industriji čelika

Protokol 4

o uzajamnoj administrativnoj pomoći u carinskim pitanjima

Protokol 5

rješavanje sporova

Protokol 6

o uzajamnim recipročnim preferencijalnim ustupcima za određena vina, recipročnom priznavanju, zaštiti i kontroli naziva vina, alkoholnih pića i aromatiziranih vina

Privremeni sporazum stupio je na snagu 01.07.2008. godine.

Privremeni sporazum predviđa uspostavu:

1. Privremenog odbora za stabilizaciju i pridruživanje,
2. Pet privremenih pododбора i to:
 - Pododбора za trgovinu, industriju carine, poreze i suradnju sa drugim zemljama kandidatima;
 - **Pododбора za poljoprivredu, ribarstvo i sigurnost hrane,**
 - Pododбора za unutarnje tržište i konkurenciju;
 - Pododбора za ekonomska i fiskalna pitanja i statistiku;
 - Pododбора za transport.

U 2008. godini formiran je *Privremeni pododbor za poljoprivredu, ribarstvo i sigurnost hrane*, čiji je predsjedavajući ispred MVTEO BiH. Ovaj pododbor ima obvezu da formira radnu skupinu koja treba da vodi sve aktivnosti vezane za poljoprivredu, ribarstvo i sigurnost hrane, odnosno preuzimanje EU *acquis-a* u navedenim oblastima, koji će koordinirati Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvitak MVTEO BiH u suradnji sa Direkcijom za europske integracije. Prvi sastanak Privremenog pododбора za poljoprivredu, ribarstvo i sigurnost hrane održan je 17.12.2008. godine.

Privremenim trgovinskim sporazumom predviđa se postupna uspostava područja slobodne trgovine između EU i BiH u prijelaznom razdoblju od pet godina od stupanja na snagu ovog sporazuma. Dakle, potpisivanjem sporazuma BiH počinje da otvara svoje tržište, odnosno da smanjuje i ukida carine na dogovorene skupine proizvoda. Prije svega, ukidanje carina u najbržem vremenskom roku je predviđeno za sirovine iz EU za kojima postoji potreba u BiH i drugim proizvodima gdje BiH nema mogućnost daljnog razvitka. Najveći stupanj zaštite će zadržati određeni poljoprivredni proizvodi, a neki će čak biti zaštićeni i nakon isteka prijelaznog razdoblja od pet godina. Važno je napomenuti da je EU liberalizirala svoje tržište za proizvode iz BiH još od 1997. godine, uz određena ograničenja na pojedine skupine proizvoda na kojima EU inzistira da zadrži kvote.

Zadatak BiH je da sprovede odredbe sporazuma i da nastavi sa svojim aktivnostima i ispunjavanjem kriterija za punopravno članstvo. Nakon potpisivanja Sporazuma, slijedeći korak je podnošenje zahtjeva za članstvo u EU i stjecanje statusa kandidata. Naredno razdoblje će biti ispunjeno velikim reformskim procesima kako bi se BiH prilagodila i što bolje ispunjavala kriterije za članstvo u EU, dok će u isto vrijeme raditi i na implementaciji SSP-a.

10.2. INSTRUMENT PRETPRISTUPNE POMOĆI

IPA predstavlja predpristupni instrument pomoći za razdoblje 2007-2013, koji podržava zemlje kandidate i potencijalne kandidate u ispunjavanju predpristupnih kriterija (političkih, ekonomskih i kriterija vezanih za *acquis*) putem izgradnje administrativnih i sudskih kapaciteta, te služi kao priprema za upravljanje pristupnim fondovima EU (*Kohezivni fond, Strukturni fond i Fond za ruralni razvitak*).

Osnovni strateški dokumenti za uspostavu prioriteta za programiranje IPA-e su: Europsko partnerstvo, Izvešće o napretku, Strategija proširenja i ključni izazovi 2008-2009, Višegodišnji indikativni planski dokument, te nacionalni strateški dokumenti.

BiH kao potencijalni kandidat za članstvo u EU ima pravo pristupa na dvije od ukupno pet komponenti IPA-e i to na pomoć u tranziciji i izgradnja institucija i prekogranična suradnja.

Sredstva odobrena za prve dvije IPA komponente za BiH (milijuna eura)

	2007	2008	2009	2010
Tranzicijska pomoć i izgradnja institucija	58,1	69,9	83,9	100,7
Prekogranična suradnja	4,0	4,9	5,2	5,3
Ukupno	62,1	74,8	89,1	106,0

Kroz prvu komponentu programa IPA za 2007. godinu programirana su tri projekta u oblasti poljoprivrede, sigurnosti hrane i ruralnog razvitka. Ta tri projekta su:

1. Jačanje i harmoniziranje BiH informacijskog sustava za sektore poljoprivrede i ruralnog razvitka

Cilj projekta je razvitak BiH poljoprivrednih informacijskih struktura sukladno EU i drugim međunarodno prihvaćenim standardima uporabe informativnih pomagala u cilju pomoći razvitka politike sektora pri donošenju važnih odluka.

Vrijednost projekta je 1,5 milijuna eura.

2. Jačanje kapaciteta za programiranje ruralnog razvitka BiH

Glavni cilj kojem će projekt doprinijeti je razvitak održivog, konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, prehrane i šumarstva u BiH putem jačanja upravnih struktura, te putem harmoniziranja i približavanja sektora EU kroz povećan ekonomski i socijalni razvitak ruralnih zajednica.

Vrijednost projekta je 1 milijun eura.

3. Potpora implementaciji i sprovođenju BiH legislative vezane za hranu

Opći cilj projekta je jamčiti sigurnost hrane i stočne hrane potrošačima BiH i EU implementirajući EU principe o sigurnosti hrane.

Vrijednost projekta je 1 milijun eura.

Prva dva projekta kandidirao je Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvitak MVTEO BiH, dok je treći projekt kandidirala Agencija za sigurnost hrane BiH.

Složeno institucijsko i političko okruženje, uključujući i značajno odgađanje ratificiranja Okvirnog sporazuma za IPA i Financijskog sporazuma IPA 2007, kao i poteškoće prilikom imenovanja Nacionalnog koordinatora za IPA, odgodile su početak provedbe IPA-e.

Sukladno tenderskom procedurom, EC je koncem 2008. godine sprovela predkvalifikacijski tender za projekte iz IPA 2007.

Početak implementacije navedenih projekta očekuje se sredinom 2009. godine, a po okončanju tenderske procedure.

Poseban izazov za poljoprivredu predstavlja komponenta za ruralni razvitak koja je namijenjena razvitku politika i pripremama za provedbu i upravljanje zajedničkom poljoprivrednom politikom EU. U cilju pripreme, odnosno stvaranja struktura i kapaciteta za upravljanje sredstvima iz programa ruralnog razvitka IPA-e, Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvitak MVTEO BiH je kroz proces programiranja IPA 2008 kandidirao projekt:

- ***Izgradnja kapaciteta u agrarnoj politici i priprema BiH za pristup programu ruralnog razvitka (IPA-RD)***

Osnovni cilj projekta je da doprinese razvitku održivog, konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, prehrane i šumarstva u BiH i njegovo postupno usklađivanje sa institucijskim i regulatornim zahtjevima i standardima pravne stečevine EU *acquis-a*. Ukupna vrijednost projekta je 2,5 milijuna eura sa sufinanciranjem od strane BiH u iznosu od 411.000 eura.

Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja je u procesu programiranja IPA 2008 kandidirala projekt:

- ***Potpoma uspostavi integriranih fitosanitarnih službi na državnoj razini***

Vrijednost projekta je 700.000 eura, a cilj mu je ojačati fitosanitarni sektor, fitosanitarne laboratorije, jačati kapacitete kroz obuku fitosanitarnih inspektora i osiguriti tehničku pomoć upravi u izradi potrebne legislative usklađene sa direktivama EU.

Agencija za sigurnost hrane BiH kandidirala je sljedeći projekt:

- ***Jačanje kapaciteta sustava sigurnosti hrane i laboratorija***

Planirana sredstva za ovaj projekt u iznosu od 800.000 eura bit će utrošena za nabavku sofisticirane opreme laboratorijama koje će biti ovlaštene za svrhu službene kontrole analize uzorka.

Navedena tri projekta su objedinjena u jedan idejni projekt (Project Fiche) zbog ograničenog broja projekata koji je uvjetovala Europska komisija.

Ovaj objedinjeni projekt zove se *Izgradnja kapaciteta u agrarnoj politici i politici sigurnosti hrane i priprema BiH za pristup IPA programu Ruralnog razvitka (IPA-RD)*. Ukupna vrijednost projekta je 4.807,677 eura.

Ukoliko projekt ostvari svoj cilj stvorit će se administrativni kapaciteti na svim razinama u BiH za koordiniranje i harmoniziranje politike i mjera potpore za unapređenje konkurentnosti poljoprivrednog sektora. Također, projekt predviđa i uspostavu financijskog, proračunskog i platnog sustava BiH sukladno IPA-RD-u.

Aktivnosti će se realizirati neovisno, odnosno svaki projekt kandidiran od strane MVTEO BiH, Uprave BiH za zaštitu zdravlja bilja i Agencije za sigurnost hrane BiH imat će svoj projektni zadatak.

U procesu programiranja IPA 2008 Ured za veterinarstvo BiH je kandidirao projekt:

- ***Potpoma kontroli i iskorjenjivanju životinjskih oboljenja, bjesnila i klasične svinjske groznice u BiH***

Cilj projekta je unaprijediti situaciju po pitanju zdravlja životinja u BiH sa posebnim osvrtom na određena životinjska oboljenja kao što su bjesnilo i klasična svinjska groznica koje imaju ozbiljne ekonomske implikacije i utjecaj na širu populaciju u BiH.

Početak implementacije projekata, procesa programiranja IPA 2008 planiran je za 2010. godinu.

U cilju daljeg jačanja poljoprivrednog informacijskog sustava, koje je započeto aktivnostima *Projekta poljoprivrede i ruralni razvitak* i projekta *Jačanje i harmoniziranje informacijskih sustava sektora poljoprivrede i ruralnog razvitka BiH* iz IPA-e 2007, u sklopu procesa programiranja IPA 2009 planirano je da Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvitak MVTEO BiH kandidira dva projekta:

- *Uspostava Poljoprivrednog tržišnog informacijskog servisa BiH (PTIS BiH);*
- *Razvitak Sustava identifikacije zemljišnih parcela BiH (LPIS BiH).*

Cilj navedenih projekata je razvitak i jačanje BiH poljoprivredne informacijske strukture sukladno EU i drugim međunarodno prihvaćenim standardima i procedurama.

Uprava BiH za zaštitu bilja je sredstvima iz IPA 2009 planirala financirati projekt kojim će se nastaviti jačanje i opremanje fitosanitarnih laboratorija, dok je Ured za veterinarstvo BiH planirao aplicirati projektnu ideju za uspostavu kafilerije čiji će kapaciteti zadovoljiti potrebe BiH.

11. EDUKACIJA

11.1. EDUKACIJA

Zakon o državnoj službi BiH (Sl. glasnik BiH broj 19/02) član 49. propisao je obvezu državnih službenika da neprestano rade na stručnom usavršavanju i obrazovanju.

U 2008. godini državni službenici Sektora za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvitak MVTEO BiH, kao i državni službenici sa razine entiteta i BD BiH pohađali su obuke u organizaciji Agencije za državnu službu BiH i entitetskih agencija za državnu službu, kao i dodatne specijalističke, kratkoročne obuke sukladno specifičnim potrebama određenih radnih mjesta i pozicija.

Također, Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvitak MVTEO BiH u suradnji sa Britanskom ambasadom u Sarajevu i EPIC¹³ centrom iz Londona organizirao je obuku za službenike iz sektora poljoprivrede sa svih razina vlasti (državna, entitetska, BD BiH i kantonalna razina) pod nazivom *Izgradnja kapaciteta za razvitak i implementaciju strategije ruralnog razvitka u BiH*.

Cilj obuke je da se ojačaju kapaciteti i poveća razina razumijevanja službenika u oblasti ruralnog razvitka, odnosno njegovog socijalnog, ekonomskog i političkog utjecaja. Ovaj cilj biće ostvaren kroz 20 trening sesija koje su grupirane u četiri osnovne tematske cjeline: *programiranje, upravljanje programom, izgradnja partnerskih odnosa i upravljanje projektnim ciklusom*. Trening, također, uključuje čitav niz pripremnih sesija i diskusija uz praktične vježbe, povratne komentare i rad na konkretnim primjerima. Uvod u obuku i prva tri modula održani su u 2008. godini. Ostali moduli, kao i studijska posjeta jednoj od zemalja članica EU bit će realizirani u 2009. godini.

Aktivnosti sa jednog od treninga

¹³ Informativni centar za evropsku politiku

U 2008. godini, u obuci je uključeno oko 40 službenika sa različitih razina vlasti, koji će, prema planu obuke, nastaviti sa obukom i u 2009. godini.

U 2008. godini u okviru TAEIX¹⁴ programa tehničke pomoći Sektoru za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvitak MVTEO BiH, odobrene su tri aplikacije i to:

1. Studijska posjeta Platnoj agenciji za tri rukovodeća državna službenika;
2. Radionica za upostavu Platne agencije;
3. Radionica na temu poljoprivredna statistika.

Technical Assistance and Information Exchange - TAEIX je tehnička pomoć i instrument za razmjenu informacija u okviru Generalnog direktorata za proširenje Evropske komisije.

Cilj TAEIX-a je da zemljama novim članicama EU, zemljama u procesu pristupanja, zemljama kandidatima i zemljama Zapadnog Balkana pruži kratkoročnu tehničku pomoć sukladno općim ciljevima politika Europske komisije, u polju približavanja, apliciranja i uvođenja EU legislative.

Zbog velikog broja aplikacija koje je Europska komisija u okviru TAEIX programa morala realizirati širom Evrope u 2008. godini, realizacija navedenih aplikacija pomjerena je za 2009. godinu.

U 2009. godini nastavit će se sa sprovođenjem obuke *Izgradnja kapaciteta za razvitak i implementaciju strategije ruralnog razvitka u BiH*. Također, aktivno će se raditi na jačanju suradnje sa TAEIX-om. Plan je da se u 2009. godini realiziraju aplikacije iz 2008. godine, te da se pripremi i realizira mapa obuka za 2009. godinu.

U sklopu TAEIX pomoći za Upravu BiH za zaštitu zdravlja bilja obuke su održane u listopadu, studenom i prosincu 2008. godine, a teme obuka bile su:

- *Pravilnik o mjerama za sprečavanje unošenja, širenja i suzbijanja štetnih organizama na bilju, biljnim proizvodima i reguliranim objektima;*
- *Fitofarmaceutska sredstva;*
- *Nacionalna sortna lista.*

¹⁴ Technical Assistance and Information Exchange

DODATAK I. KALENDAR SAJMOVA/PROMOCIJA/IZLOŽBI U 2008. GODINI

Međunarodni ekološki sajam „EKOBIS“

Cilj: Promocija gospodarskih, prirodnih, društvenih i kulturno-povijesnih resursa u ekološkom okruženju, te promocija, prezentacija i plasman različitih projekata, programa i proizvoda iz oblasti turizma, poljoprivrede, prehrambene industrije, šumarstva, posebno onih koji su u funkciji ekološke svijesti i ekoloških standarda.

Datum održavanja: 11-14 rujan

Broj izlagača: 301

Zemlje učesnice: BiH, Hrvatska, Srbija, Slovenija, Austrija i Njemačka

Broj posjetilaca: 10.000

Međunarodni festival čaja i ljekovitog bilja „Tea fest“

Cilj: Promocija ljekovitog bilja i proizvođača iz BiH i drugih zemalja učesnica.

Datum održavanja: 11-15 lipanj

Broj izlagača: 75

Zemlje učesnice: BiH, Hrvatska, Crna Gora i Srbija

Broj posjetilaca: 23.000

Međunarodni sajam pčelarstva i pčelarske opreme „Bee fest“

Cilj: Promocija pčelarstva i pčelinjih proizvoda kroz predstavljanje pčelara iz BiH i drugih zemalja učesnica.

Datum održavanja: 17-21 rujan

Broj izlagača: 85

Zemlje učesnice: BiH, Hrvatska, Crna Gora i Srbija

Broj posjetilaca: 25.000

Sajam poljoprivrede i prehrambene industrije „Sajam šljive“

Cilj: Promocija novih proizvoda i tehnologija, susreta građana sa znanstvenicima i finansijskim institucijama i prilika za kontakte građana i vlasti.

Datum održavanja: 20-24 kolovoz

Broj izlagača: 250

Zemlje učesnice: BiH, Austrija, Češka, Holandija, Hrvatska, Italija, Njemačka, Slovenija, Srbija i Turska

Broj posjetilaca: 25.000

Međunarodni sajam hrane, pića i opreme „HIPO“

Cilj: Izlaganje hrane, pića, ambalaže, papirne galanterije, opreme za proizvodnju i pakovanje, kućne kemije.

Datum održavanja: 12-15 februar

Međunarodni sajam gospodarstva „BRČKO“

Cilj: *Prezentacija i razmjena iskustava, te izlaganja u oblasti metalne industrije, tekstilno-kožarske industrije, prehrambene industrije, drvoprerađivačke industrije i sl.*

Datum održavanja: 03-07 prosinac

Broj izlagača: 98

Zemlje učesnice: BiH, Hrvatska, Crna Gora, Srbija, Slovenija, Austrija, Holandija, Njemačka i Italija

Broj posjetilaca: 12.000

Međunarodni poljoprivredni sajam „INTERAGRO“

Cilj: *Izlaganje proizvoda, promocije, znanstveno-stručna savjetovanja, javne tribine, ocjena kvalitete prehrambenih proizvoda, izložba stoke i sl.*

Datum održavanja: 18-21 rujan

Broj izlagača: 150

Zemlje učesnice: BiH, Srbija, Hrvatska, Slovenija, Norveška i Mađarska

Broj posjetilaca: 10.000

Međunarodni sajam gospodarstva

Cilj: *Izlaganje koje obuhvata gastronomiju, vino i širok spektar drugih proizvoda.*

Datum održavanja: 01-05 travanj

Broj izlagača: 720

Zemlje učesnice: 40 zemalja

Broj posjetilaca: 60.000

Međunarodni sajam poljoprivrede i prehrambene industrije „AGROS“

Cilj: *Izlaganje koje obuhvata hranu, piće, sjemenski i sadni materijal, opremu, rezervne dijelove i sl.*

Datum održavanja: 10-14 rujan

Broj izlagača: 120

Zemlje učesnice: BiH, Srbija, Crna Gora, Slovenija, Hrvatska i Italija

Broj posjetilaca: 15.000

- Stočarski sajam Tuzlanskog kantona „Gornja Obodnica“ - 19-21.08.2008.
- Regionalna izložba stoke u Rogatici – 10-11.10.2008.
- Regionalna stočarska izložba u Gacku – 31.08.2008.
- Regionalna stočarska izložba „Gradiška jesen 2008“ - 21.09.2008.
- Sajam sira na Vlašiću - 30-31. 08.2008.
- Promocija vina Banja Luka – 08-10.10.2008.

DODATAK II. ADRESAR

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH

Musala 9
71 000 Sarajevo
Tel.: +387 33 663 863
Fax: +386 33 220 093
E-mail: kab.ministra@mvteo.gov.ba

Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvitak

Obala Kulina bana 1
71 000 Sarajevo
Tel: +387 33 209 819; 209 762; 209 809
Fax: +387 33 209 819
E-mail: sektorpoljoprivrede@mvteo.gov.ba
Web: www.mvteo.gov.ba

FEDERACIJA BiH

Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

Maršala Tita 15
71 000 Sarajevo
Tel: +387 33 206 638
Fax: +387 33 206 638
E-mail: info@fmpvs.gov.ba
Web: www.fmpvs.gov.ba

UNSKO-SANSKI KANTON

Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

Bosanska 6
77 100 Bihać
Tel/fax: +387 37 223 267
E-mail: vladakantonabihac@bih.net.ba

POSAVSKI KANTON

Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

Jug 1 b.b.
76 270 Orašje
Tel/fax: +387 31 713 327
E-mail: posavske@tel.net.ba
Web: www.mpzp.ba

TUZLANSKI KANTON

Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

Aleja Alije Izetbegovića 2
75 000 Tuzla
Tel/fax: +387 35 270 495

ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON

Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

Kučukovića put 2
72 100 Zenica
Tel/fax: +387 32 200 460
E-mail: minpolj@bih.net.ba
Web: www.zdk.ba

BOSANSKO-PODRINJSKI KANTON

Ministarstvo privrede

Ulica Maršala Tita 13
73 000 Goražde
Tel/fax: +387 38 228 256
E-mail: minprivreda@bpkgo.ba

SREDNJBOSANSKI KANTON

Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

Prnjavor 16a
72 270 Travnik
Tel/fax: +387 30 511 218
E-mail: poljoprivredasbk@bih.net.ba

HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI KANTON

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Braće Fejića bb
88 000 Mostar
Tel: +387 36 513 200
Fax: +387 36 513 201

ZAPADNOHERCEGOVAČKI KANTON

Ministarstvo gospodarstva

Ulica fra Grge Martića 29
88 240 Posušje
Tel: +387 39 682 162
Fax: +387 39 682 161
Web: www.vladazzh.com

KANTON SARAJEVO

Ministarstvo privrede

Reisa Džemaludina Čauševića 1
71 000 Sarajevo
Tel/fax: +387 33 562 122
E-mail: privreda@ks.gov.ba

LIVANJSKI KANTON
**Ministarstvo poljoprivrede,
vodoprivrede i šumarstva**
Ulica Stjepana II Kotromanića bb
88 100 Livno
Tel/fax: +387 34 200 903

REPUBLIKA SRPSKA
**Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i
vodoprivrede**
Trg Republike Srpske 1
78 000 Banja Luka
Tel: +387 51 338 415
Fax: +387 51 338 866
E-mail: mpsvrs@rstel.net
Web: www.vladars.net/cr/min/mps

BRČKO DISTRIKT BiH
**Odjel za poljoprivredu, šumarstvo i
vodoprivredu**
Bulevar mira 1
76 100 Brčko
Tel/fax: +387 49 217 591
E-mail: poljopri@teol.net
Web: www.bdcentral.net

Agencija za sigurnost hrane
dr Ante Starčevića bb
88 000 Mostar
Tel: +387 36 397 217
Fax: +387 36 397 206
E-mail: ashbih.sekretary@tel.net.ba
Web: www.fsa.gov.ba

Ured za veterinarstvo
Radićeva 8/2
71 000 Sarajevo
Tel: +387 33 565 700
Fax: +387 33 265 620
Web: www.vet.gov.ba

Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja
Trampina 4
71 000 Sarajevo
Tel: +387 33 212 387
+387 33 217 032
E-mail: upravabihzzb@bih.net.ba
Web: www.uzzb.gov.ba

Vanjskotrgovinska komora
Branislava Đurđeva 10
71 000 Sarajevo
Tel: +387 33 663 370
Fax: +387 33 663 632
Web: www.komorabih.com

Gospodarska komora Federacije BiH
Branislava Đurđeva 10
71 000 Sarajevo
Tel: +387 33 217 782
Fax: +387 33 217 783
Web: www.kfbih.com

Gospodarska komora Republike Srpske
Đure Daničića 1
78 000 Banja Luka
Tel: +387 51 215 744
Fax: +387 51 215 565
Web: www.pkr.inecco.net

**Gospodarska komora Brčko Distrikta
BiH**
Cvjete Zuzurić bb
76 100 Brčko
Tel: +387 49 217 556
Fax: +387 49 217 771
Web: www.brcko-pkomora.com

Biotehnički fakultet Bihać
Kulina bana 2
77 100 Bihać
Tel: +387 37 228 057
Fax: +387 37 228 059
E-mail: dekan@btf.unibi.ba
Web: www.unibi.ba

Tehnološki fakultet u Tuzli
Univerzitetska 8
75 000 Tuzla
Tel: +387 57 320 740
Fax: +387 57 320 741
E-mail: mirjana.radic@untz.ba
Web: www.tf.untz.ba

Tehnološki fakultet u Banjaluci
Vojvode Stepe Stepanovića 73
78 000 Banja Luka
Tel: +387 51 461 320
Fax: +387 51 464 550, 464 550
E-mail: info@tehfakbl.org
Web: www.tehfakbl.org

Agromediteranski fakultet

USRC Midhad Hujdur-Hujka
88 104 Mostar
Tel/fax: +387 36 571 388
E-mail: ahmed.dzubur@unmo.ba
Web: www.af.unmo.ba

Poljoprivredni fakultet u Istočnom Sarajevu

Vuka Karadžića 30
71 126 Lukavica
Istočno Sarajevo
Tel: +387 57 342 701
Fax: +387 57 340 401
E-mail: pof@spinter.net

Poljoprivredni fakultet u Banjaluci

Stepe Stepanovića 75
78 000 Banja Luka
Tel: +387 51 461 392; 763 024; 461 392
Fax: +387 51 463 024
Web: www.agric.bl.ac.yu
www.agric.rs.sr

Poljoprivredno-prehrambeni fakultet u Sarajevu

Zmaja od Bosne 8
71 000 Sarajevo
Tel: +387 33 65 30 33
Fax: +387 33 66 74 29
E-mail: podrška@ppf.unsa.ba

Agronomski fakultet u Mostaru

Kralja Zvonimira 14
88 000 Mostar
Tel/fax: +387 36 325 015
E-mail: agronomski.fakultet@tel.net.ba
agronomski.fakultet@sve.mo.ba
Web: www.sve-mo.ba/af/

Šumarski fakultet u Banjaluci

Bulevar Vojvode Stepe Stepanovića 75a
78 000 Banja Luka
Tel: +387 51 460 550
Fax: +387 51 460 550
Web: www.sfbi.org

Šumarski fakultet u Sarajevu

Zagrebačka 20
71 000 Sarajevo
Tel: +387 33 614 003; 651 967; 611 349
E-mail: info@sumfak.co.ba

Veterinarski fakultet u Sarajevu

Zmaja od Bosne 90
71 000 Sarajevo
Tel: +387 33 655 922
Fax: +387 33 610 908
E-mail: vetfaksa@vfs.unsa.ba
Web: www.vfs.unsa.ba

Federalni zavod za agropedologiju

Dolina 6
71 000 Sarajevo
Tel: +387 33 268 262; 221 780
Fax: +387 33 268 261
E-mail: zapsa@pkasa.com.ba
Web: www.fbihvlada.gov.ba

Federalni zavod za poljoprivredu

Butmirska cesta 40
71 000 Sarajevo
Tel: +387 33 637 601
Fax: +387 33 637 601
E-mail: p.institut@smartnet.ba
Web: www.fzzp.com.ba

Poljoprivredni institut Republike Srpske

Knjaza Miloša 17
78 000 Banja Luka
Tel: +387 51 303 112; 321 490
Fax: +387 51 312 792
E-mail: polj.institut.bl@blic.net
Web: www.poljinstbl.com

Agencija za identifikaciju životinja

Knjaza Miloša 21
78 000 Banja Luka
Tel: +387 51 307 781
Fax: +387 51 307 781

Agencija za pružanje savjetodavnih usluga u poljoprivredi

Miše Stupara 10
78 000 Banja Luka
Tel: +387 51 247 438
Fax: +387 51 247 611

Agencija za nadzor nad tržištem

Karadorđeva 8
71123 Istočno Sarajevo
Tel: +387 57 343 503
Fax: +387 57 343 502
E-mail: msa.info@annt.gov.ba
Web: www.annt.gov.ba

Poljoprivredna stručna služba Kantona Sarajevo

Butmirska cesta 40, Ilidža
Tel/fax: +387 33 762 750

Federalni Agromediterranski zavod

Biskupa Čule 10
88 000 Mostar
Tel/fax: +387 36 335 050/051
E-mail: agro.in.mo@tel.net.ba

Veterinarska komora Republike Srpske

Vladike Platona 3
78 000 Banja Luka
Tel: +387 51 466 321
Tel/fax: + 387 51 213 269

JU Veterinarski zavod Bihać

Omera Novljanina bb
77 101 Bihać
Tel: +387 37 223 421
Fax: +387 37 222 123
Web: www.veterinarski-zavod.ba

Veterinarski zavod Tuzla

Slavka Mičića 28
75 000 Tuzla
Tel/fax: +387 35 252 343

Kantonalna veterinarska stanica u Sarajevu

Nikole Šopa 41
71210 Ilidža
Tel: +387 33 459 069
Web: www.vet.stanica.ba

Veterinarski zavod Mostar

Rodoč bb
88 000 Mostar
Tel/fax: +387 36 350 209

Veterinarski institut Dr. Vaso Butozan

Branka Radičevića 18
78 000 Banja Luka
Tel: +387 51 212 269; 211 049

Udruženje poljoprivrednika u BiH

Kranjčevićeva 41
71 000 Sarajevo
Tel: +387 33 206 166
E-mail: upbih@bih.net.ba
Web: www.upbih.ba

Udruženje poljoprivrednika Republike Srpske

Karađorđeva bb
78 250 Laktaši
Tel/fax: +387 51 530 201
E-mail: zorangajic@telekvik.net

Federalna uprava za šumarstvo

Trampina 12/5
71 000 Sarajevo
Tel: +387 33 223 583
Fax: +387 33 223 584
E-mail: fus@bih.net.ba

Šumsko privredno društvo Srednjobosanske šume/šume srednje Bosne

770 Sl. Brdske brigade 20
70 220 Donji Vakuf
Tel: +387 30 206 644
Fax: +387 30 260 732
E-mail: sumesred.bosne@bih.net.ba
Web: www.sumesb.cpm.ba

Šumsko gospodarsko društvo Hercegbosanske šume d.o.o.

Direkcija – Kupres
Splitska bb
80 320 Kupres
Tel: +387 34 274 801
Fax: +387 34 274 800
E-mail: komercijala.bhsume@tel.net.ba
planianaliza.bhsume@tel.net.ba
proizvodnja.bhsume@tel.net.ba

Šume RS a.d. Sokolac

Romanijska 1/3
71 350 Sokolac
Tel: +387 57 405 303
+387 51 214 794
E-mail: uprava@sumers.org
upravabl@sumers.org
Web: www.sumers.org

Federalna uprava za inspekcijske poslove

Turhanija 2
71 000 Sarajevo
Tel: +387 33 563 360
Fax: +387 33 563 361
Web: www.fuzip.gov.ba

**Uprava za inspekcijske poslove
Republike Srpske**

Kralja Petra I Karađorđevića 103
78 000 Banja Luka
Tel: +387 51 213 628
Fax: +387 51 213 734
E-mail: uprava@inspektorat.vladars.net
Web: www.inspektorat.vladars.net

Zadružni savez BiH

Branislava Đurđeva 10/3
71 000 Sarajevo
Tel: +387 33 209 317
Fax: +387 33 209 318
E-mail: zsbih@zsbih.ba
Web: www.zsbih.ba

Zadružni savez Republike Srpske

Đure Daničića 1/II
78 000 Banja Luka
Tel: +387 51 218 975
Fax: +387 51 215 997
E-mail: zsavezrs@blic.net
Web: www.zsrs.org

**Udruženje za promociju i zaštitu
potrošača FBiH**

Fakultetska 1
72 100 Zenica
Tel/fax: +387 32 440 391
E-mail: potrosaci@hotmail.com

**Udruženje za zaštitu interesa potrošača
Republike Srpske**

Srđe Zlapogleđe 55/150
78 000 Banja Luka
Tel: +387 51 430 820
Fax: +387 51 430 821
Web: www.plavasfera.org

Udruženje potrošača Brčko Distrikt

Marka Marulića 17
76 100 Brčko
Tel/fax: +387 49 217 374

Direkcija za europske integracije

Trg BiH 1
71 000 Sarajevo
Tel:+387 33 703 153
Fax:+387 33 264 330
E-mail: press@dei.gov.ba
Web: www.dei.gov.ba

Delegacija EC u BiH

Skenderija 3a
71 000 Sarajevo
Tel:+387 33 254 700
Fax:+387 33 666 073
E-mail: delegation-bih@ec.europa.eu
Web: www.europa.ba

Pomorsko društvo „BH more“

Isak bega Ishakovića 8
Tel/fax: +387 33 236 643; 533 308
E-mail: promsola@bih.net.ba